

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

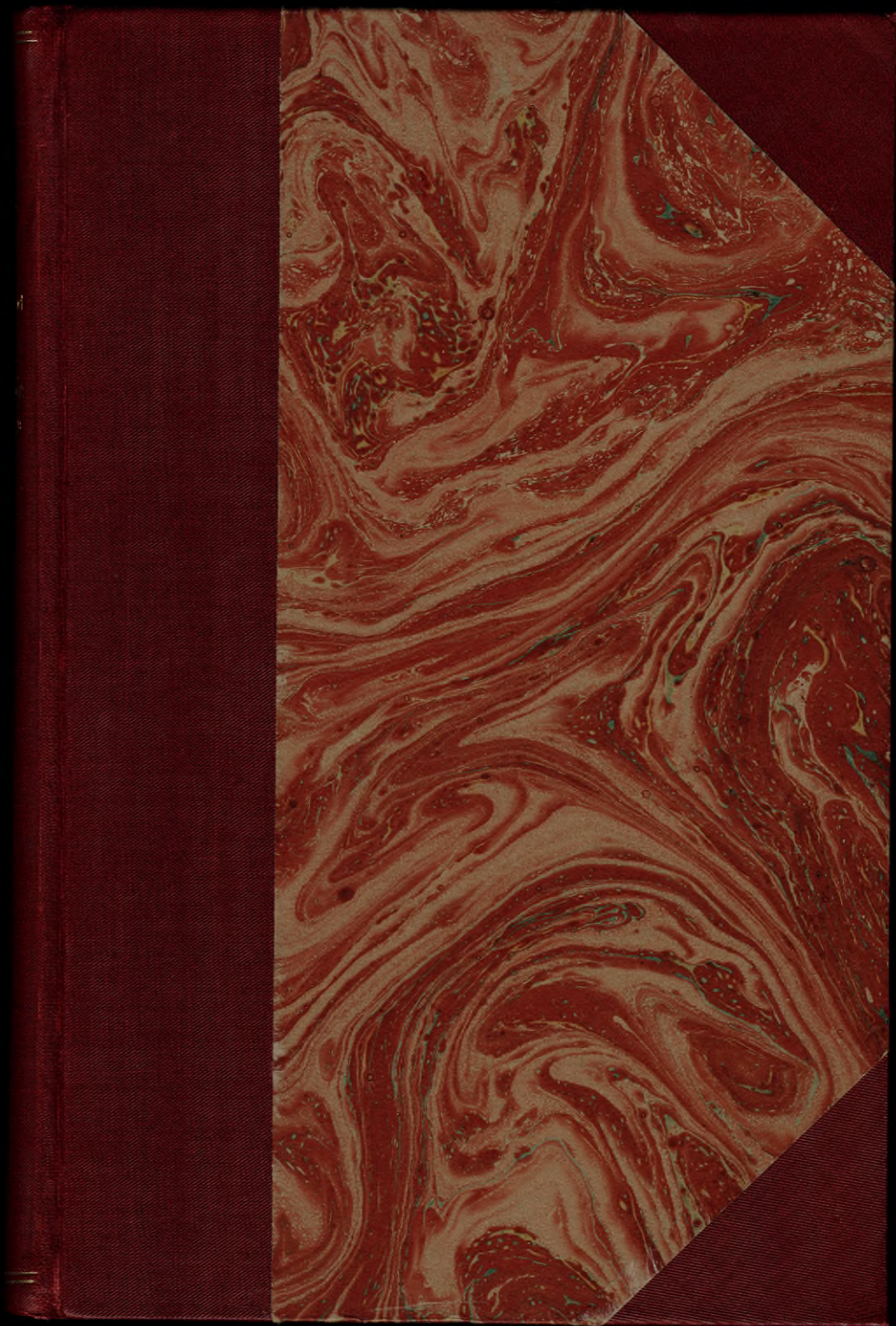
GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

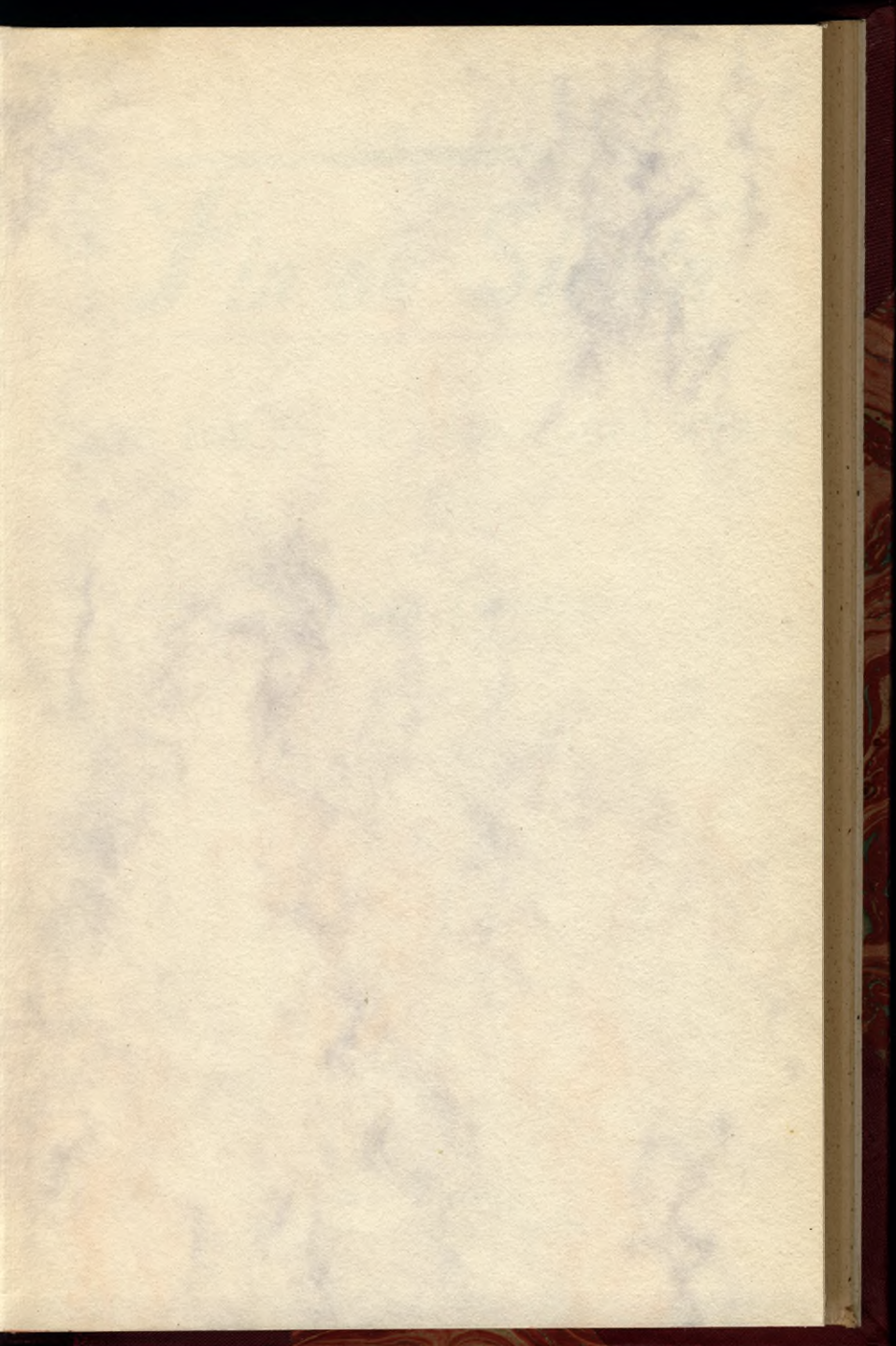
UPPSALA
UNIVERSITET

Allmänna Sektionen

Litt.
Sv.

2

”*Fin de Siècle*”

Några frågor för dagen med kritik

framlagda

af

MATHILDA LANGLET.

STOCKHOLM

FR. SKOGLUNDS FÖRLAG.

192/28

"Stille de Stille"

med kritik

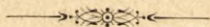
”Fin de Siècle”

NÅGRA FRÅGOR FÖR DAGEN MED KRITIK

FRAMLAGDA

AF

MATHILDA LANGLET.

STOCKHOLM
FR. SKOGLUNDS FÖRLAG.

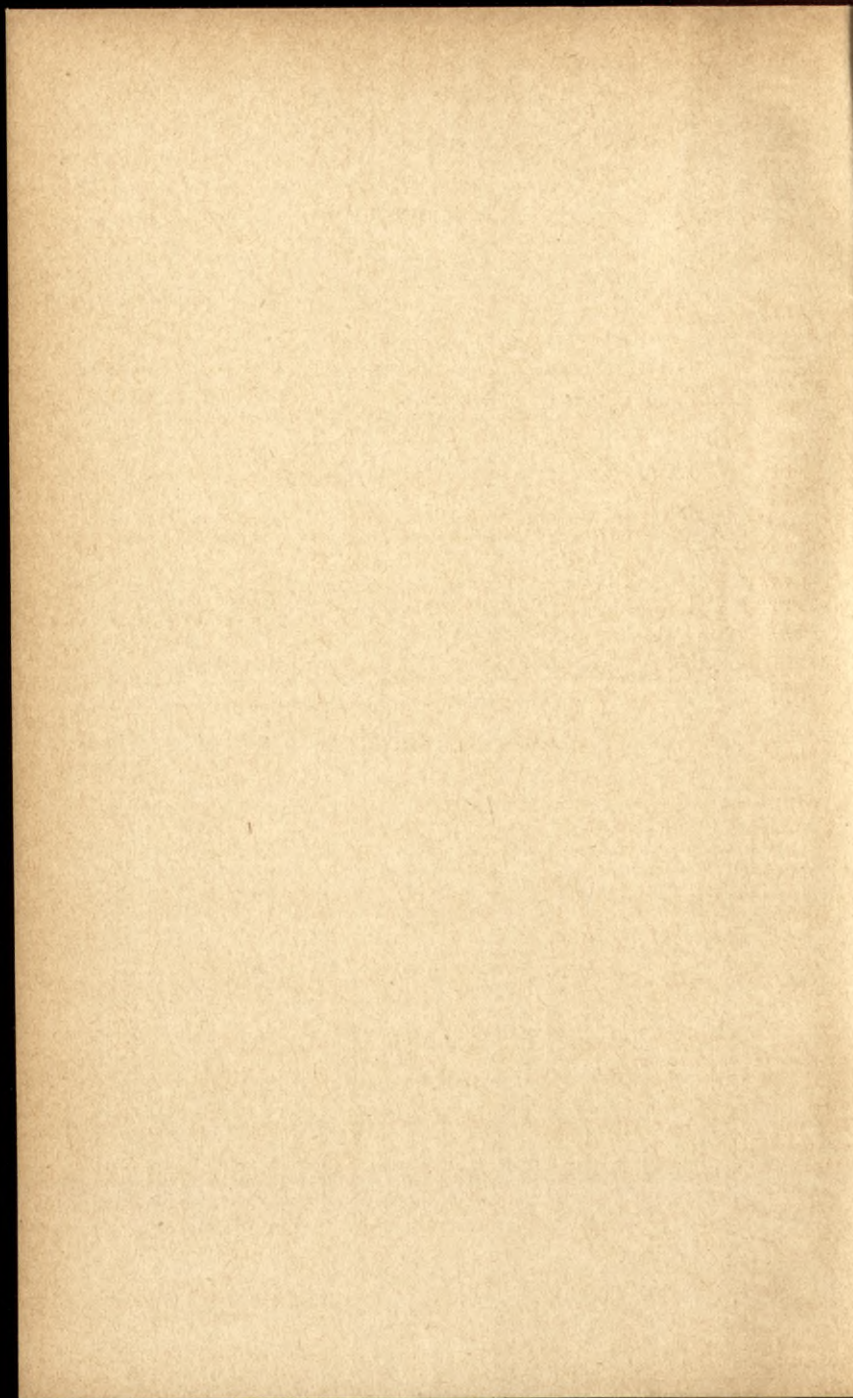
NORRKÖPING
M. W. WALLBERG & Co BOKTRYCKERI
1893.

Fröken Malin

får härmed underrätta vännerna att "Läseskriften"
fortsättes öfven under ingående vecka.

5/11 93.

Första aftonen.

Hvad vi så, skola vi ock uppskåra.

Denna sanning, lika gammal som kulturen, synes så ovedersåglig, så påtaglig att man skulle tro den vara inpräglad både i det allmänna och i hvars och ens medvetande. Men ser man närmare på saken, vill man snarare tro att människorna i allmänhet vänta sig att få skörda någont helt annat, än hvad de utsått — ja, rätt ofta vänta sig skörd, utan att hafva utsått någonting alls.

”Det kan ej heller nekas, att mången gång den ene får skörda hvad den andre sått. I stort är det nästan alltid så. Hvad den ena generationen sått och ofta vattnat med blod och tårar, det får först den andra skörda, och skördar vanligen utan ens en tacksam blick

tillbaka på den, som sådde på en förhoppning, liksom också utan att sjelf så eller plantera något för kommande tider.

"Så synes det. Och dock äro vi alla sättningsmän såväl som skördemän, äro det med eller mot vår vilja, medvetet eller omedvetet, dagligen och stundligen, med lära och lefverne, med ord och gerningar, både genom hvad vi göra och hvad vi underlåta. Ett stort ansvar, icke sant? Ett förfärande, nedtryckande, förkrossande ansvar!"

Föreläsaren lade bort boken. En liten tystnad uppstod, den ingen syntes böjd att bryta. Fruntimren sysslade med sina handarbeten, så ifrigt, som om de arbetat på beting och fruktade att ej hinna bli färdiga i rätt tid. Herrarna hade tankedigra miner, men sade ingenting. Slutligen lade en medelålders dam, med resolut min, bort sticksömmen och började oförskräckt:

"Det är ju förfärligt, detta! Skall man nu gå och i hvarje minut tänka på det der ansvaret? Det står ingen kristen själ ut med. Då kunde man så gerna i hela sitt lif sitta i cell med handkläfvar på och med black om fötterna!"

Han, som nyss läste, såg på den talande,

tog åter upp boken, bläddrade deri, men lade bort den igen.

"Det ligger något i det ni säger, fröken Malin", sade han, "och dock måste man gifva författaren rätt. Det heter ju att för hvart och ett fåfängt ord, som vi tala, skall räkenskap affordras oss, och då detta står i en bok, der intet ord är fåfängt, så är det väl också någon mening deri."

"Läser notarien bibeln?" frågade en vacker flicka, med intelligent ansigte, men något spotsk min. "Jag förmodar, att det är der, detta står."

"Ja, min bästa fröken-kandidat — eller kandidat-fröken — förlåt, om jag konfunderar titlarna! Jag är ännu litet ovan vid dem. Men i alla fall har jag läst och läser fortfarande bibeln, och jag kan försäkra er, att det nu för tiden är rätt många unga män, som också läsa den."

"Ja, men hur —"

"Med andakt och vördnad och djupt intresse — jäså, det var icke så ni menade? Nå, lika godt — det var ju ej heller om detta, vi skulle tala —"

"Nej", afbröt fröken Malin, "det var om det der ansvaret. Jag vill visst inte förneka, att hvar menniska skall ansvara för sina ord och gerningar, men nog går det väl ändå litet

för långt, när det påstås, att hvarje obetänkt ord, man råkar fälla, hvarje dumhet man händelsevis begår, är ett utsäde, som en gång skall bära skörd."

"Och likväl är det så", sade notarien tankfullt, "det vill säga, ett utsäde är det alltid, men skörden är mera osäker, ty utsädet faller lyckligtvis icke alltid i god jord. Jag säger *lyckligtvis*, ty eljest skulle synd och elände vara ändå mera utbreddt, än det är, på vår arma jord."

"I ett fall vill jag gifva boken obetingadt rätt", inföll en äldre herre med militäriskt utseende. "Den tanklöshet, hvarmed till exempel äldre män yttra sig inför de unga, är rent af upprörande. Om man skulle uppteckna de samtal, som understundom föras "oss karlar emellan", skulle säkert mången af dem, som deltagit deri, häpna för allt det frivola slarf, de tvetydiga, kanske rent af plumpa infall och anekdoter, som utan hänsyn till närvarande yngre män och pojkar, dervid förekommit. Det evinnerliga skämtandet och grinet förderfvar karakteren, och för mången yngling har under en afton, tillbragt i äldre mäns sällskap, öppnat sig en verld, som förut var honom obekant, och som måste förefalla honom så mycket mera lockande, som de män, hvilka

han vant sig att betrakta med aktning och vördnad, synas trifvas så väl deri."

"Men ungdomen kan väl också sjelf hafva en smula omdöme", anmärkte den vackra kandidaten.

"Visserligen, men de unga få ju alltid lära sig att icke lita på sitt eget omdöme, åtminstone så länge de ej äro kandidater", svarade den gamle herrn i litet spetsig ton. "Och jag tror", tillade han, "att de flesta män skola gifva mig rätt, när jag säger att det skulle icke gå så lätt för dåliga kamrater eller andra dåliga menniskor att förleda oss till ondt, om vi ej så ofta hört de äldre skämta om och med vänligt öfverseende berätta och beskrifva råheter och dåliga seder. Det låter så karlavullet, kan tänka, och den unge får lätt det intrycket, att den rätta manligheten just är att håna och förakta sedligheten. Det är ett utsäde, som bär frukt tiofallt och hundrafallt, skall jag ha' den äran att säga. Och det blir värre med hvarje dag. De långa fredsåren alstra njutningslystnad och veklighet, och —"

"Öfversten vill hafva krig, naturligtvis", sade notarien med en liten suck.

"Ja, det vill jag", svarade öfversten med en viss hetta. "Inte för krigets och militärens skull, ty jag är visst icke någon militärsnobb, utan för det allmänna välbefinnandets skull.

Folken sitta som öfvergödda, kräsliga frässare vid öfverflödets bord, tanklöst njutande frukterna af fordna generationers lidanden och uppoffringar, utan en aning om andra pligter än att krafsa åt sig så mycket som möjligt af rikedomens vid det der bordet. Intet arbete, endast lifsglädje — ett infamt ord, den der lifsglädjen — nöjen, njutningar, ett lättjefullt lif, aldrig göra annat än det, som roar en, och aldrig vara road af något nyttigt — det är dagens lösen. Att offra, att försaka, att tänka på kommande slægter, det vågar man ej tala om, och gör man det blir man förhånad och utskrattad. Nej, en åderlåtning skulle göra frässarne godt — eljest dö de af indigestion."

"Men kriget", invände notarien, "har som medicin det emot sig att just de, som bäst behöfde medikamentet, gå fria derifrån. Hvem träffas hårdast af krigets elände? De som varit eländiga förut, de fattiga, de ringa. Frässarne, som ni kallar dem, äro nog de, som minst lida af krig, och somliga af dem blifva till och med rika och förnäma på kuppen."

"Hvem som än lider deraf, är kriget i alla fall något ohyggligt", anmärkte en äldre fru, "och det slår sina djupa sår i alla samhällslager, om än en och annan leverantör blir rik på eländet eller några officerare bli befordrade. Sorg och nöd träffa nog både höga och låga,

om ock ej i lika vida kretsar. Och ni vill väl ej på allvar önska oss in i dessa rysligheter, öfverste? Det kunde väl gå på annat sätt."

"Ja, pest eller hungersnöd kunde ju också göra det", svarade öfversten med olympiskt lugn, "men det är nästan värre än krig. Det är för öfrigt likgiltigt hvilken medicin, som blir använd, bara det är något, som riktigt biter igenom. Det lättsinne, som nu regerar verlden, tvättar man inte bort med ljumt vatten, skall jag ha' den äran att säga."

"Det måste medgifvas", började kandidaten, under det hon med oerhörd fingerfärdighet kastade sina knyppelpinnar i skenbar oordning om hvarandra och flyttade några knappnålar hit och dit, "det måste medgifvas att —"

"Nå, det var då ett glädjande tidens tecken att höra dig medgifva någonting!" utbrast fröken Malin. "Det har jag sannerligen inte varit med om sedan du blef student. Det är ett gemensamt varumärke på både studenter och studentskor", fortfor hon vändande sig till öfversten, "att de disputerar med hela verlden och tro sig alltid ha' rätt. Skola de uppskära skörd af alla sina rimliga och orimliga påståenden, så beklagar jag dem."

"Nå, nå", smålog öfversten, "den fördelen har ju ungdomen, att det egentligen är de gamla, som få bära ansvaret för dess dårska-

per — kanske till och med äfven för dess öfvermod.”

”Ett slags ansvar borde dock den lärda ungdomen betänka”, invände fru Natalie, och såg upp från sitt broderi, ”nemligen det, att lärdomen genom öfvermod och öfversitteri lätt misskrediteras. Ty den tanken ligger nära tillhands att om lärdomens frukter äro sådana, så vill man helst bedja himlen bevara både oss sjelfva och vår nästa derifrån.”

Knyppepinnarna fingo ökad fart och kandidatens vackra kinder högre färg, men hon sade ingenting.

”Det är sant”, medgaf notarien, ”men det är dock icke så farligt, lärdomen bibehåller nog sin lockelse om ock några af dess adepter litet förhäfva sig deröfver. Skörden af detta slags utsäde få vi för öfrigt mest uppskära sjelfva, och den heter vanligen ånger och sjelfförakt. Men nu fingo vi ju ej höra hvad fröken-kandi — —”

”Var god och låt kandidaten stanna utanför sällskapet”, afbröt hon häftigt. ”Jag har aldrig hvarken önskat eller satt värde på att bli så titulerad. Och hvad jag vill säga är, att ehuru det måste medgifvas, att den nyare och nyaste tiden nog samlat sig ett svårt syndaregister, så kan det dock ej förnekas, att

den på alla områden ärligt söker sanningen och vill arbeta i sanningen."

"Asch! Det vill jag inte höra!" bröt fröken Malin ut. "Sanningen! Om hvad den nya tiden kallar sanning, verkligen också är sanning, så vill jag inte ge många öre därför. Allt hvad som är fult och nedrigt och gement skall dragas fram och exponeras för hela världen, därför att det är sanning, gubbevars! Liksom inte det som är godt och hyggligt, också vore sanning! Och det kunde väl människorna hafva lika god nytta af att se, som af att ständigt stirra på det vidriga och usla."

"Men när det nu fins mera ondt än godt, faster Malin, så skall man väl inte inbilla världen att det förhåller sig tvärtom."

"Jag undrar just om *det* är sanning, det der, att det är så mycket mera ondt än godt i världen", replikerade faster Malin. "Det onda gör mera väsen af sig än det goda, därför syns det mera. Jag tror då rakt inte, att världen är så usel, som man vill göra den. Vore människorna bara litet anspråkslösare, så kunde man lefva ganska nöjd och belåten här på vår gamla jord. Men hvem är nöjd, nu för tiden? Och det var inte stort bättre förr. Oförnöjda hafva människorna alltid varit, ända från den dag, då de första människorna inte kunde vara nöjda med att äta af allehanda

frukt, utan ovilkorligen skulle stjäla äpplen från det förbjudna trädet. Jag tror sannerligen, att "arfsynden" består i oförnöjsamhet."

"Då skulle ju arfsynden, om någon sådan finnes", sade kandidaten, "vara ett verkligt godt, och icke något ondt, ty om man vore nöjd med allting, kunde man ju aldrig komma till något högre och bättre."

"Inte så illa sagdt", menade öfversten, "ehuru det kan vara fråga om huruvida ej lyckan är lika stor, när man är nöjd med det lilla och ringa, som när man sträfvar efter det högre och bättre."

"Det beror nog på beskaffenheten af det man sträfvar efter", invände notarien. "Men det synes mig som om vi nu kommit nog långt från ämnet. Skulle vi kanske höra hvad författaren sjelf säger om det stora ansvar, han nyss antydde?"

Alla instämde och han återtog boken.

"Säkert möter mig här mången invändning. Den ena kommer med verklig eller låtsad ödmjukhet och säger: "icke fäster man sig så vid hvad *jag* gör, säger eller tänker!" Den andra menar: "så osjelfständiga äro människorna ej, att de rätta sig efter allt hvad de höra och se." Den tredje invänder, att då

menniskor få lära hvad som är rätt och orätt, måste de ju veta att skilja derpå och icke låta leda sig af hvarje slags inflytande, utan afseende på dess beskaffenhet. De flesta svara, att ingen människa kan så gifva akt på sig sjelf, att hon icke då och då förgår sig och mot sin vilja, utan att hon tänker derpå, eller ens vet deraf, utsår ogräs bland hvetet.

"Det är dessa sista, som hafva rätt. Ty den menskliga ofullkomligheten är sådan, att människan, strängt taget, icke kan gå upprätt utan stöd, och faller och stapplar, äfven med det bästa stöd, och går vilse, äfven med det fullkomligaste rättesnöre, den säkraste vägvisare. Men icke må någon tro, att hans obetydlighet skyddar honom för ansvar, ty det kommer här icke an på om säningsmannen är hög eller ringa, stor eller liten; allt beror på i hvilken jordmån utsädet faller: ett senapskorn, utsådt af ett barns hand, kan växa upp till ett stort träd, der fåglarna under himmelen bygga och bo — en bön från ett barns läppar har mången gång i ett varmt hjerta väckt en känsla, som blifvit upphofvet till skydd för tusende värnlösa små. Och ett ondt

ord från den ringaste uslings läppar har kunnat förhärja en oskuldsvärld i ett lifligt sinne. Ej heller må någon lita på, att det är nog, blott man aktar de unga, de oerfarna. Äfven den, som vandrat långt på lifvets väg, har alltid i sitt hjerta någon vrå, hvars jordmån han icke känner, och der ett obeaktadt frö kan slå rot. Äfven den, som tror sig hafva skilnaden mellan rätt och orätt alldeles klar för sig, som vet sin väg och vandrar den, äfven den kan låta besticka sig af ett begär, som väckes genom ett ord, en handling af någon på hvilken han litar, som han beundrar, som han ställer högt — måhända utan tillräcklig orsak.

”Den enda ursäkten för alla våra brister, är och förblifver den menkliga ofullkomligheten, men detta fritager oss på intet sätt från att försöka så mycket som möjligt afhjelpa denna ofullkomlighet. Derfor är också lifvet i andligt afseende en oafåtlig strid mot — oss sjelfva. Den, som ej har klart för sig, att han måste kämpa denna kamp, och som ej kämpar den, honom kan man väl knappast tillerkänna lif i högre mening.

”Men det oakadt kan han både så och skörda. Just hans sjelfbelåtenhet och stora tillförsigt gifver betydelse åt hans ord och handlingar och gör också, att man ej bestri-der honom rätten att uppskåra, der han intet sätt, under det att den anspråklösare, den med mindre sjelfförtroende utrustade, ofta nog förvägras rätten att uppskåra, äfven der han med svett och möda arbetat och sått.

”Detta kan synas vara en motsägelse mot hvad nyss blef sagdt om att allt beror på jord-månen, men denna motsägelse är blott sken-bar; ty mottagligheten måste finnas, om ut-sädet skall gro, och hos somliga är mottaglig-heten just större — eller finnes möjligen en-dast då säningsmannens person gifver vigt åt hans ord, medan hos andra mottagligheten förstärkes eller uppkommer af andra orsaker.

”Det kan med fog invändas, att om hvar och en skulle väga sina ord så noga, skulle beständigt betänka följderna af allt hvad han yttrade eller företog, så skulle också all na-turlighet utplånas, all liflighet och omvexling i umgänget försvinna och hela lifvet blifva glädjelöst och tungt. Och dock måste man

fordra detta, om man fullt uppfattar det stora ansvar som åligger oss, såsom säningsmän. Men å andra sidan få vi ej fördystra lifvet, ty det måste blifva uthärdligt — det får ej göras till en börda, under hvilken man dignar. Svårigheterna hopa sig här och den rätta vägen till deras lösande synes vid första ögonkastet omöjlig att finna.”

”Detta sista är dock något, som man af godt hjerta kan hålla med om”, förklarade fröken Malin, då notarien åter lade bort sin bok. ”Här säger ju författaren först, att gör man så och så, blir lifvet en börda, sedan att man måste ändå göra just så, och slutligen, att det går inte an att göra så, och är det inte då rakt omöjligt att veta huru man skall bära sig åt, så kan åtminstone inte jag vara med längre.”

”Men han antyder dock, att en utväg måste finnas”, invände notarien, ”ehuru det vid första ögonkastet ser omöjligt ut.”

”Huru som helst”, menade öfversten, ”är det dock bestämdt ganska nyttigt att hafva för ögonen detta ansvar, som han talar om, och som man så litet tänker på. Det skadliga utsädet skall i alla fall i någon mån minskas, om man åtminstone bjuder till att undertrycka

det, och icke tanklöst strör det omkring sig till höger och venster. Ty, jag upprepar det, vi tänka alldeles för litet derpå."

"Deri har ni alldeles rätt, öfverste", svarade fru Natalie, "och liksom ni nyss bekände huru det går till i karlsällskap, så måste jag bekänna, att det är icke mycket bättre oss flickor emellan, ehuru det går i en annan tonart. Det torde ju hända, att det finnes fruntimmer, som icke sky att afhandla tvetydiga saker, men det hör i alla fall till undantagen och förekommer säkert icke, der ungdom är närvarande. Men det är mycket annat, som vi obetänksamt tala om, utan att besinna huru det, som går oss spårlöst förbi, härdade som vi äro, i det unga sinnet väcker tankar och underhåller önsknningar, som kanske eljest aldrig kommit dit."

"Ja", instämde fröken Malin, "jag har väl hundrade gånger sett små flickor med spänd uppmärksamhet och lifligaste deltagande följa med de äldres samtal om mode- och kläde-drägt, om "söta hattar" och "fågelskrämmor", om puffärmar och fischyer och skärp och garneringar i oändlighet, att icke tala om jemförelser mellan lyckade och misslyckade, moderna och omoderna toiletter. På så sätt åstadkommes mycket ondt, deri instämmer jag fullkomligt med Natalie."

"Nå, det var då ett glädjande tidens tecken att höra faster Malin instämma med någon! Det har jag inte hört hvarken sedan jag blef student eller förut", sade kandidaten med mycket oskyldig min och ton.

Faster Malin skrattade och hotade henne med fingret. "Jo, nu passar du på", sade hon, "men vänta du, jag skall nog hitta rätt på dig en annan gång!"

Tydligen rådde ett mycket godt förhållande mellan dessa båda.

"Det är nog så, dessvärre", fortfor fru Natalie, "att vi fruntimmer äro icke så litet ytliga och småsinnade och sakna ofta förmåga att se saker i stort. Deraf kommer det sig också att våra samtal bli mer än lofligt innehållslösa och ytliga, att sqvaller — kanske också förtal — och pladder om obetydligheter utgör en så stor del af ingredienserna deri."

"Men hvaraf kommer då detta förhållande?" frågade kandidaten med en min, som om hela hennes framtid berodde på upplysning i detta hänseende. "Jag menar, hvaraf kommer det, att qvinnorna äro, som ni säger, så ytliga och innehållslösa?"

"Hvaraf? Af deras uppfostran, naturligtvis."

Kandidaten steg upp från sin knyppel-

dyna och gjorde en djup och elegant nigning för den äldre damen.

"Tackar ödmjukast för medgifvandet", sade hon. "Det innebär väl också, att det inte kan skada om den förkättrade lärdomen kommer och bringar litet allvar in i ytligheten och tanklösheten."

"Bravo, kandidat!" sade öfversten leende, "men annars skulle jag nog vilja föreslå, att vi vid våra små aftoncirklar — eller hvad jag skall kalla dem — fattade den vackra föresats att inte gå in på personligheter."

"Det är jag med om", sade fröken Malin; "jag är med om alla goda föresatser, ehuru jag inte har någon bergfast tro på deras långvarighet. Men det är ju alltid godt, att man försöker vara litet hygglig, om det också inte lyckas."

"Hvarför skulle det inte lyckas, om man med allvar föresätter sig?" invände kandidaten. "Och det skulle man göra. De flesta tycka, att det är nog, om man blott erkänner sina fel, men då man erkänner ett fel, har man till hälften förbundit sig att rätta det."

Notarien såg på henne med en halft förvånad, halft gillande blick.

"Det är nog det rätta sättet", sade han; "men ni glömmer den menskliga ofullkomligheten, den, som författaren nyss påpekade, och

som ständigt hindrar oss vid allt arbete i det godas tjänst."

"Ja, huru skall den kunna afhjelpas?" sade fru Natalie.

"Den kan inte afhjelpas alls", inföll öfversten, "och detta är också utan tvifvel författarens mening. Stackare äro vi alla och stackare förblifva vi, det kan inte bortresonneras, och den enda förbättring vi kunna hoppas på, kan inte komma på annat sätt, än att vi få fullt klart för oss den saken. Stackare äro vi, och allrämest när det gäller att motarbeta vår inneboende uselhet — arfsynd eller verk-synd, eller huru vi kalla den. Hjelp måste vi hafva, ett rättesnöre att hålla oss vid, en rätt som står öfver oss och öfver vår egen bristfälliga uppfattning af det rätta."

"Men vår öfvertygelse, vårt eget samvete måste dock räknas för någonting", invände kandidaten; "och vi hafva väl icke för intet vår egen fria vilja."

"Nej, det är sant, ty det är just denna, som gör oss ansvariga för våra handlingar, för vårt lif. Hade vi icke friheten, så hade vi ej heller ansvaret. Hästen går dit tygel och piska drifver, vargen och lejonet går dit ett otämjdt begär drifver, men människan säger till sig sjelf: den eller den vägen skall

jag välja. Och derföre måste hon stå till svars för sitt val."

"Hu!" sade fröken Malin, "ju mera vi tala om detta, ju värre blir det! Låt oss se om ej författaren kan hjälpa oss ut ur denna labyrinth, ty eljest blir jag sannerligen så tillplattad af denna ansvarighetstyngd, att jag aldrig mera kan resa mig, icke ens från soffan, der jag sitter."

Notarien återtog boken.

"Svårigheterna hopa sig, som sagdt, och möjligheten till deras utredande förminskas, men den finnes dock. Att med ängslig försigtighet vaka öfver hvarje ord och förbereda hvarje handling skulle icke blott vara outhärdligt utan ock hämma all utveckling, förlama all kraft och göra lifvets flod till ett trögt flytande, träskartadt vatten, i stället för ett friskt, sorlande källsprång. Den enda utväg, som finnes, är att vi så arbeta på vår egen förbättring och utveckling, att vi ej längre hafva håg och smak för det onda och dåliga, för det som skulle blifva ett utsäde af ogräs bland hvetet. Vi skulle så strida mot vår natur, att vi hade herravälde deröfver, och det skulle blifva vår andra natur att

endast utså den goda säden. Ty, deraf hjer-
tat fullt är, deraf komma också orden på våra
läppar. Hafva vi fyllt vår själ, våra sinnen,
vårt hjerta med synd och orenhet, så kommer
allt detta af sig sjelft på vår tunga, och vi
tala ord, som göra mera ondt än svärd och
spjutspetsar. Syssla vi blott med flärd och
fåfänglighet och skjuta ifrån oss lifvets allvar,
hvarifrån skola då allvarliga tankar uppkomma
hos oss och blifva till godt och nyttigt tal
eller leda oss till förståndiga och ädla hand-
lingar? Och tänka vi blott på oss sjelfva och
söka i allt vår egen fördel, huru skulle vi då
kunna med deltagande ord, med omtänksamma
råd, med hjälpande hand vara vår nästa till
stöd och tröst?

"Tydligt är, att om vi vilja vara rätte
såningsmän, om vi vilja att det utsåde vi med-
vetet eller omedvetet utså under vår vandring
genom lifvet skall blifva godt och icke ondt,
så måste vi oafåtligt arbeta på vår egen för-
bättring och dag för dag ikläda oss den nya
menniskan.

"Men för att detta skall kunna ske, äro
tre ting af nöden: först att lära känna sig

sjelf, dernäst att icke blott inse, utan äfven bortlägga sina fel och slutligen att till detta arbete åkalla den rätta hjälpen och förtrösta derpå.

”Detta allt är för vår tids menniskor ett hårdt tal, och få torde de vara, som akta derpå. Att lära känna sig sjelf, är för de flesta att söka tillfredsställa alla de begär, som hos dem gifva sig tillkänna, att göra hvad dem sjelfva lyster, och till rättesnöre hafva hvad de kalla sin öfvertygelse, hvilket ganska ofta är blott hvad som för ögonblicket faller dem in. Motsäger man dem, fasthålla de med envishet sina hugskott och så upphöjas dessa genast till ”öfvertygelse.” Och när en person handlar efter öfvertygelse, huru föga grundad den än må vara, har ingen rättighet att klandra honom, äfven om han af fri vilja utsår ondt i stället för godt. Enligt sin så kallade öfvertygelse handlar han rätt, och hans öfvertygelse är lika god, som en annans, hans samvete är ju också ett samvete, såväl som andras. Att öfvertygelsen kan vara falsk, och att samvetet låter dagtinga med sig, glömmen han härvid som oftast, och är han af den

nyaste sortens kämpar för respekterande af öfvertygelsen, är det vanligen hans mening att alla skola respektera hans öfvertygelse, medan han respekterar ingens. Och hans öfvertygelse skall under alla omständigheter respekteras, så länge den ej är farlig för allmänna säkerheten — ty en och annan sådan öfvertygelse finnes verkligen. Men så långt har dock icke ännu den aldryanaste moralen gått, att öfvertygelsen rättfärdigar den, som skadar andra till lif och lem. Att aktningen för egendom och eganderätt icke ingår i vissa mycket högt predikade öfvertygelser, det hafva vi alla hört, och då och då höjas röster, visserligen ännu föga beaktade, men som yrka på att med svärd och bila få häfda öfvertygelsen om — sin rätt att dela med andra deras egendom.

”Derhän leder utan tvifvel den lära, som predikas af utilister, ateister och andra ”ister”, som förneka tillvaron af en Gud och af något absolut rätt, af lagar, som af evighet funnits och skola finnas, och dem alla måste lyda, om verlden skall kunna bestå och människorna icke blifva en rasande vilddjurshop.

”Men detta, att blindt följa sina tycken och begär, att veta hvad man vill njuta, hvad man fordrar af lifvet, det är icke att känna sig sjelf. Och detta inser hvarje tänkande menniska. Men icke alla veta huru man skall komma till sjelfkänedom. Det finnes blott ett sätt, nemligen att jemföra sina tankar, ord och gerningar med det rättesnöre, kristendomen gifvit oss, nemligen Guds lag. Detta är det enda, vid hvilket vi kunna hålla oss och böra hålla oss, ty Kristus, kristendomens stiftare, sade sjelf, att han var icke kommen att upplossa lagen, utan att fullkomna honom. Alltså är lagen det rättesnöre, som skall leda oss och säga oss hurudan vår invärtes menniska är, den spegel i hvilken vi kunna se de fläckar, som vanställa den andliga personlighetens anlete. Och en sådan sjelfpröfning måste hvarje menniska företaga, om hon vill komma fram till ett högre lif, om hon vill fylla sin bestämmelse och icke blott vara som ett blomster, det der förvissnar, när solen går upp.

”Att känna sig sjelf är svårt, säger man, men den som samvetsgrant företager en sådan

sjelfpröfnung, som här antydes, bör dock komma till någon insigt om sin ofullkomlighet och sina brister. Och om den menniskan är hopp, att hon också söker motarbete och afhjelpa sina fel.

„Emellertid finnes det många fel, som ligga i så uppenbar dag, att de ej kunna förnekas och fördöljas, och då hör man rätt ofta dessa fel — och kanske äfven andra, mindre synbara — uppriktigt erkännas och beklagas: ”Ja, jag är häftig, jag vet det”, eller: ”jag kan ej tåla det eller det, jag kan ej försaka det eller det”, o. s. v. Men så kommer nästan alltid efteråt: ”men jag rår ej därför, jag kan ej hjälpa det, det är så min natur.” Der dylika ursäkter komma efter, der kan man vara viss på, att erkännandet icke har sin rot i sjelfpröfnung och att på sådan lättsinnig ånger ingen bot och bättring följer. Ty det är det underliga, att så många menniskor tro sig hafva gjort alldeles nog med att medgifva och erkänna sltt fel. De anse det som en så storartad uppoffring när de godhetsfullt medgifva, att de ej äro fullkomliga, så att ingen kan fordra något mera. Att erkänna ett fel,

är visserligen det första steget till bättring, men det är ingalunda hvarken det enda eller det största. Mycket, mycket mera behöfves — strid och kamp, bön och ödmjukhet, och detta beständigt, oafflätligt, om icke sjelfviskhetens och högmodets törnen skola helt och hållet förqväfva den goda säden i våra hjertan och på samma gång göra oss oskickliga till att i vår ordning blifva det godas såringsmän.

”Men i detta arbete svika som oftast våra krafter, och mer än en gång synes oss bördan af våra fel och svagheter som en Sisyphussten, den vi aldrig kunna blifva qvitt, och som ständigt rullar ned på oss igen, när vi tro oss hafva aflyft och för alltid befriat oss derifrån. Men först när vi tydligt insett huru litet vi häruti förmå, först när vi hafva fullt klart för oss den menkliga ofullkomligheten i hela dess vidd, först då erfara vi behovet af ett säkert stöd och vilja ej längre lita på ett rör, som brister och stinger oss i handen. Det är då, som vi vända oss till den enda hjälparen i all nöd, till den enda fasta grunden, till vår säkra borg och vårt försvar.

"Det är detta stöd, denna hjälp, som de nymodiga förståsigpåarne vilja undanrycka oss. Det, som i snart nittonhundrade år har varit mensklighetens fasta borg och försvar, det skall nu omstörtas och ersättas — med hvad? Några uppblåsta pratmakares grumliga fantasier eller råa verklighetsdyrkan, både det ena och andra endast till förhärlikande af dessa det ondas apostlar sjelfva.

"Ve dessa såningsmän och den säd de utså! Likt den grekiska fornsagans Kadmus utså de draktänder, och likt honom skola de ock en gång skörda endast tvedrägt, strid och undergång."

"Slut på första kapitlet", sade notarien och slog ihop boken.

"Och slut på läsningen för i qväll", afgjorde fröken Malin. "Det kan vara nog med moralkakor för denna gång. Och det börjar bli sent."

"Det måste dock medgifvas", återtog notarien, "att författaren likväl anvisat oss en utväg ur den dilemma, som förskräckte oss."

"Visserligen", svarade fröken Malin, "men hvilken utväg! Total omskapning af hela människoslägtet, hvarken mer eller mindre."

"Total omskapning af människohjertat, bästa fröken, ingenting annat. Och detta kan ske."

"Om vi blifva englar på jorden, ja! Kan notarien hitta på något sätt att göra menniskorna fullkomliga, så skulle det vara rätt roligt att få veta det."

"Något sådant sätt vet jag visserligen icke, och blifver än i oss skapadt ett nytt hjerta och gifves oss en ny, vis anda, så blifva vi visst icke derigenom fullkomliga, utan måste nog dragas med vår svaghet och med våra brister hela lifvet igenom. Men denna hjertats omskapning förändrar håg och sinnelag, så att vi dock bemöda oss om bättring och bjuda till att motsvara de fordringar, som ställas på oss. Och äfven om vi ej på långt när hinna det mål, vi böra hafva för ögonen, skall det dock alltid föra oss och hela menskligheten längre framåt om vi bjuda till att efter bästa förmåga följa den väg, som leder till fullkomlighet, än om vi antingen alldeles afvika derifrån, eller tröttna och sätta oss ned vid väggkanten, modlösa och overksammas, i den tro, att vi allsintet kunna göra."

De öfriga hade stillatigande afhört denna lilla predikan. Öfversten hade stigit upp och gick fram och tillbaka med händerna på ryg-

gen, men nu stannade han framför notarien och sade i vänlig ton:

"Du har alldeles rätt, bror notarie, och det gläder mig att höra, det du fått något friare syn på lifvet och vill tillerkänna menniskan någon egen roll i förbättringsarbetet. Icke för att vi kunna uträtta särdeles mycket — på egen hand, som jag nyss sade, stort ingenting — men rena automater äro vi dock ej."

Den unge mannen rodnade litet.

"Jag nekar ej till", sade han, "att jag något förändrat åsigter, äfven i detta afseende, men dock vidhåller jag, att menniskan af naturen är ond och att det goda måste utsås hos henne. Och uträttar hon något godt för och hos sig sjelf eller andra, gör hon det väl icke utan sin vilja, men heller icke utan hjälp eller stöd. Och detta finner hon endast och allenast i Guds ord, sådant som kristendomen gifvit henne det. Derförutan är hon vanmäktig, men dermed har hon kraft till mycket — det går jag aldrig ifrån."

"Ni vill således utdömma allt hvad som uträttas i det godas tjenst af de menniskor, som ej tänka och tro så som ni?" frågade kandidaten. "Och dock finnes äfven bland fritänkare stora, härliga andar, ädla, rättänkande, förträffliga menniskor. Tänk blott på —"

"Vi behöfva ej nämna dem", afbröt notarien. "Jag medger villigt allt detta, men tillåt mig anmärka, att dessa ädla och upphöjda menniskor blifvit födda och fostrade i kristna samhällen, från barndomen insupit den kristna trons grunder och lefvat sig in deri, och detta utsäde har då och då fallit i god jord. Derföre se vi ännu bland ateister och fritänkare hederliga och goda menniskor. Men när det slägte hinner växa upp, som fostras utan tro och kristendom, skola nog dessa praktexemplar bli allt sällsyntare, och fortgår det på samma sätt under fyra, fem generationer, skall jorden icke vara annat än en enda röfvarkula och mogen för sin undergång."

"Jag vill ej disputeras om den saken", började kandidaten, och detta yttrande inbragte henne en så ytterligt förvånad och tacksam blick af faster Malin, att hon halft skrattande, halft förtretad tvärtystnade och slängde knypelpinnarne med ursinnig fart, utan att dock trassla ihop dem.

"Fortfar, du", sade fröken Malin; "början var så vacker!"

"Nej", sade den unga; "jag vill blott med anledning af hvad vi i afton läst, anmärka, att det knappast ändå är troligt, att man uträttar så ofantligt mycket, hvarken godt eller ondt,

med ett och annat löst utkastadt ord, vare sig det är taladt, skrifvet eller tryckt."

Liflig opposition från alla håll. Notarien ensam sade ingenting. Han satt och såg på knypeldynan.

"Det förvånar mig", sade han, när lugn återinträdt, "att ni, just ni, så flitigt sysslar med handarbeten. Det skulle man knappt kunnat tro."

"Jag har också ett skäl", svarade kandidaten.

"Verkligen? Kan man få höra det?"

"Jag läste en gång i en bok, skrifven af ett fruntimmer, att det säkraste sättet att under studier och dylikt arbete bevara sitt qvinliga väsende, vore att så mycket som möjligt tillika egna sig åt qvinnosysslor. Och jag vill icke vara emanciperad — jag vill framför allt vara qvinna, men en fri och tänkande qvinna, och derföre, ser ni —"

"Derföre lydde ni rådet? Medgif, att ett ord i sinom tid dock kan bära frukt!"

"Visste ni det?" sade hon och såg skarpt på honom. "Har jag sagt det förr?"

"Nej", svarade han leende, "men jag såg boken här, och just de raderna förprickade, och —"

"Och der kommer Sofi med tébrickan",

sade fröken Malin, "och nu är jag minsann både hungrig och törstig i den grad, att jag inte frågar efter hvarken fritänkare eller röfvar-kulor, eller något annat i världen än en smörgås och en kopp té."

Andra aftonen.

Hvad några så, men många uppskära.

”**U**tom detta allmänna ansvar, som drabbar oss alla lika, hafva de flesta, hvar för sig, något att svara för; utom det *tanklösa* sättet att utså ogräs bland hvetet, finnes det många andra metoder. Det gifves ett så att säga enskildt ansvar, som oftast lika litet påaktas, som det förutnämnda, mera allmänna, ehuru säningsmannen då vet, eller borde veta, att han sår för att skörda eller låta andra skörda. Jag säger icke att ej alla känna detta ansvar, men jag fruktar att de flesta icke känna det fullt och rätt. Jag fruktar också att många känna det, utan att mycket fråga derefter.

”Det är icke gerna möjligt, att till exempel författaren fullt känner ansvaret för hvad som skall flyta ur hans penna, när han sätter

den på papperet för att teckna de små trollformler, som skola bära hans tankar ut öfver världen och blifva ett utsäde till godt eller ondt. Ty vore uppfattningen af detta ansvar fullt riktig, vore känslan deraf nog stark, så skulle väl ej så många till det onda förledande, upphetsande, frestande, rent af farliga skrifter tillkomma. Det är sant, att för mången är skriftstället en födkrok, ett yrke, som hvarje annat, och mer än en tvingas af omständigheterna att använda sin talang, på ett sätt, som måhända är honom motbjudande. Han är då för det mesta ett offer för andras vinningslystnad och tröstar sig med att "gör icke jag det, så finnes alltid en annan, som gör det, och det blifver i alla fall gjordt." Han skjuter så ansvaret ifrån sig, och sannt är, att det faller tyngre på den, som begagnar sig af en annans nöd för att genom honom ockra på människornas uslaste passioner.

"Men den, som hjälper till dermed, är dock icke fri från allt ansvar med den sentensen, att nöden har ingen lag. Ty så stor kan nöden ej blifva, att man måste förnedra sig till ett uselt verktyg åt ännu uslare ockrare.

Hellre då gå för hvars mans dörr och betla sitt bröd. Hellre dö, än utså förderfvet i det, dessvärre, alltför mottagliga människohjertat. Det är sänt, att de blifva allt flere, som tränga sig omkring hvarje brödstycke, men det är också sannt, att de blifva allt färre, som nöja sig med ringa lön och enklare lefnadsvilkor. Hellre intet arbete, än ett litet inbringande sådant, är mångens lösen, och den erfarenheten torde mer än en hafva gjort, att äfven der nöden står för dörren, försmår man en ringare inkomst, därför att den icke med ens lyfter den nödställde upp till rikligare vilkor.

”Med fog kan på tal om författareansvar invändas att en verkliga god bok är svår, om ej rent af omöjlig att med fördel afyttra. Publikens smak är ej sådan, heter det, och förläggare vilja ock lefva. Det kan vara sannt, är till och med sannt, men — huru har publikens smak blifvit så förskämd? Är det icke måhända författare och förläggare, som framkallat denna smak? Hafva ej skribenterna så länge kittlat en öfvermåttad allmänhets förslappade gom, till dess ingenting smakar denna

allmänhet, då det ej är peppradt med ampraste kryddor? Hafva ej förläggarne så länge velat skörda frukterna af detta förfarande, till dess ingenting "går", annat än det, som passar denna förskämda smak?

"Detta finner emellertid stundom sin ursäkt — i alla fall till någon del — i omständigheterna. Men hvad skall man säga om dem som af ren fåfänga, för att tillfredsställa en grumlig ärelystnad, en usel hämdgirighet eller det underliga hat mot allt godt och oskyldigt, som man finner hos de genomförderfvade och lastbara, vända ut och in på sitt onda hjerta och för en dels förvånad, dels girigt slukande allmänhet framlägga all den uselhet, som kan gömmas i en olycklig människovarelses själ? Hvad skall man säga om dem, som under sken af att framhålla sanningen, utställa till allmänt beskådande ohyggligheter, om hvilka de flesta af denna publik, hvars smak skall så ömt kurtiseras, aldrig förr haft någon aning, och som i unga sinnen väcka tankar, hvilka aldrig bort uppstå deri? Veta de hvad de göra, kan deras straff aldrig blifva nog stort; veta de det icke — då borde den bättre delen

af publiken upplysa dem om sitt misstag genom att icke köpa sådana skrifter, och de bättre tidningarne icke berömma och upphöja det talangfulla i skrifter, som man äfven vid mögnare ålder icke kan läsa utan vämjelse och fara för sitt sinneslugn."

"Männe här åsyftas någon viss bok eller viss författare?" sade öfversten och lade bort boken; det var i afton han, som föreläste.

"Naturligtvis är det ett anfall på någon af våra yngre skriftställare", inföll kandidaten med mulen min.

"I så fall vore det inte mer än rätt åt dem", afgjorde fröken Malin. "Ty sådana gemenheter, som de här herrarne af "unga Sverige" och deras gelikar burit till torgs och än i dag vilja proppa i oss, det har väl aldrig förr varit i tryck synligt."

"Åh, faster Malin!"

"Jo, du, det säger jag, och det blir jag vid. Läste jag inte i tidningarne häromdagen om en beslagtagen bok af den här Jæger, och som polisen slår efter i alla boklådor —"

"Men faster vill väl inte på allvar påstå, att norrmannen Jæger hör till det så kallade unga Sverige?"

"Ja, han är i alla fall af samma ull, och

hör ändå till den der ligan af norrmän och svenskar, som oupphörligt berömde hvarandra och oupphörligt öfverbjödo hvarandra i nedrigheter! För öfrigt tror jag för min del att här åsyftas hela riktningen, hela den der så märkvärdigt realistiska litteraturen — smörjan kallar jag den — både inom och utom vårt land.”

”Jag tror verkligen, att fröken Malin har rätt”, sade notarien. ”Det synes mig vara fråga om en hel riktning, om en längre tids arbete på att neddraga och förlöjliga allt godt och högt, och, som vår författare riktigt anmärker, framdraga i ljuset en mängd ohyggligheter, hvilkas kännedom nödvändigt måste besudla unga sinnen. Deremot kan jag ej vara med om det påståendet, att så usel litteratur aldrig förr skådat dagen. Det förfärligt frivola skriftställer, som utmärkte tidigare perioder medförde en nästan ännu större fara, då det icke, såsom dock nu rätt ofta sker, framställde lasten i dess rätta färger, utan omgaf den med ett romantiskt skimmer. Och går man ännu längre tillbaka, till Ariosto, Boccaccio — — —

”Ja, det är helt enkelt fruktansvärdt”, inföll öfversten. ”Och det värsta är, att man ständigt hör de der storheterna beskrivas och berömmas, som något non plus ultra af för-

fattarskap, så att man helt oskyldigt kan råka läsa dem."

"Men de båda italienska skalderna äro väl ändå för oss mindre farliga", invände fru Natalie. "Ganska få äro så hemma i italienska språket att de kunna läsa dessa författare."

"Mycket sannt, men öfversättningsgeschäftet har sørjt för, att de der härligheterna blifvit till billigt pris tillgängliga äfven för våra sämst aflönade bodpojkar och våra med obetydligaste nålpengar utrustade pensionsflickor. Det vill säga, om öfversättningen af Ariosto är i tryck tillgänglig, vet jag ej, men att Boccacio i svensk öfversättning funnits att köpa till ett pris af ett par kronor, det är jag viss på. Den öfversättning, jag fick fatt uti, var emellertid tysk, och det främmande språket är ju alltid något förmedlande — men när jag tänker på boken i svensk dräkt — ja, det qväljer mig!"

"Hur kom det sig, att öfversten läste den der rysliga boken, då?" frågade kandidaten i en ton, som icke var fri från en liten näbbighet.

"Det kom sig deraf, min lilla vän, att herrar recensenter och kritici icke hafva sitt ansvar fullt klart för sig, utan, som författaren här nyss anmärkte, fästa sig vid och berömma blott det talangfulla, det snillrika, det

formfulländade, utan att besinna det moraliska värdet. Men skall snillet öfverskyla allt, då frestas man att påminna sig det svar, som en gång gafs af gamle biskop W. till en hög person, som då man klandrade en författare, anmärkte: "ja, men T. är ju ett snille!" "Ja, ers höghet, djefvulen är också ett snille", svarade biskopen — han blef för resten erkebiskop, sedan, men det var långt innan lilla nåden här hade börjat läsa sina första lexor eller ens tänkt på kandidatexamen. Detta senare skulle för öfrigt på den tiden blifvit betraktadt ungefär som trolldom och hexeri på Carl XI:s tid, skall jag ha den äran att säga."

"Det ligger ju då också inom möjlighetens gräns, att den nu så förkättrade nya tidens läror en gång blifva sedda med blidare ögon", replikerade kandidaten leende.

"Det tror icke jag", blandade sig nu notarien åter i samtalet. "Snarare tänker jag, att nutidens skrällande ateism och fritänkeri kommer att af en efterverld jämföras med den i slutet af förra seklet temligen utbredda otron och materialismen. På denna följde ett slags rationell kristendom, som egentligen var religiös likgiltighet, hvilken deremot i sin ordning efterträddes af svärmeri, predikosjuka och sektväsende. Ett större allvar synes emellertid hafva inträdt, och de fantastier, som

här och der uppdyka, hafva nog ej makt att rycka de större massorna med sig."

"Men det tror ni att ateister och materialister hafva? Det talar icke mycket för religionen, tycker jag."

"Sektväsendets och religionsvärmeriets lockelse ligger egentligen blott i den öfverspända sinnesstämning, som vanligen kulminerar i andeligt högmod, och som ej har något bestånd, när stämningen mattas", svarade notarien. Men materialismen har en mäktigare frestelse. När den förra läran ropar: försaka, lid och försaka! kommer den andra med den förföriska hviskningen: njut, lef och njut af lifvet! Och detta senare tilltala just dem, som genom stånd och vilkor äro i tillfälle att följa den läran, och så blifva de, som skulle vara mensklighetens stödjepelare, i stället dess farligaste fiender."

"Hör du, bror notarie", utropade öfversten, "jag börjar misstänka, att det är du sjelf, som skrifvit den här boken! Det der var alldeles som om du läst upp en sida derur."

Notarien såg litet förlägen ut, men svarade bestämdt:

"Nej, det är icke jag, men jag nekar ej till, att jag vet hvem, som skrifvit den, och jag tillstår också, att jag, ehuru ej personligt bekant, räknar författaren för en själsfrände."

"Det kan man nog höra", interfolierade kandidaten.

"Men", fortfor notarien utan att låtsas om afbrottet, "diskussionen har nu, som vanligt kommit ett godt stycke på sidan om det vi läst, och jag tror, att det vore förmånligt om vi åter vände oss till boken."

Öfversten fortsatte att läsa:

"Det största ansvaret drabbar dock dem, som redan förvärfvat sig ett namn, som kommit derhän, att allt hvad som flyter ur deras penna på god tro mottages och läses, som vunnit en sådan berömmelse, att man ej utan att blifva ansedd för okunnig eller obildad vågar betvifla deras storhet — hvad skall man säga om dem, när de lemna i allmänhetens händer sådana skrifter, som, om äfven utarbetade i god afsigt, dock genom sitt utförande måste blifva oskuldsördande! Stora andar kunna gå vilse, äfven de, men de borde dock kunna se, när deras villovägar föra fram till randen af ett afgrunds djup. Eller, om deras väg är rät och rak, borde de dock betänka, om den verkliga kan föra icke blott dem sjelfva, utan äfven andra till målet. Ty deruti kan man

så lätt misstaga sig, helst när man vill för menskligheten framhålla den spegel, hvaruti denna samma mensklighet skall skåda sina synder och laster. Det händer så lätt — det händer tyvärr oftast — att just de, som bäst behöfde, som borde läsa en dylik bok aldrig vända ett blad deri. Men så faller denna bok i händerna på någon, som lefvat sin tid fram i tro på det goda och på dess slutliga seger, som fröjdar sig i hoppet om en ljusare framtid för menskligheten, som ej vet och ej behöfver få veta något om all den uselhet, hvilken här och der försticker sig i mörkrets djup. Och detta goda, glada hjerta blir såradt till döds af den giftiga pilen, förlorar all tro, allt hopp, faller i förtviflan och sörjer, sörjer sig till döden. Eller den boken kommer att läsas af någon, hvars anlag för sinlig njutningslystnad ännu ej blifvit väckta af någon yttre retelse, men på hvilken de skildringar, som voro ämnade att afskräcka från det onda, i stället verka i så hög grad sinnesretande, att han eller hon alldeles förbiser det efterspel, som nästan alltid följer lasten i spåren, eller

ock anser det för öfverdrift — han ser ju i verkligheten icke att straffet följer på brottet, ty mången gång dröjer det och mången gång är det också fördoldt för den yttre världen. Det kan mycket väl hända, att den, på hvilken skildringen af last och osedlighet så verkar, är fullt medveten om det orätta i att se saken från den sidan. Men de onda lustarna i hans natur hafva nu en gång vaknat och kunna ej längre söfvas till ro. Onda tankar förfölja honom och hans motståndskraft blir allt slappare, ju oftare de förekomma. Och har man då rättighet att, för att skaffa sanningen ingång hos de få, störa friden hos de många?

”Måhända invänder man, att just de äro få, hos hvilka oskulden är så stor, att den blir störd af dylik läsning. Detta är lyckligtvis ej sannt och äfven om så vore, rättfärdigas dock ej sådana skildringar deraf. Ty om de fullkomligt oskyldiga äro få, så äro de, som deraf väckas till ånger och bättring säkerligen ännu färre. De flesta, som taga dylika verklighets-skildringar i sin hand — nemligen de flesta

af dem, som deraf skulle hejdas på möjligen redan inslagna afvägar, anse sig visst icke hemfallna åt den straffdom, som, i bästa fall, der angifves såsom resultat. De fråssa snarare i skildringen af frestelserna på lastens väg och vänja sig snart att med likgiltighet betrakta dess följder.

”Här, hos oss, hafva vi just ej några koryféer, som på detta sätt missbruka en förut vunnen berömmelse. De, som syssla med den vämjeliga sidan af lifvet, hafva vanligen köpt sin ryktbarhet just derigenom, och om denna storhet också icke är afundsvärd, har den dock blifvit vunnen på ärligt sätt. Man vet hvem man har för sig, och ingen som ej vill besmitta sitt sinne med orena tankar och bilder, öppnar gerna en bok med något af de i detta afseende kända märken. Men det finnes i andra länder namn, som af en tanklös eller servil kritik höjes till skyarna och af den i sådan litteratur obevandrade naturligtvis måste anses som ofelbara, och i hvilkas talangfullt hopkomna arbeten inläggas scener af nästan djurisk grymhet och lusta, dem man till sin häpnad stöter på, der man minst väntar.

Det finnes i andra länder också författare, som uppriktigt och ärligt arbetat på afslöjandet och bestraffandet af en ruttenhet, som i förfärande grad spridt sig i många samhällen, och som sålunda i sitt eget land hafva öfver det onda svängt ett välförtjent gissel. Derom är intet att säga. Torde hända, att i dessa länder en skriftställare nödgas draga fram rårheter för att få tillfälle att säga sanningar. Man känner icke omständigheternas makt derstädes och kan således ej obetingadt dömma och fördömma.

"Men hvad man temligen bestämdt kan säga är, att nyttan af att till vårt språk öfverflytta och till vår läsande allmänhet erbjuda dessa hemska kulturskildringar är långt ifrån oomtvistelig. Hvartill skall det, till exempel, tjena att införa läsaren i en demi-monde- eller bohème-verld, som, om den finnes hos oss, så litet faller i ögonen, att den för de flesta är okänd, eller beskrifva och uppräknat laster, som hos oss ej ens äro kända till namnet, om icke hos en liten flock af de mest genomförderfvade? Är det nödigt — och det kan vara både nyttigt och nödigt — att göra

dylika uppvisningar af det menskliga eländet, så bör det då ske på den historiska sanningens grund, med verkliga fakta, data, siffror o. s. v. och icke i skildringar, som lika gerna kunna vara öfverdrifna, som sanningsenliga, då de ju falla inom diktens område.

"Emellertid finnes det i känslans värld skiftningar, som ej kunna målas med torra siffror, och det är dessa, som böra vara föremål för dikten. Det finnes varningar, som böra uttalas så att de få sin tillämpning, och detta kan ej ske på annat sätt än att finge-
rade personer uppträda som verkliga. Och det kan ej nekas, att sådana böcker gifva oss mycket att tänka på — när de läsas af dem det vederbör, af mogna män och qvinnor, som hafva plikter att fylla och behöfva ledning derför. Olyckligtvis komma dock äfven dessa endast allt för ofta i de oerfarnas händer, och den blick på lifvet, de unga sålunda få, är sällan sund och riktig. Och skrifer då en högt uppburen författare en bok om äktenskapet, berörande de mest intima förhållanden, och skrifer den så, att det tvistas om huruvida den boken fördömer eller upphöjer äktenskapet

— då kan den mannen med sin dikt göra mera ondt än han drömt om, ifall hans bok faller i de ungas händer.”

”Kreuzersonaten!”

”Tolstoy!”

Öfversten lade bort boken.

”Det tyckes häntyda derpå”, sade han. ”För min del har jag nu alltid ansett den boken, som en förirring af ett stort snille — men stora snillen äro ofta stora fantaster.”

”Hela den historien synes mig temligen uppkonstruerad”, sade fru Natalie. ”Den har ingen verklighetsprägel. Det är en dikt uppfunnen för att säga oss, att kärleken inom äktenskapet är lika oren och syndig, som någonsin lösaktigheten. Och det är ju en lära, som är rent af ohygglig. Också vet jag, att till exempel den engelska kritiken yttrat, att Tolstoy måste hafva skrivit denna bok under ett anfall af sinnesförvirring.”

”Anser ni således att kärleken, huru den än må vara beskaffad, helgas och upphöjes blott genom att presten läser några ord öfver kontrahenterna?” frågade kandidaten i stridslysten ton.

”Nej, det gör jag inte”, svarade fru Natalie med eftertryck. ”Men jag anser, att äktenskapets helgd är tillkommen just för att

rena känslorna och gifva dem ett ädlare innehåll, och jag tror bestämdt, att så också sker, om än undantag gifvas. En dålig människas förnedrade känsoverld upprättas visserligen ej blott och bart genom äktenskaps ingående, det se vi nog dessvärre prof på, men jag tror ej heller, att den derigenom blir sämre, än den varit."

"Det beror nog på den andra parten", invände notarien. "Äktenskapets inflytande är ganska stort, och det visar sig ofta, att den ena maken till sig antingen upphöjer eller förnedrar den andra, allt efter omständigheterna. Men en sådan uppfattning af äktenskapet, som Kreuzersonaten antyder, hör väl till undantagen, åtminstone i vårt land."

"Och likväl har äfven hos oss framställts den mening, att denna bok skulle vara ett för svar för äktenskapet", anmärkte kandidaten.

"Det bevisar blott huru föga djupgående kritiken i allmänhet är. I hela Tolstoys litterära verksamhet spåras hans motvilja mot äktenskapet, eller kanske snarare mot de grunder på hvilka äktenskapet ofta nog bygges."

"Men nu vill jag också säga ett ord", inföll fröken Malin. "Några äktenskapsfunderingar har jag aldrig haft och den saken intresserar mig nu mindre än någonsin. Men deremot faller det mig just nu in, att om all-

mänheten och kritiken behagar så der missuppfatta en författare, så bör detta väl icke så litet minska författarens ansvar för hvad han skrifver."

"Mycket sant", sade öfversten, "men derfor hör det också till författarens ansvar att med reda och klarhet framställa sitt ämne och icke tala i gåtor. Jag vill till och med påstå, att det är hans skyldighet att låta läsaren klart och tydligt förstå hvad hans egen åsigt är, så att man vet hvar man har honom och icke skall blindt gissa i hvilket rätthål han låter sin personlighet och sin egen mening krypa undan."

"Men", invände kandidaten, "då inverkar han ju på läsaren och hindrar denne att bilda sig en egen mening."

"Ja, det är ju det han också skall göra, såvida han skrifver i syfte att reformera något eller förbättra något af det bestående! Då skall man väl ej komma fram och fråga: duger det här? Har jag rätt? Utan man skall säga: detta är efter min mening bra, och jag är öfvertygad om, att jag har rätt, och det har jag här försökt bevisa. Och sedan blir det de andras sak att stiga fram och bevisa att jag har orätt. Gäller det deremot historiska händelser och personligheter, så är det en annan sak: här har man klara fakta att

lägga fram och att hålla sig vid och kan ej hafva rättighet att vända dem så, att de stödjade den uppfattning man råkat få af personer och händelser. Men så snart det är fråga om diktverk, om moralfilosofiska, om reformerande skrifter, då vill jag hafva författarens personlighet med — han skall stiga fram och säga: här står jag och kan ej annat.”

”Kanske har ni rätt”, sade kandidaten, ”men hittills har jag alltid ansett förnämsta ändamålet med ett diktverk vara att gifva människorna något att tänka på.”

”Kan så vara”, medgaf notarien, ”men det är icke likgiltigt *hvad* man ger människorna att tänka på, eller hvilka tankar man väcker hos dem, och derföre är det skriftställarens pligt att noga betänka *hvad* som flyter ur hans penna. Han får ej missleda sin publik, han får ej med uppställda gåtor förleda läsaren till icke alltid oskadliga gissningar; han måste intaga en fast ståndpunkt och bibehålla den. Detta om tendensskrifter; för dikten, för poesien gälla andra regler. Diktaren, skalden, talar ur djupet af sin själ, sitt hjerta, och ger oss de bilder hans fantasi framkallar. Han sjunger så eller så, ty han har inga andra toner i sitt strängaspel. Här, om någonsin, träder oss personligheten till mötes — är denna ädel och ren, blir ock dikten sådan; är

själen fläckad och fantasien oren, återspeglas också detta i hans dikt."

"Då fritager ni sådana skaldenaturer från det ansvar, ni pålägger andra skriftställare?" frågade kandidaten.

"Ingalunda. En sak är att nedskrifva det, som väller fram ur en inneboende skaldeåder, och en helt annan är att gifva allmänheten del deraf. En skaldenatur, som tillika är en ädel natur, kan väl också i dikten gifva luft åt sina förvillelser, men utsprider dem icke kring hela världen. Den som af blott fåfänga, deremot, eller af andra orena bevekelsegrunder för världen lägger fram hela sitt känslolif, torde nog få bära sin dryga del af det ansvar, vi nu en god stund läst om och talat om."

Öfversten tog åter upp boken.

"Vi skola väl läsa slut på detta kapitel i afton", föreslog han.

"Men ehuru de, som skrifva böcker, hafva ett ganska vidsträckt fält för sin verksamhet, äro de visst icke de enda säningsmännen på det litterära området, och ej heller de flitigaste — kanske ej ens de flesta. Det finnes inom kulturen en makt, som kallas "pressen" — egentligen tidningspressen — och de, som här

så, kunna nästan alltid beräkna att utsädet faller i god jord, det vill säga, en jordmån, der det gror och växer upp och bär skörd. Här, om någonsin, gäller det att utså den goda säden; här är ansvaret kanske det största en människa kan åtaga sig. Ty det gäller här att leda tusentals andra människors öfvertygelse i de viktigaste ting — religiösa, politiska och sociala frågor. Tidningsmannens yrke är — det kan invändas — liksom andra yrken, ett lefvebröd, och äfven han måste offra på sin publiks altare, måste smickra dess lidelser, måste låta sin tidning till ton och innehåll öfverensstämma med smaken hos tidningens läsekrets. Sådana tidningar finnas, och sådana tidningsmän, det kan ej nekas, och då beror det på huruvida tidningens publik är bättre eller sämre, rå eller hyfsad, om tidningen skall vara det ena eller andra. Denna osjelfständighet är visserligen fördömlig, men jemförda med dem, som systematiskt upphetsa till det onda, äro de, som vilja vara en mätare på allmänna opinionen, nästan att betrakta såsom endast ljusens englar. Ty den allmänna opinionen kan vara rättvis — *vox populi, vox dei*

— den allmänna rättskänslan gifver sig stundom otvetydigt tillkänna, och att följa denna är en uppgift, som endast skulle vara aktningsvärd. Olyckligtvis är det dock ofta nog icke den allmänna meningen, utan endast meningen hos något visst parti, som dagbladen förfäktat, och — partierna äro af många slag. Derom är dock icke mycket att säga — derom att enhvar kämpar för den sak han tror på — när han blott kämpar med hederliga vapen; gör han icke det, ådrager han sig det dubbla ansvaret af att sjelf handla orätt och att bibringa andra den åsigten, att sådant kan tillåtas, till och med kan vara berömligt — att ändamålet helgar medlen.

"Sådant är ju illa nog, men de publikationer som för att öka sin läsekrets, söka upphetsa människorna till tvedrägt och strid, till njutningslystnad och sjelfviskhet, till förakt för religion och sedlighet, de kunna ej rubriceras annorlunda än som bärare af det ondas princip. Och sådana finnas. Skola de, som med dylika tryckalster vanhedra pressen en gång skörda hvad de i sitt ockrande på mensk-

lighetens dåliga sidor hafva utsätt, då äro de i sanning beklagansvärda.

”Men det finnes andra publikationer, som genom ett ständigt skämtande, ett fånigt grinande, ett evigt hånleende förslappa känslan för det goda och förslöa motviljan mot det onda. Och deras ansvar är icke mindre.

”Lyckligtvis finnes det i pressens tjänst — i alla länder — män med brinnande nit, med varm fosterlandskänsla, med fast öfvertygelse och pålitlig rättskänsla. Men, ack, deras ansvar är icke mindre tungt, och det är fara värdt, att de ej fullt äro medvetna derom. Ty just dessa egenskaper gifva deras ord en *pondus*, som de måhända af ren anspråkslöshet ej hafva rätt klart för sig, och deras uppfattning blifver nästan alltid för deras läsekrets så godt som en trosartikel. Och under sådana förhållanden är det af oerhörd vigt att pröfva sin öfvertygelse, innan man framställer den som ett rättesnöre. Ty tusende och åter tusende kunna dragas med af ett ord, som slår an, af en värme, som uppeldar, af en bestämdhet, som gifver trygghet. Derföre bör min öfvertygelse vara fast och

viss, vara jemförd med andras, följderna beräknade, det absoluta rättesnöret pålagdt, så att jag vet, att den håller måttet, och sedan -- sedan bör jag hålla fast dervid.

"Ja, pressens makt är stor, mycket stor, och oerhördt mycket har den att ansvara för.

"Men det finnes ännu ett slags publikationer, som derigenom att de hafva till bärare det talade ordet, stundom äfven personligheter och omgifningar, hvilka helt och hållet efterhärma verkligheten, sålunda få en makt öfver sinnena, med hvilken intet annat kan täfla. Det är från skådebanan som det bästa, det ädlaste i det dagliga lifvet skulle tala till oss, det är der vi skulle lära att älska och beundra det goda, men afsky och hata det onda hos människorna. Måne det moderna skådespelet har fyllt denna uppgift?

"Det vore orättvist att icke medge, att det modernaste skådespelet försökt framställa det onda i dess vämjeligaste gestalt, men har det skett så, att vi funnit oss uppfordrade att hata detta onda? Jag tror icke, att man härpå kan svara obetingadt ja. Ty skall det onda väcka vår afsky, måste det goda också fram-

hållas, och skola vi lära oss älska det goda, bör väl skådespelet framställa det godas representanter som sympatiska personer. Men är det icke rätt ofta så, att de, som väcka åskådarens medkänsla, i det moderna skådespelet snarare äro det ondas än det godas bärare? Bli icke all dygd framställd som ett falskt sken, och endast det onda såsom sanning? Och går man ej från en sådan föreställning med den känslan, att den menliga naturen är i grund och botten förderfvad, *och ej kan blifva annorlunda?*

"Men skådebanan har ännu en annan uppgift. Menniskan förmår nemligen icke för beständigt hålla sig uppe i de högre regionerna och kan ej utan uppehåll arbeta, tänka och verka. Hon behöfver förströelse, hon behöfver — låtom oss säga det rent ut — ibland ett godt skratt. Menniskan är den enda skapade varelse, som kan skratta, och detta måtte väl också betyda, att hon får skratta, får uppfatta det lustiga och uttrycka denna uppfattning. Skådebanan skulle förskaffa henne dels den hvila efter arbete, som en angenäm selsättning för tankarna medför, dels också

den spänstighet i sinnet, som en oskyldig munterhet framkallar och underhåller. Men då bör också munterheten vara oskyldig och förströelsen lugnande. Måne det moderna lustspelet uppfyller dessa vilkor? Jag tror icke heller, att man på denna fråga kan svara ett obetingadt ja. Snarare skulle man kunna säga, att förströelsen är sinnesretande och munterheten likaså.

"Här invändes måhända, att forna tiders skådespel — Shakespeares, Molières, Holbergus, Goldonis — hvimla af råheter och plumpa uttryck. Ja väl, men skulle vi då nödvändigtvis följa dessa förebilder i deras dåliga sidor, derföre att vi ej kunna upphinna dem i deras förträfflighet? Dessutom var på den tiden uppfattningen en annan, örat ej så ömtåligt, sinnet ej så mottagligt. Man var ej vid annat van, man förstod ej bättre; men *när* man bättre förstår, det är då ansvaret börjar.

"Vi nämnde nyss det talade ordet. Det har blifvit till sed, att enhvar, som vill göra propaganda för något, genom föredrag söker upplysa allmänheten om förträffligheten af den sak han förordar. Att här ganska få fullt

känna det ansvar, de ikläda sig, det kan man tryggt påstå. De tänka ganska säkert i allmänhet mera på utsädet än på skörden, såvida de ej äro sådana, att skörden för dem betyder inträdesafgiften, i hvilket fall utsädet är dem temligen likgiltigt, när det blott lockar folk. Dessa senare tala om hvad som helst, röst-rätt och emigration, folkökning och folkminskning, egendomsgemenskap och revolution, socialism och anarki och den fria kärleken, draga i härnad mot kristendom och lag och rätt, och för resten mot allt hvad som händelsevis står i vägen för deras lustar och begär, utan att betänka, att dessa ord, som det kostar dem så litet att utslunga, stinga som spjut i andras hjertan och sinnen.

"O, att de dock ville besinna hvad skörden blir, innan de så vidt börja sprida ogudaktighetens och sjelfrådighetens giftiga utsäde!"

"Är kapitlet slut?" frågade fröken-kandidaten, när öfversten lade bort boken. "Jag tycker, att det borde talats något om presterna och deras ansvar för det talade ordet, också."

"Visserligen", medgaf öfversten, "är deras

ansvar mycket stort, men det synes mig vara författarens mening att förnämligast påpeka det ansvar, som icke ligger alldeles i öppen dag, hvilket ju är fallet med presters och embetsmäns ansvarighet."

"Jag menar ej heller det officiella ansvaret. Så länge presten förkunnar den rena evangeliska läran, som det heter, och gör det det så godt han kan, har ju ingen något att säga. Men har han intet ansvar, om genom hans likgiltighet eller oförmåga, de själar gå förlorade, som han blifvit satt att vaka öfver?"

"Jo", sade notarien, "det ansvaret har han visst att bära och derföre är det nästan ett större ansvar att *blifva* prest än att *vara* prest. Jag menar, att den man, som ämnar blifva prest, bör också vara säker om att han kan sätta in hela sin personlighet, hela sin själ och hela sin håg i denna lifsgerning. Derom måste han vara så viss, som någon människa det kan vara, innan han åtager sig själasörjarens kall."

"Och om han misstager sig? Om han öfverskattar sin förmåga? Om han tröttnar på vägen?"

"Då är han beklagansvärd, om han ej kan vända sig till ett annat arbetsområde och lemna det han har åt en villigare och kraftigare ande."

"Det kan han sällan", inföll öfversten, "och detta är ett af de missförhållanden, som mycket skadat kyrkan. Det är icke så lätt hvarken att blifva eller vara prest, som man tror, och då den uttjente arbetaren icke kan draga sig tillbaka, insöfver han ofta nog sitt samvete genom sofismer, dem han kanske eljest skulle förakta. Jag är icke särskilt hvarken prestvän eller presthatare, men jag tror att de senare icke nog taga omständigheterna i betraktande vid alla hugg, som riktas mot presterna."

"Har man då någonsin rättighet att insöfva sitt samvete, öfverste?" frågade kandidaten och det blixtrade litet i hennes vackra ögon.

"Nej, min lilla vän, den rättigheten har ingen, den tager man sig, och *det* ansvaret tänker man, dessvärre, icke på. Det är just olyckan, att man har en sådan talang att tysta ned samvetets röst, när den stör vårt lugn. Den talangen ha vi allesammans, skall jag ha den äran att säga, fast den inte är af den sorten, som man skryter med. Den uppträder hos både prester och proselyter, hos både andliga och verdsliga, och kanske också hos unga ärda — hvad vet jag?"

Kandidaten rodnade, och det såg ut som

om en fuktig dimma för en sekund bortskymde blixtrarna i de mörkblå ögonen.

"Det är nog så, som öfversten sade i går", tog fröken Malin hastigt uti, "stackare äro vi alla, både unga och gamla, lärda och olärda, stackare äro vi, när det gäller att hålla reda på oss sjelfva. Och skulle hvar och en af oss vända ut och in på sin inre menniska, blefve nog den ena inte stort bättre än den andra."

Den unga flickan såg upp med ett vackert leende.

"Tack, faster Malin", sade hon. "Och skola vi nu öfvergå till dagordningen och lemna personligheterna å sido?" tillade hon med en sidoblick på öfversten.

"Tackar ödmjukast för nådigt straff!" sade den gamle herrn med ett vänligt leende. "Det var verkligen också välförtjent, ty det var visst jag, som sist föreslog att vi skulle hålla oss till sak och ej till personer. Jag skulle för resten gerna vara med om att bränna alla dåliga tryckalster å båle, ty den gräsliga slapphet i seder, som mångenstädes råder, har helt visst sin rot i den farliga lektyr, som ungdomen, till och med flickorna, nu förstå att förskaffa sig."

"Till och med flickorna?" sade fru Natalie i frågande ton.

"Ja, äfven skolflickorna. Det är ju känt

hurusom den man, som nyligen gjort ett kraftigt inlägg i sedlighetsfrågan, kände sig dertill uppfordrad just derigenom, att han fick se ett par små flickor, som med goda ord och pengar förmådde en fattig pojke att gå in i en bokhandel och åt dem köpa en bok. Han följde efter och såg, att boken var i försegladt omslag, och vid efterfrågan fick han en sådan redogörelse för den boken, att han nästan blef förtviflad. Huru hade dessa barn fått veta, att en sådan bok fanns till? De sjelfva eller deras kamrater hade antagligen sett den annonserad i en af de tidningar, som utan betänkande annonsera om hvad som helst."

"Troligt nog", sade fru Natalie, "och dessa publikationer är det också, som smädat och hånat icke blott den mannen, utan ock alla, som velat med ord och verksamhet understödja hans ädla syfte. Men just derpå kan man nästan pröfva diamantens äkthet att de, som förlorat honom, vilja påstå att han ej mera är ren."

"Ni menar, att de som förlorat hjertats renhet ej mera tro på något rent och ädelt", sade notarien. "Och, hvad värre är, dessa vilja ej ens unna andra att vara renhjärtade, utan söka på allt sätt besudla alla människors sinne och själ. Deraf dessa skrifter och foto-

grafier, som säljas i smyg och som synas hafva kommit till blott för att mörda oskulden."

"Men huru skall man kunna hindra sina barn från att läsa skadliga böcker?" frågade fru Natalie med orolig min. "Jag kommer ju osökt på den tanken, genom samtalets gång, ehuru jag visst icke tänker på sådana skrifter, som dem vi nyss berörde, utan på andra böcker, som kunna hafva ett skadligt inflytande på de unga."

"Det finnes blott ett sätt", sade öfversten, "nemligen att aldrig sjelf läsa sådana böcker. Finnas de blott i huset, skaffa sig barnen nog tillfälle att få läsa dem. Förbjuda läsningen hjälper alldeles inte."

"Men de kunna låna böcker af andra barn."

"*Det* kan förbjudas", inföll notarien. "När jag gick i skolan, hade jag en kamrat, en son till en svensk-amerikan, som väl fick låna ut böcker till kamrater, men aldrig låna hem några af dem, och som ståndaktigt afslog hvarje sådant tillbud äfven om det gällde den mest frestande "indianbok". Ville man låna honom en bok, skulle man gå upp till hans föräldrar med densamma och förevisa den: sjelf fick han ej taga den med sig hem."

"Inte så dumt", menade öfversten, "och det vill jag påstå, att om säningsmännens ansvar är stort, så är skördemännens icke min-

dre, och här vill jag kalla oss skördemän, vi, som läsa böcker och tidningar. Ty om vi verkligen afskydde den dåliga lektyren, om den ej funne afnämare, så skulle den nog till sist få blodbrist och sotdö."

"Åh", invände fröken Malin, "inte läser hederligt folk skandaltidningar och böcker, som ej kunna visas för hela världen!"

"Göra de inte? Jo, så minsann läses icke dylikt af folk, som både ni och jag, fröken, räkna för hederliga. Eller hur vore det annars möjligt att smutsbladen skulle lefva vecka efter vecka, år efter år? Åkardrängar och sjäare kunna ej allena uppehålla en vecko- eller halfveckotidning. Nej, de som rycka på axlarna åt de så kallade boulevardtidningarne, förakta minsann icke alltid att läsa dem. Hvad författaren för öfrigt säger om skriftställare och tidningsmän, har ju sitt berättigande, men det synes mig, att han icke gör *våra* tidningsmän rättvisa, ty nog äro de flesta af dem hederliga män, som, om de ock ibland misstaga sig, dock äro öfvertygade om att de kämpa för en god sak."

"Det är sant", svarade notarien, "men här beröras ju blott förhållanden i allmänhet, icke särskilt hos oss. Och hafva vi goda tidningar och hederliga tidningsmän — och det hafva vi — så saknas ju, efter hvad som nyss an-

tyddes, ej heller representanter för smutspres-
sen, äfven inom den periodiska litteraturen,
att icke tala om flygbladen, som gifvit upp-
hof till den betecknande benämningen 'gris-
litteratur'."

"Vi hafva ännu några sidor qvar", sade
öfversten, "skola vi ej läsa dem?"

Ingen invändning gjordes och han fort-
satte:

"Att de konstnärer, som utöfva bildande
konst, vore säningsmän i den mening att de-
ras uppgift är att väcka och underhålla kär-
leken till det sköna och sålunda bidraga till
spridandet af bildning och förfining, har af
gammalt varit sagdt. Men konstnären har
också af gammalt tillerkänts den sjelfständig-
heten att få göra detta på sitt eget sätt.
Kanske har derigenom förslappats hans känsla
af det ansvar, *han* har inför menskligheten
att bära, så att han trott sig fullgöra allan
rättfärdighet genom att göra det sköna till
sitt ideal. Och så blef för honom småningom
formen allt. Var hans verk blott skönt, for-
drade hvarken han eller andra något mera
deraf. Huru det stod sig inför sedlighetens
måttstock, tänkte man ej på. Och så upp-

stodo dessa "allegoriska" taflor, som här och der förete drag af en ohöljd cynism och hvilkas plats väl aldrig borde varit i offentliga samlingar och väl knappast kunde göra något nöje åt andra, än verkliga libertiner. I Kristiansborgs slott fanns, till exempel, en stor tafla, föreställande Herkules och Omphale, i en situation, den endast den största oskuld, eller den, som ej förstod att se en målning, kunde undgå att finna stötande. Möjligen var den ett ypperligt konstverk, men att denna och liknande bilder kunna på någon åskådare, som känner sagan och förstår bilden, inverka i någon grad förädlande, det är deremot alldeles omöjligt. Efter all anledning förstördes denna tafla vid slottets brand, men det finnes många andra — Leda och Svanen, Jupiter och — åtskilliga qvinnovarelser, Bacchus, Silenus m. m. hvilka om de ej göra annat ondt, bibringa de unga den föreställningen, att allt är tillåtet, blott konstens fordringar uppfyllas. Invändas kan, att sålunda många af konstens mästerverk skulle utdömmas: må så vara. När man ej längre kan se dessa mästerverk med forna tiders naiva blick, må

man då ej se dem. Det är icke de nakna kropparna det gäller — ett konstverk kan visa idel nakna varelser, utan att väcka någon annan tanke än den, att människokroppen är kronan af de skapade tingen: nakenheten kan framställas med kyskhet. Det är det lasciva i uttryck och innehåll, som är stötande. Ett osedligt konstverk är icke längre något konstverk; finner man äfven der både det sköna och det sanna, är det dock långt ifrån fullkomlighet, ty der saknas en väsentlig del af det, som utgör fullkomlighet, nemligen det goda, hvarförutan det sköna och det sanna förlorar sin rätta innebörd.

”Det måste medgifvas, att den nyare konst-arten, om ej öfvergifvit denna stråt, så dock mera sällan vandrar derpå. Dess mål är det sanna, eller kanske rättare sagdt, det ärliga, och rätt ofta också det goda; men här får i stället det sköna alltför ofta sitta emellan. Detta är också en svår brist, ty om konsten skall bilda och förfina smaken får den ej vänja ögat vid det fula och vämjeliga i den grad att vi förlora uppfattningen af det sköna. Det är sant, att innehållet kan adla det fula

till skönhet, men då måste ett sådant innehåll finnas, eller om det gäller det komiska eller det osökt naturliga, utförandet förädla formen, gifva några fina drag, som framkallar en annan uppfattning än den ytliga, och icke blott gifver oss en oklanderlig spegelbild af vissa föremål. Gällde det blott detta, kunde vi ju med fördel fixera spegelbilden — fotografier i stor skala skulle ju kunna ganska delikat återge allt hvad vi önska se. I detta uppfinningarnas tidevarf är nog denna uppfinning icke så långt borta.

”Detta allt bevisar ej, att konstnären är någon säningsman eller att han har något annat ansvar gentemot sin publik än att vara sann konstnär, torde någon säga. Mycket riktigt, men är det icke ett stort ansvar, detta: att antingen neddraga konsten, eller höja den? Ty det lär väl ej af någon nekas, att betraktande af konstverk är både undervisande och förädlande. Hvarför skulle eljest muséer och konstsamlingar afgiftsfritt öppnas för allmänheten? Och på så sätt blir konstnären en säningsman, såväl som skalden, och kan genom upphöjda konstverk utså månget frö till det

goda, liksom genom sinnesretande och upphetsande bilder störa mångt hjertas frid och sprida farligt ogräs bland hvetet.

”Konstnär kallar sig ock mången, som rent af missbrukar sina gåfvor och med obscena teckningar understödjer den obscena litteraturen. Dessa konstnärer och dessa skriftställare täfla om hvem som kan göra mest ondt i verlden, och det värsta af allt är att de angripa just dem, som ega minsta motståndskraft — de unga, de oerfarna, de, som ej lärt sig sjelfbeherskning, de som ej förstå att rätt bedömma halten af hvad som bjudes dem.”

”Det der har allt gifvit oss åtskilligt att tänka på”, sade öfversten, brytande den något tryckande lilla tystnad, som uppstod, då han slog ihop boken. ”Men det är redan temligen sent, och det torde vara bäst att hvar och en tills vidare behåller sina tankar för sig.”

Tredje aftonen.

Oansvarig?

röken Malin tände en särskild lampa och lade fram "boken" på det runda bordet i hennes trefliga salong, der sällskapet denna afton samlades, för tillfället tillökadt med en herre af särdeles fint och intelligent utseende, samt ett par damer. Herrn titulerades doktor och af damerna var den ena en strålande, nygift fru, den andra också en fru, glad och rödblommig, nöjd med sig sjelf och fullständig modeplansch från hjesan till fotabjället.

"Ja", utbrast hon, "jag har hört så mycket talas om boken och om era små aftoncirklar, och jag är ofantligt intresserad! Det är verkligen alldeles nödvändigt, nu för tiden, att äfven vi qvinnor tillegna oss några af de sociala och reformerande tankar, som — som äro —"

"På modet?" ifyllde kandidaten i oskuldsfullt frågande ton.

"Åh, visst inte", svarade den andra, helt indignerad, "som nu äro i omlopp, menade jag. Det säger också alltid min man. Det är qvinnorna, som skola reformera verlden, säger han."

"Säger han inte också, att qvinnorna derföre skola börja att reformera sig sjelfva?" frågade fröken Malin. "För det är nära på det nödvändigaste, tycker jag."

"Det tycker visst vår författare också", inföll notarien som bläddrade i boken, "ty nästa kapitel handlar om qvinnornas ansvar —"

"Å—h!" från damerna.

"Högst intressant!" från herrarna.

"Vi få nog vår beskärda del allesamman", upplyste notarien; "här är ett kapitel om mennens ansvar också, och det rätt långt, till och med."

"Låt oss läsa det först", föreslog fröken Malin, men mötte genast en så liflig opposition, att hon återtog sitt yrkande och man öfvergick till "dagordningen", nemligen ordningsföljden af bokens kapitel. Notarien läste.

"Det är ett påstående, som ännu icke blifvit fullt vederlagdt, att qvinnornas känsla af ansvar för sina handlingar är mindre utveck-

lad än männens. Förhåller det sig verkligen så, — och det vore måhända vågadt att vilja påstå motsatsen — så beror detta troligtvis i ganska hög grad på det omyndighetstillstånd och det beroende, hvarest kvinnorna i långa tider kvarhållits. Så länge mannen var kvinnans hufvud och rätte målsman i alla lifvets förhållanden, liksom han ännu är det i vissa fall, så länge kunde kvinnan ej gerna känna sig vidare ansvarig för något i lifvet. Öfverhufvud hade hon ej att uppträda i handling, utan blott att lyda och foga sig i omständigheterna. Var hon ogift, stod hon under faders och bröders — ofta nog yngre bröders — målsmanship och hvarken fick eller kunde företaga sig något utan "nästa fränders råd". Fullkomligt maktlös kunde hon få åse huru bröder eller "nästa fränder" förslösade hennes ärfda egendom, utarmade henne, för henne stängde alla utvägar till förvärf och sjelfständighet och dertill ansågo detta allt vara fullt i sin ordning. Först såsom enka inträdde hon i en del af de medborgerliga och allmänt menckliga rättigheter, som hittills blifvit henne förhållna. Lagstifningen företedde då det nå-

got egendomliga utseende, att den person, som under största delen af sitt lif varit omyndig och oansvarig, med ens och i ett slag, just då hon beröfvats det stöd, som förut ansetts alldeles oundgängligt, gjordes till myndig, ansvarig medborgarinna med rösträtt i kommunala angelägenheter och med rättighet att handhafva en förmögenhet, om hvars belopp hon förut kanske till och med hållits i okunnighet, emedan hon ej "förstod" ens att räkna ut huru mycket man för året hade att lefva af. Men då, sedan hon i hela sitt lif litat på "målsmän", då ansåg lagen henne kunna förstå att sköta och handhafva det hon förut ej ens fått höra talas om. Den nuvarande lagstiftningen är ju för den ogifta qvinnan betydligt gynsamare, men för den som gifter sig vid — låt oss säga tjugusex, tjugusju års ålder, ställer sig saken på det kuriösa sätt, att hon först i flera år är myndig att råda öfver sig sjelf och för öfrigt hvad hon kan komma åt, och följaktligen också ansvarig för huru hon handskas dermed, sedan, såsom gift blir omyndig och oansvarig, och slutligen som enka,

återigen myndig, ansvarig och med andra menniskor jemnbördig.

”Att under sådana förhållanden känslan af det ansvar, som medföljer handlingsfrihet, endast långsamt och ofullkomligt skall utvecklas, är väl icke att förvånas öfver. Emellertid stå vi nu i mycket förändrade förhållanden, och om äfven den gifta qvinnan måste förblifva i sitt omyndighets- och oansvarighets-tillstånd, har dock på qvinnobildning och uppfostran den nyare tidens medgörlighet att i många afseenden lossa de tryckande banden, utöfvat en rätt genomgripande inverkan. Och de qvinnor, som vuxit och växa upp under dessa mera gynsamma omständigheter, måste, om de vilja vara rättvisa, medgifva att de ej längre hafva någon förevändning att anse sig såsom mera än männen frikallade från ansvar för sina handlingar.

”Medgifvas måste, att det ej kan gå så lätt att under decennier bortarbeta hvad sekler hållit på att nöta in. Men den bristande känsla af ansvarighet, som man förevitar qvinnorna, borde dock kunna hastigare botas, och att icke så sker, kan ej gerna bero på något annat än

vissa ännu befintliga missriktningar i uppfostran, antingen i hemmet eller skolan eller i båda. Nutidens unga kvinnor borde eljest vara alldeles fria från en mängd af föregående generationers fel, tydligen uppkomna ur den föreställning, att för en oansvarig person hvarje medel kunde vara tillåtligt, när det gällde att för den värnlösa skaffa en beskyddare, för den omyndiga en målsman, för den från allt lönande arbete utestängda en försörjare. Man borde nu förskonas från att se koketta, behagsjuka, utmanande kvinnor — men, äro vi verkligen förskonade derifrån?"

"Nej, det äro vi icke", utbrast kandidaten, då föreläsaren gjorde ett litet uppehåll, "men om man vill vara rättvis, måste man väl medgifva, att de koketta och utmanade kvinnorna äro jemförelsevis färre och de förståndiga jemförelsevis flere än förut."

"Kan så vara", medgaf öfversten, "och jag skall göra min lilla nådiga kandidat det nöjet att erkänna, att de lärda fruntimren mindre än andra göra sig skydiga till fåfånga och koketteri. Men nog tror jag, att de fruntimmer äro få, som göra sig reda för att de san-

nerligen stå i ett stort ansvar för — huru de kläda sig."

"Eller huru de icke kläda sig", anmärkte doktorn, liksom i förbigående.

Båda de unga fruarna fingo högre färg och tycktes vara mycket upptagna af sina handarbeten, men kandidaten såg frimodigt upp från sin knyppeldyna.

"Jag har aldrig burit en dekolleterad klädning", sade hon.

"Ni dansar måhända ej", sade doktorn.

"Jo, jag dansar gerna — jag, som andra flickor, tycker att det är 'rysligt roligt' att dansa — men jag går aldrig på baler."

"Det är heller icke nödvändigt för att få anledning till dekolletterad dräkt", invände doktorn; "vid stora middagar och supéer, bröllop och andra fester, fordrar ju damernas högtidsdräkt uringad klädning eller åtminstone klädningar utan minsta tillstymmelse till ärmar."

"Det är då något, som jag aldrig i världen skulle tillåta, om också Ingegerd sjelf skulle falla på en så barock idé!" utbrast fröken Malin. "Det är icke blott opassande, det är dumt och simpelt att exponera sina armar på ett sätt, som om man komme från tvättbaljan", tillade hon och skramlade häftigt med strumpstickorna.

"Det är inte modernt längre", upplyste den rödblommiga frun.

"Är det därför — jag menar, hvad är skälet till att ni, min fröken, i detta fall skiljer er från andra unga damer?" sade doktorn och såg på kandidaten med en blick ur ett par ögon, som icke många vågade möta.

Men hon såg orädd upp på honom, då hon svarade:

"Intet annat skäl, än att det förefaller mig motbjudande att vid särskilda tillfällen exponera, som faster Malin säger, mina armar eller mina fötter eller min hals, eftersom jag dagligdags inskränker expositionen till ansigte och händer, dem jag ej, om jag vill arbeta, utan olägenhet kan insvepa i slöjor och binlar."

"Exponera fötterna? Hvad menar fröken?" utbrast en af de unga fruarna. "Hur skulle man kunna bära sig så oskickligt åt!"

Och hon rodnade och såg både förnärad och förlägen ut. Kandidaten skrattade.

"Ja, fötterna eller armarna, axlarna eller vadorna — det kan komma på ett ut, tycker jag", sade hon. "Det ena passar lika bra som det andra."

Doktorn flyttade långsamt sin blick till den rödblommiga frun.

"Så ni tycker, att det skulle vara så

oskickligt att exponera — jag upptager ordet — era fötter?" sade han. "Men ett klädningslif, som inte är mer än tre tum högt i ryggen, hvad säger ni om det? Nota bene, när det är modernt?"

"Åh, sådana elakheter! Sådant klädningslif har aldrig varit modernt — visst inte!"

"Är ni alldeles säker på det? Det kan ju hända, att tre tum är för litet tilltaget — låt oss säga fyra, och så inga ärmor, blott en guldrens öfver axeln — är en sådan dräkt passande för en anständig qvinna? Jag bara frågar."

"Anständig! Nej, doktor, nu går ni för långt! Hvad menar ni?" utbrast den andra unga frun.

"Just hvad jag säger. Jag menar, att den qvinna, som nästan halfnaken uppträder i sällskap, sårar anständigheten. Och ännu mer — såsom läkare kan jag ju få yttra mig öfver ämnen, som kanske icke skulle tillåtas *profanum vulgus* — ännu mer, dessa qvinnor blifva kanske mer än en gång oskuldens mördare. Ja, mina damer, det är sant — fullkomligt sant! Och jag är beredd att bevisa mina ord. Låtom oss en gång tala öppet och allvarligt om den saken."

"Ja", sade fru Natalie, "låtom oss göra det! Jag har mycket tänkt på just detta,

men det har felats mig mod att komma till klarhet deri. Jag vill gerna höra er tanke, doktor."

"Jag är icke den, som påyrkar, att de unga skola invigas i det ondas mysterier eller att för dem skall påpekas hurusom det, de måhända anse oskyldigt, kan komma ondt åstad", sade doktorn. "Men när icke qvinnornas naturliga blygsamhet leder dem på rätt väg, så måste man bota deras tanklöshet, huru bitter medicinen än månne vara. Jag tror, att om den unga qvinnan visste hvilket stort ansvar, som åligger henne i fråga om hennes baldrägt, skulle hon dock betänka sig innan hon frestade de unga männen på ett sätt, som med allt skäl kan kallas ovärdigt. Vore jag qvinna, skulle det för mig vara rent af vedervärdigt att af männen blifva betraktad med de onda begär, som vår bibel säger oss i och för sig vara synd, och jag skulle vara förtviflad, om jag visste med mig, att jag på detta sätt ådragit mig ansvaret för att kanske mer än en ung man kommit på fall."

En djup tystnad följde på dessa ord. Ett rosigt anlete böjdes djupt ned öfver knyppeldynan och knappast hörbart framhviskades ett sagta: "Gudskelof att — aldrig —"

"Jag vet, att jag härmed sårar månget ömtåligt sinne", fortfor doktorn, "men detta

skulle dock någon gång sägas. Det borde ju egentligen sägas till mödrarna och icke till döttrarna, men huru kunna säga det till de förra, utan att de senare också få höra det? Jag menar, när man vill säga det till många, till alla. Jag tror icke, att en ung flicka skulle sjelf önska denna dekolleterade drägt, om hennes mor från början vore emot allt sådant och sjelf ej brukade dylika toiletter. Jag vill deremot gerna tro, att mödrarne ej heller besinna denna del af sitt ansvar, men det förundrar mig, att ej deras män göra dem uppmärksamma derpå, att fäder och äkta män kunna låta döttrar och hustrur uppträda knappt mer än halfklädda. De borde dock veta bättre."

"De tänka icke alltid derpå", sade öfversten, som såg litet upprörd ut, "och jag är för öfrigt viss på att ganska många unga män förbli oberörda af alla balsalens frestelser. Men dock måste jag gifva er rätt, doktor; det är opassande, det är illa gjordt och det kan blifva till skada för både ynglingar och flickor —"

"Till obotlig skada", afbröt doktorn. "Huru det skadar de unga männen, har jag redan antydt, och jag tror bestämdt, att hvarje tänkande qvinna skall gifva mig rätt deruti, att det lika mycket, ehuru på ett annat sätt, skadar de unga flickorna. Det ökar flärdens och

fåfångans makt i hög grad, detta, att till och med blygsamheten för dess skull blifver åsidosatt, och det är väl knappast möjligt att taga saken så filosofiskt, att den unga flickan icke förstår, att hon blottar hals och armar för att dermed behaga. Lyckligtvis gå hennes tankar sällan längre; huru och på hvad sätt hon behagar och hvilka känslor hon med begäret att behaga i nio fall af tio kan uppväcka — det har hon väl endast ytterst sällan klart för sig. Lyckligtvis för henne, olyckligtvis för andra. Men äfven i detta fall gripes hon ofta af en underlig, oredig känsla, som hon icke förstår, men som eggas henne till ytterligare koketteri och behagsjuka — och ingenting kan väl så förderfva en qvinna, som koketteriet."

"Jo, en sak", sade fru Natalie, "männens smicker och beundran, och är qvinnornas ansvar härvidlag stort, så är sannerligen människens icke mindre, och det skulle jag nog vilja höra något om."

"Tålamod! vi komma nog dit", sade notarien, som denna gång icke deltagit i samtalet och nu åter upptog boken. "Låtom oss fortsätta", tillade han.

"Koketta, ytliga, fåfånga, behagsjuka qvinnor finnas dessvärre nu, som förr, och komma

förmodligen alltid att finnas, men nog vore det en välgerning mot människoslägtet om deras antal kunde inskränkas till det minsta möjliga. Och *det* borde dock hvarje qvinna kunna inse, att hon ådrager sig ett stort ansvar genom att så godt som bjuda ut sitt hjerta åt hvem som vill taga det och sedan taga gåfvan tillbaka, just när den frestade sträcker ut handen derefter. Emellertid länders det qvinnorna till ursäkt, att den som ej blifvit van att tänka sig såsom i allmänhet ansvarig för sina handlingar, har svårt att förknippa tanken på ansvar med något, som är skenbart passivt — det att låta sig beundras, att fresta utan ord, med blickar, med klädsel, med hela sitt väsende. Och det kan också i början vara oskyldigt nog, nemligen så länge det går som af sig sjelf, när man blott behöfver le och se intagande ut för att locka beundrare. Men såvida man ej flyttar ur den ena sällskapskretsen i den andra, alltid uppsöker en omgifning, der man är ny, svalnar nästan alltid förtjusningen och beundrarnes skara glesnar. Det är då som koketteriet blir utmanande, hjertat kallt, karakteren flack,

qvinligheten förflyktigad. Men på detta härliga verk har under årtal, ända från den stund då den unga flickan "fördes ut", med stor flit arbetats. Till sist ser dock modren hvart detta fladdrande och kurtiserande leder, och nu sättas alla krafter i rörelse för att skaffa den utdansade, utstuderade koketten ett godt parti. Och det lyckas rätt ofta, men på ansvaret gentemot den man, som får en hustru med ett hjerta icke stort bättre än ett skal utan kärna, på detta ansvar tänker vanligen hvarken moder eller dotter.. Den senare blir gift och den förra är fri från alla bekymmer och allt besvär för henne. Men så fortplantas flärden och ytligheten från ett slägtled till ett annat, och utsigten till förbättring i detta förhållande aflägsnas alltmer.

"Att mödrarne känna sig ansvariga gentemot sina barn och förstå sin pligt att leda och fostra dem, borde väl kunna antagas såsom gifvet. Emellertid är det, dessvärre, långt ifrån säkert att alla verkligen uppfylla denna pligt så, att de kunna stå till svars därför. Många betrakta barnen blott som en börda och finna sina pligter ständigt i vägen för sina böjel-

ser och begär, behandla barnen med straffvärd likgiltighet eller hårdhet, eller nöja sig med att tillse det alla timliga behof blifva försedda, glömmande att barnet icke är blott barn, utan en blifvande menniska. Det finnes mödrar, som undandraga barnen, som små, nästan all den ömhet de behöfva och hafva rätt att fordra, men ändå sedan, när barnen växt upp, anse sig förorättade, om barnen icke visa dem hvarken den kärlek, som *de nu* längta efter, eller den vördnad, som kärleken föder. Det finnes mödrar, som jaga efter nöjen och förströelser eller — ty sådana finnas ock — som så girigt arbeta och sträfva att församla i ladorna, att de ej finna någon tid öfrig att vaka öfver barnens sjäslif, och som sedan ej kunna begripa "hvem barnen brås på", när de växa upp i rak motsats mot hvad deras förträffliga föräldrar väntat sig. Det är dock underligt att menniskor aldrig lära sig den enkla sak, den de dagligen se för sina ögon, den, att hvad menniskan sår, det skall hon ock uppskära!

"Den moder, som icke älskar sina barn nog högt att för deras skull, för deras fram-

tid vilja offra sig sjelf, sina tycken, sina nöjen, sin indolens, denna moder känner ej rätt och fullt sitt ansvar såsom moder, förstår ej hvori detta ansvar består. Det gäller nemligen icke här att blott uppfostra snälla och lydiga barn, ehuru detta är en god sak och väl vore om alla uppfyllde åtminstone denna pligt. Nej, det är fråga om mycket mer, det gäller något vida viktigare, nemligen att *utbilda karakterer*. Detta hafva vi försummat, och det hämnar sig nu. Det ytliga, njutningslystna i tidsandan, som leder till så mycket ondt, till synd och brott, till förvirring af begreppen om rätt och orätt, det kommer deraf, att vi blott nödtorfteligen uppfostrat barnen, men icke gifvit dem karakter, det vill säga en fullt utbildad, sjelfständig, verksam inre menniska, som gifver sig uttryck i handling, i lifvet. Det är karakterslöshet, som präglar hela vår tid, som gör till ytlighet och flärd icke blott qvinnornas, utan ock mennens lif.

”Härmed är ju visst icke sagdt, att det ej finnes karakterer äfven i nutiden — viljefasta, kraftiga män, kloka och goda qvinnor.

Det skulle vara illa ställdt i vår verld, om det släktet vore utdödt, och blir det en gång så, då är också verldens undergång gifven. Men det som skulle sägas, det är, att hvarje moder, hög eller låg, rik eller fattig, har sitt barns *karakter* på sitt ansvar, och att *denna* känsla af ansvar är alltför litet betänkt och beaktad.

”Men det kommer en tid, då modrens ansvar är slut, då dottern blir sjelf ansvarig för hvad hon gör. Har modren rätt fyllt sin pligt, bibehåller hon väl alltid ett visst inflytande öfver dottern, men följa, leda och förmana henne, såsom förr, kan hon ej mera. Och den unga flickan är ju sjelf ett tänkande väsende och bör kunna inse, att hon icke är färdig, när föräldrars och uppfostrares arbete är slut. Nu vidtager hennes eget. Nu gäller det henne sjelf, om hon icke fullbordar hvad andra börjat. Ingen annan kan det. Hon börjar nu få sin framtid i egna händer, och på den grund, som redan blifvit lagd, skall hon bygga vidare. Detta torde ock de flesta unga flickor hafva klart för sig, men dock kan man antaga att de uppfatta saken mera i allmänhet

och icke nog uppmärksamma vissa sidor deraf. Synnerligast gäller detta om deras ansvar gentemot föräldrarna. Äfven älskvärda och goda flickor kunna räkna lydnaden mot föräldrar och pligten att rätta sig efter deras önskningsar som ett tryckande tvång, det de blott längta att snarast möjligt afkasta. Och dock är denna lätta boja deras säkraste värn mot de frestelser, verlden ställer i deras väg, och mot de förvillelser hvartill deras oerfarenhet kan leda dem. De torde icke vara få, som i sorgens eller olyckans dagar sucka: "ack, om jag hade lydt mammas råd!" Men då rådet gafs, då räknades måhända mammas åsigt såsom föråldrad, hennes förmaningar såsom olidligt tvång och hennes råd såsom alldeles öfverflödiga.

"Ännu en annan sida af de unga flickornas ansvar måste här vidröras, nemligen det, som onekligen åligger dem gentemot unga män. Låt vara att detta är ömsesidigt och att de unga männens ansvar är lika stort, ja, vida större, då det sträcker sig igenom många samhällskretsar. Men det ena upphäver icke det andra. Och de flickor, som genom en ut-

manande hållning och ett tanklöst koketteri ådraga sig männens beundran och sätta i gång detta obeskrifliga, som kallas kurtis, de hafva icke så sällan på sitt samvete en ynglings sedliga undergång, då han genom deras flacka känslor, deras ombytlighet, deras mången gång hjertlösa koketteri förlorar tron på allt qvinnovärde, föraktar det ideal, som visat sig vara en ihålig lerbild, och förbittras af smärta och medömkan för sig sjelf och sin lättrogenhet. Den sidan af saken har måhända baldrottningen och koketten ej ännu betänkt.

”Men det finnes ännu en annan. Icke utan skäl förebrår man qvinnan, att hon visar sig annorlunda än hon är, att hon icke är ärlig i sitt väsende och sitt uppträdande. Detta kommer nog också af bristande ansvarskänsla, hvilken brist vanligen på det ömmaste omhuldad och fostras till vidare utveckling. Med fruntimmer räknar man ej så noga, heter det, fruntimmer får man ursäkta, de förstå ej bättre, och så vidare. På så sätt inympas systematiskt ytlighet och oansvarighet, och att så sker, det får man väl ändå ej helt och hållet skrifva på qvinnornas skuldregister, om de än

icke så litet hjälpa till dermed. Men nu är det qvinnornas egen sak att så ställa till, att sådant icke mer kan sägas om dem. Nu, när banden lossats, när det på många områden ej göres skilnad på manliga och qvinliga arbetare — utom när arbetslönen skall utbetalas, ehuru äfven detta i vissa branscher håller på att utjemnas — när qvinnan, i alla fall då hon är ogift eller enka, är lika oberoende, som mannen, och följaktligen lika ansvarig för sina handlingar, som han, nu är det hennes egen sak att visa sig värdig det, som för henne blifvit gjordt, att motsvara det förtroende som blifvit henne visadt. Vill hon en gång stå som fullt jemnbördig med mannen, hans like i medborgerligt, i allmänt menskligt afseende, så skall hon icke blott mottaga, utan ock förtjena denna plats. Den småaktighet, den oärlighet i det lilla, som man förebrår qvinnan, skulle väl ej vara så svårt att arbeta bort, om uppfostran särskildt kunde lägga an derpå, och det kan den.”

”Allt hvad här blifvit sagdt, är jag med om”, sade kandidat Ingegerd, då notarien lade bort boken och bad om ett glas vatten. ”Jag

hör ej sjelf till dem, som ej fått annat samvete än tanken på huru allt hvad man företager behagar eller misshagar andra, men jag har varit med och sett huru den enda karaktärsbildning som bestått varit den ständiga förmaningen: hvad skulle tant A. och tant B. och farbror C. säga, om hon eller han finge se dig nu! Om de visste huru du nu burit dig åt! och så vidare, varieradt med: det skall jag riktigt berätta för tant E. och F. så får du se på annat! För att icke tala om huru ofta det hotas med att berätta för 'pappa', och sedermera allt blir glömdt, pappa får ingenting veta och den lilla får lära, att blott felet icke kommer i dagen, är det knappast längre något fel."

"Det hörs nog", tog den rödblommiga frun litet häftigt uti, "att fröken Ingegerd aldrig haft hand om några barn. Jag undrar verkligen hvad man skulle taga sig till med barnen, om inte man kunde få tala om för pappa, när de äro elaka. Ansvar! Fadern måtte väl likafullt som modern stå i ansvar för sina egna barns uppfostran!"

"Jo, jo, men!" sade öfversten, "det eger sin fullkomliga riktighet. Men jag tror nog, att ansvaret dervidlag är litet olika fördeladt. Modren skall naturligtvis stödja sig på fadrens auktoritet och framför allt på hans före-

döme, men något aktivt deltagande i barnens uppfostran, i alla fall under de tidigare barn-
domsåren, det tror jag ändå vore en smula
orättvist att fordra."

"Men af oss kan man aldrig fordra för
mycket, förstås!" återtog frun med en knyck
på nacken. "Af oss kan man fordra att vi
skola försaka allting, kläda oss som diakonis-
sor, stänga in oss i barnkammaren eller stå i
köksspiseln och riktigt gräfva ned oss i all-
daglighet, som min man alltid säger."

"Det behöfs ju icke", anmärkte doktorn.
"Den som inte kan med alla de der ryslighe-
terna har ju alltid en utväg att slippa ifrån
dem — hon kan låta bli att gifta sig."

"Men när man älskar!" invände den ny-
gifta och rodnade vackert.

"Då", svarade doktorn, "trodde jag, att
qvinnorna fordrade af sig sjelfva försakelsen
af de ting, som i denna verlden äro, och af
kärleken väntade sin belöning derför."

"Det gör nog också den sanna qvinnan,
den med verklig och icke med falsk qvinlig-
het utrustade", anmärkte notarien, "men så-
dana möter man icke på hvar gata."

"Ja, hvad menas med en sann qvinna?"
frågade fru Natalie.

"Det skall jag säga", inföll Ingegerd ha-
stigt. Dermed menas vanligtvis en skäligen

osjelfständig person, som aldrig har någon egen mening, eller, om hon det har, åtminstone saknar mod att uttala den. Bristen på mod är för öfrigt den sanna kvinnans förnämsta kännetecken. Hon 'törs icke' — det är hennes valspråk. Och bakom detta förskansar hon sig beständigt. 'Det passar sig inte' — det är hennes lagbok. Att vara älskvärd och medgörlig — det är hennes moral."

"Mycket bra sagdt", komplimenterade doktorn. "Men är det sannt?"

"Sannt? Visst är det sannt! Var god och bevisa motsatsen."

"Det skall jag genast göra. Ni sade att denna uppfattning *är* den allmänna; ni borde sagt, att den *var* det, och af den karakteristik ni gaf, är endast det sista till en viss grad riktigt, nemligen det om älskvärdheten och medgörligheten."

"Detta är blott påståenden, men icke bevis", svarade kandidat Ingegerd med skärpa.

"Medgifves, men skulle ni ej kunna tro mig på mitt ord?"

Skämtade han? Hon såg hastigt upp och deras ögon möttes. Han såg stadigt på henne och hon uthärdade blicken ur de stora, mörka ögonen ett par sekunder, men hon såg ned, då hon svarade:

"Jo, det skulle jag kunna, men jag har ju sjelf hört —"

"Jag också", afbröt han. "Der ser ni att vi båda haft olika erfarenheter, och det bevisar just, att den uppfattning ni nyss framställde icke är allmän — eller huru?"

"Ni gör narr af mig", sade hon misslynt.

"Visst icke. Jag vill blott, att ni ej skall tro att alla, eller att de flesta så missuppfatta qvinligheten — deri gör ni orätt och dessutom lider ni sjelf deraf."

"Ingegerd är litet bitter i det afseendet", tog fröken Malin till ordet, "ty hon har haft mycket att kämpa med, innan hon fick studera. En temligen trångbröstad uppfattning var i detta afseende gällande inom hennes familj och deras umgängeskrets, så att hon nog mer än en gång fick höra, att hon var oqvinlig, därför att hennes håg stod till boken, mera än till det, som flickor i allmänhet hellre syssla med, och —"

"Och hade inte faster Malin stått på min sida", inföll den unga flickan, "så hade jag nog i denna stund varit en sådan der sann qvinna, som mamma och mostrarna förgudade."

"Och nu? Är ni nu *icke* en sann qvinna?" frågade doktorn.

"Det beror på — icke sådan som jag me-

nar; kanske ej heller efter er mening. Dock skulle jag vilja höra den."

"En sann kvinna är, så som jag uppfattar saken, den kvinna, som älskar utan egoism, som uppoffrar sig utan tanke på lön, som söker blifva hvad hon bör utan begär efter berömmelse, som fyller sin pligt med glädje och icke med suckan."

"Sådan är jag icke heller", sade hon sakt.

"Sådan kan ni bli, om jag icke alltför mycket misstagit mig", svarade han i ännu lägre ton.

"Men notariens definition på den sanna kvinnan hafva vi ej ännu hört", sade fröken Malin i en ton, som föreföll något skarp.

"Instämmer med den siste ärade talaren", svarade den tillfrågade.

"Instämmer också", inföll den rödblommiga frun, "det vill säga, när människorna blifva englar på jorden, som min man alltid säger."

"Och ni?" vände sig doktorn till den andra frun, "hvad är er åsigt?"

"Jag har ingen", svarade hon; "Jag bara önskar, att jag kunde vara så der fullkomlig."

"Försök", genmälte doktorn torrt.

Notarien tog hastigt upp boken och började läsa.

"Om till exempel, skolan och hemmet kunde

vara ense om att barnet helt enkelt endast kan eller icke kan nöjaktigt följa med undervisningen och den nödtvunget ettåriga kursen kunde frivilligt få ånyo genomgå af svagare lärjungar, vore dermed mycket vunnet. Då skulle kanske också våra flickor få någon tid att egna sig åt husliga göromål, innan de hunnit förlora all håg och lust därför. Men då skulle också de många betygsgraderna bortfalla, och strängt taget behövas de nog ej heller. Detta vore en stor lättnad både för lärarne, som mycket plågas af betygsättningen, och för lärjungarne, då derigenom skulle kunna förekommas icke blott öfveranstängning och en skadlig täflan utan och den öfverskattning af bokliga kunskaper, som oemot-sägligen eger rum. Hvarföre skola alla barn nödvändigt inhemta samma kunskapsförråd på samma tid? Och hvarför skall det vara en skam att den ena icke hinner lika fort som den andra?

”Då skolflickan för skolarbetets skull befrias från alla göromål i hemmet, till och med från att hålla sina egna kläder i ordning, blir naturliga följderna deraf den, att hon anser dessa

ting underordnade och simpla — dessa, hvar-
af dock hennes trefnad, hennes hem, ja, hennes
lif och helsa beror. Men huru skulle man
kunna vara hårdhjertad nog att tvinga henne
till försummande af skolarbetet, när hon ju
då blir efter de öfriga kamraterna och kanske
måste nöja sig med lägre betyg? Den stackars
ungen blefve alldeles förtviflad och det vore
dessutom att begå en stor orättvisa mot henne.
Men hvad skall man då göra? Ja, det är
frågan. Det är ganska möjligt att upphäf-
vandets af betygsgrader icke skulle göra af-
sedd verkan. Men då måste ett annat bote-
medel uppträffa, ty det kan ej längre gå att
uppfostra qvinnor utan qvinlighet, tanklösa
modedockor, misslyckade lärdomsljus, karak-
terslösa hustrur och mödrar.

”Att vi hafva inslagit på en bättre väg
än förr, kan ej nekas. Men det är fara värdt
att den nya vägen försämrar, så att den sista
villan blir värre än den första, ty det förnä-
sta vid all qvinnouppfostran felar oss ännu
— allvar och redbarhet, det vill säga känslan
af ansvar. Deraf bildas karakterer, men man
får då ej taga sjelfsväld för sjelfständighet,

och egensinne för känsla af ansvar. Den emanciperade damen, som affekterar männens drägt och seder, måste försvinna för den upplysta och tänkande qvinnan, som icke belastat sig med onödiga lyxkunskaper, men som odlat sitt vett och lärt sig följdriktigt tänka och handla.

”Att en qvinna, då hon träder i äktenskap påtager sig ett stort och särskildt ansvar äfven gentemot den make hon valt, oberäknadt det af blifvande husmoder och moder, är något så både känt och sjelfklart, att det ej skulle behöfva vidröras. Dock är det en sida deraf, som måhända ej alltid beaktas. Det ligger inom möjlighetens gräns, att den unga qvinna, som hittills tåligt burit de band, hemmet och sällskapslifvet pålägga, nu, såsom gift, tror sig kunna blifva fullkomligt fri och att denna känsla urartar till sjelfsvåld. Har hon dertill icke lärt tillräcklig sjelfbeherskning kan det hända, att hon låter förut slumrande, nu vaknande böjelser i full frihet utveckla sig, så att hon, innan hon vet deraf, blott genom den tanken, att för mannen behöfver hon ju ej genera sig, kan slå öfver i ett uppträdande, som i mannens ögon förringar hennes qvinno-

värde, och derigenom också qvinnovärdet i allmänhet. Derfor har den unga makan gentemot sin man det ansvar, att i sin person förädla och höja hans tanke om qvinnor i allmänhet och icke ens, om hans eget väsende skulle kunna uppmuntra dertill, låta förleda sig till något afsteg från blygsamhetens och det fina vettets väg. Ty det är icke sagdt att det han tillåter sig sjelf, skulle behaga honom hos hans hustru. Tvärtom skall det höja henne i hans ögon, om han hos henne finner den finhet han måhända saknar sjelf.

”Ännu mycket mera skulle här kunna ordas, ännu flera, icke berörda sidor af saken skulle kunna framdragas, men det anförda må vara nog. Det är ej heller här fråga om att gå ända till botten med allting, utan blott att fästa uppmärksamheten på vissa förhållanden, som möjligen undgå de flesta, men som blott behöfva påpekas för att enhvar sedan sjelf skall vidare utveckla tanken och inse det ansvar våra ofta minst beaktade handlingar ålägga oss.”

”Det idislas då tillräckligt mycket, det der ansvaret”, afbröt häftigt den rödblommiga

frun. "Snart få vi väl höra att vi stå i ansvar för våra män, också!"

"Det betviflar jag visst inte", sade öfversten, "och det gören I ock, mina nådiga damer, icke blott för edra äkta män, utan för alla män!"

"Åh, det vore förskräckligt!" korus af damerna.

"Möjligt, men icke mindre sannt för det! Sådana qvinnorna äro, sådana blifva ock männen. Undantag gifvas, men i regeln är det dock så. Och det är ju ganska naturligt. Som moder, fästmö, maka, har qvinnan ett mycket stort inflytande öfver mannen. Det beror blott på huru hon begagnar det."

"Ja, som min man alltid säger, det är qvinnorna som skola reformera —."

"Sig sjelfva", inföll doktorn.

"Jag tror", sade fru Natalie, "att i öfverstens yttrande nyss låg betydligt mera artighet än sanning. Förhölle det sig så, skulle det säkert se annorlunda ut i verlden. Och huru många exempel har man ej på att en qvinna, som gifter sig i förhoppning att kunna uppätta den man hon valt, totalt misslyckas deri!"

"Medgifves. Ohjelpiga subjekt är det ju inte så ondt om. Men jag förutsätter här att, till exempel, hustrun har en hederlig, om också

icke felfri man, och modren söner, som ej fått alltför dåliga anlag i arf. I sådant fall tror jag det ej är för mycket sagdt, att hustrun kan gifva ton åt familjen och modern karakter åt sina söner, notabene om hon förstår att begagna sitt inflytande rätt, och det gör hon icke alltid, just derföre, att hon icke alltid tänker på hvad detta inflytande förmår."

"Nej, det göra vi icke", svarade fru Natalie, "och vi få ju också alltid höra, att det och det skall ett fruntimmer icke blanda sig uti, det betyder så litet hvad *vi* tycka och säga, och mycket annat i samma väg, som omärkligt, men säkert hos oss inplanterar den öfvertygelsen att det vi göra eller säga icke på någon ting i verlden erkännes hafva något inflytande."

"Deraf kommer också", sade fröken Malin, "den hos många qvinnor rådande meningen att de helst och bäst komma till målet på krokvägar. Huru ofta har jag ej hört en hustru beskrifva huru hon skenbart går in på hvad mannen bestämmer, men sedan får det alldeles så, som hon vill, fast mannen tror, att just han får sin vilja fram! Och detta sista lägges i synnerhet vigt på."

"Som du vill, min vän, men här skall skåpet stå", interfolierade öfversten leende; "dylika gamla ordspråk har man inte för inte, skall jag ha den äran att säga."

"Detta", fortfor fröken Malin, "är också en yttring af den oärlighet i smått, som man förebrår oss qvinnor, men de som försvara den, påstå att det för husfriderns bestånd är alldeles nödvändigt att gå så tillväga."

"Det skulle jag aldrig beqväma mig till!" utbrast kandidaten. "Hellre storm och oväder hvarje dag, än sådant hyckleri! Rent ut skulle jag säga min mening, följdén måtte blifva hvilken som helst!"

"Skulle det inte kunna gå an att gifva med sig, och på det sättet också få fred?" frågade doktorn.

"Men om man har rätt?"

"Skulle man inte kunna gifva med sig ändå för — husfridens skull?"

"Eller för kärlekens?" sade den nygifta frun med värma.

"Det rätta, det sanna, måste gå framför allt, till och med före kärleken —"

"Pratmakerska!" afbröt fröken Malin. "För det är bara munväder, det der, det kan jag försäkra herrskapet. Om den sanna qvinligheten skulle bestå i uppoffringar, så vet jag då att Ingegerd skulle taga priset."

"Tack så mycket, faster Malin! Men det jag anser vara det rätta, det uppoffrar jag aldrig för någonting i verlden. Men — manne vi nu inte sysselsatt oss tillräckligt med våra

enskilda angelägenheter, och kunde fortsätta läsningen?"

"Tillåt mig blott först göra en fråga", sade notarien. "Huru kan ni vara så viss på det rätta, att ni därför kunde uppoffra allt?"

"Det säger mig mitt samvete, mitt hjerta och mitt förstånd."

"Och något annat rättesnöre har ni ej?"

"Behöfver menniskan något annat rättesnöre än sitt samvete?"

"Jag fruktar nästan det. Indianens samvete säger honom, att han skall hämnas — blodshämnden är verkligen för honom, som fordom för många hedniska kulturfolk, en samvetssak — hinduens samvete bjuder honom att låta enkan bestiga sin afidne makes bål och dö med honom, och att menniskooffer icke af samvetet förhindrades, det veta vi ju alla. Jag tror nu visst icke, att hvarken hjertat eller förståndet har någon röst med hos dem, för hvilka dylikt är samvetssak, men det visar dock, att samvetet icke hos alla är ofelbar domare. Att samvetets röst gör sig hörd äfven hos hedningen, kan ej förnekas, men lika litet kan man neka, att det af Guds lag icke upplysta samvetet som oftast förmörkas och nedtystas af de menskliga lidelserna."

Kandidaten såg upp på doktorn med en frågande blick.

"Denna gång är det jag, som instämmer med den siste ärade talaren", svarade han.

Kandidaten steg upp och gick fram till fröken Malin.

"Faster", sade hon och slog armen om den gamlas hals, "kan jag inte lita på mitt samvete?"

"Jo, mitt barn, det tror jag att du kan, om du blott alltid lyssnar till dess röst, ty du har växt upp i ett gudfruktigt och hederligt hem. Men hvem vet huru pass vaket ditt samvete varit, om du växt upp bland indianer och hedningar?"

"Ej heller här något medhåll! Stackars lilla filosof!" inföll öfversten. "Men skola vi ej läsa vidare?"

"Kapitlet är slut", sade notarien och slog igen boken.

"Jag måste säga", anmärkte den rödblommiga frun, "att jag finner den här boken alltför sträng mot oss, stackars fruntimmer. Vi äro ju ändå, som min man alltid säger, det svagare kärilet, och då fordras här alltför mycket af oss."

Kandidaten brusade genast upp.

"Det svagare kärilet!" utropade hon. "Ja, om det är fråga om att brottas och slåss, men här har ju ej varit tal om annat än sedlig kraft, och det är något hvaruti qvinnan visst

icke behöfver uppträda som det svagare kärilet. Hon gör det icke heller, icke den moraliskt tränade qvinnan, ty om det gäller att, till exempel, motstå frestelser, så är qvinnan säkert lika stark, ja, starkare än mannen."

"Hvarför?" replikerade frun, "om ej därför, att just det der af er nyss förkättrade "det passar icke" återhåller henne i många fall, der mannen icke behöfver tänka derpå — honom passar allt, förstås."

"*Nicht so hitzig*", förmanade öfversten. "Det kan ej nekas, att just de band, som hållit qvinnan i många afseenden fängslad, också i mycket varit henne ett skydd, liksom att det skulle vara en stor olycka om qvinnorna komme derhän att tycka, att allting passade dem. Men just detta är hvad som skulle förhindras derigenom att qvinnorna skulle få en starkare känsla af ansvarighet, ett medvetande af att de nu ej mera kunde skjuta skulden hvarken på sin ställning, sin omyndighet eller sin uppfostran."

"Är det så säkert, att det hjälper?" sade fröken Malin. "Jag tycker, att männens ansvarighet och myndighet just icke gjort dem till några helgon, och då vet jag verkligen inte hvarför det skall ha den verkan på qvinnorna."

"Jag måste, dessvärre, medgifva att män-

nen i allmänhet icke äro att förblanda med helgon", svarade öfversten, "men det torde nog bero på andra orsaker. Nästa gång samlas vi ju hemma hos mig? Min hustru är då antagligen återkommen från besöket hos sin syster och skall bli mycket glad, om ingen af våra vänner då saknas."

Fjerde aftonen.

Ansvarig?

Öfverstens inbjudning blef efter ordalydelsen efterkommen och på slaget sju voro alla sedan föregående afton intresserade åhörare samlade. Öfverstinnan hade lånat boken och läst de tre föregående kapitlen och var således inne i saken och förberedd på hvad som komma skulle.

"Denna gång gäller det oss", sade öfversten och slog upp boken. "Jag förmodar att vi få våra fiskar varma."

"Håll till godo!" tyckte damerna. "Vi ha verkligen fått så mycket vi kunna tåla vid!"

"Vi tåla mycket, vi", anmärkte doktorn. "Och nu börja vi."

"Af hvad i föregående kapitel yttrades om den omyndigas oansvarighet, följer med

nödvändighet, att den myndiges ansvar är så mycket större. Och ingen har väl heller tänkt annat än att i stort sedt, hela samhällsordningen hvilar på männens ansvar. Detta inser och känner säkert hvarje hederlig man, men hederliga män äro icke alltid dugande män, och tidsandans lockelser fresta allt flere och flere öfver förmågan. Den saken kan emellertid icke afhjelpas på annat sätt än genom en fullkomlig förändring af hela vårt lefnads-sätt, våra tänkesätt, vår karakter. Men det är för ögonblicket ej fråga om detta stora, allmänna ansvar, utan mera om känslan af ansvar i det lilla, det som männen kanhända anse under sin värdighet eller liggande utom kretsen af deras befogenhet. Det är vanligen just i det senare de mest misstaga sig.

”Till exempel — huru ofta tänker en husefader på, att också han har hemmets frid och trefnad, barnens karakter och sinnesbeskaffenhet på sitt ansvar? Han har ju just till allt detta skaffat sig en hustru, ”ena hjälp, till hvilken han sig hålla må”. Mycket sant, men tänkte han väl, när han valde denna maka, på att det dock var på hans ansvar, hon blef denna

hjelp? Ty *hon* valde icke honom först: han utsåg henne och vände sitt hjerta till henne — af hvilken grund? Vanligast "ögonens begärelse", utan tanke på om deraf kunde grundläggas en varaktig kärlek, en känsla af sympati för hela lifvet. Att *hon* litat på honom och att hon sjelf icke har någon full uppfattning af det ansvar, som härvid åligger äfven henne, hafva vi redan visat, liksom att hon i den saken, dock är mera ursäktad. Det vill säga, äfven han har sin ursäkt deruti, att han aldrig fått lära att något annat skall bestämma honom än en känsla, hvars äkthet han ej gifver sig tid att pröfva, och hvars föremål han sällan till dess verkliga värde uppskattar. Invändas kan, att kärlekens makt är stor och att ju kärleken bör vid tanken på äktenskap vara det afgörande. Visserligen, men endast undantagsvis kommer kärleken så plötsligt eller får ett så genomgripande öfvervälde, att man ej, *om man vill*, hinner stanna och besinna sig innan man hängifver sig åt en känsla, om hvars varaktighet man ej kan hafva något begrepp. Ett känslorus, som har sitt upphof i en temligen oklar stämning, misstages ganska

ofta för en djupare känsla och anses skola räcka för lifvet men — domnar måhända innan året gått om. Att detta icke är något tomt hugskott bevisas till öfverflöd af de många skilsmessor, som, sedan sådana nu ganska lätt — alltför lätt tycker mången — kunna erhållas, årligen förekomma och årligen ökas. Och dock hafva alla de, som så lättvindigt lösa sitt äktenskap, en gång lofvat att älska hvarandra i nöd och lust — det vill ju säga för hela lifvet! Och få äro väl de, som ej med uppriktigt förlitande på sig sjelfva och hvarandra aflagt det löftet. Men, som en gång en gammal man sade: "skulle alla de, som ångra sig, också skiljas, blefve ej många kvar."

"Så illa är det väl ändå icke, men säkert är, att endast ganska få hafva kostat ens en tanke på hvilket ansvar den man ikläder sig, som förälskar sig. Uttrycket räknas nog ock för en paradox. Men betänker man saken närmare, måste man medgifva, att den gör väl, som hejdar sig och tänker på att den känsla, som han obetänkt gifver insteg, skall helt omgestalta hans och ännu en annans framtid. Det är ett tungt ansvar, och ingen man bör

påtaga det utan att väl besinna, att denna kärlek, som nu så hastigt lågat upp, också borde brinna lika klar i alla livvets skiften och ännu in i ålderns dagar värma hans och hans utvaldas hjerta. Den kärleken skall framför allt vara tålig och mild, det vill säga fördragsam och öfverseende; häftighet och klandersjuka, onda ord och förebråelser skola aldrig stiga upp i den älskandes tankar och än mindre bana sig väg öfver hans eller hennes läppar, utan ömt och öfverseende skall allt den ena makans görande och låtande bedömmas af den andra. Detta är den kärlek, som är äkta, som väl icke anser föremålet fullkomligt, men älskar det ändock, älskar oaktadt fel och svagheter, skänker kärlek blott för kärlek och icke begär något annat. Men den, som utan att noga pröfva sig sjelf, utan att gifva sin kärlek tid att pröfvas, innan han dermed binder en annans hjerta, han påtager sig ett tungt ansvar, från hvilket aldrig lagens hand kan skilja honom, om än aldrig så många domare förklara det knutna bandet upplöst, ty ock han skall en gång träda fram för en annan domare och bekänna: Herre, här är jag och

dem du mig gifvit hafver! Det blir dock han, som ytterst får stå till svars för dem, som saknas."

"Uff!" pustade öfversten, "jag är sannerligen glad åt att vara i hamn, jag! Det der står åter för er, mina unga herrar! Jag vet då visst, att *jag* inte tänkte på något annat i världen, än hur jag skulle kunna få Malvina till min fru, när jag först blef kär i henne, och inte tror jag hon tänkte så märkvärdigt djupt in i saken heller, eller huru, Malvina?"

"Jag tänkte på mycket, jag, som du inte visste af", sade öfverstinnan, som tycktes vara jemnårig med eller till och med litet äldre än mannen, "och knappast tror jag det hade gått så bra, om jag inte tänkt litet mer, än du trodde mig om."

"Ja, huru som helst lyckades det i alla fall förträffligt för mig", sade han leende, "och det är långt ifrån säkert att det lyckas bättre, om man är så der förskräckligt försigtig och förtänksam af sig. Då går det nog så, att man blir ensam, till sist."

"Bättre, tusen gånger bättre det, än ett olyckligt äktenskap", sade fröken Malin. "Det är ju inte så roligt att åldras i ensamheten, men då har man åtminstone mindre att sörja och mindre att ångra, än om man står i ett

olyckligt äktenskap, der för öfrigt sällan skulden ligger blott hos den ena kontrahenten."

"Vetenskapen är min brudgum", sade kandidaten; "då vet jag åtminstone, att jag aldrig blir hvarken bedragen eller öfvergifven."

"Är det så alldeles säkert?" frågade doktorn. "Min erfarenhet är den, att när man först får blicka in genom vetenskapens portar, tror man sig derinne skåda paradiset's lustgård, men ju flere frukter man plockar af kunskapens träd, ju flere Sodomsäpplen träffar man på."

"Sodomsäpplen? Hvad är det för en sort?" frågade den rödblommiga, mycket intresserad.

"Den sortens äpplen är en sådan sort, att när det vackra skalet brister, finner man derinom blott aska och pimpsten."

"Det der var väl icke vetenskapligt?" undrade fröken Malin. "Men, skämt å sido, det ligger allt mera i det der resonnemanget än man först tror. Ty en sanning är, att ungdomen rusar åstad i blindhet, förälskar, förlofvar och gifter sig, slår upp och skiljes, allt med samma fart. Det är verkligen oroväckande med dessa skilsmessor — man skiljer sig från den ena för att gifta sig med den andra, och kanske från denna för att taga den tredje — det är nästan kusligt, alltsammans."

"Men det är väl ändå bättre att kunna

få skiljas", invände fru Natalie, "än att hela lifvet igenom nödgas släpa på en olidlig boja — lefva i hat och tvedrägt till sin död."

"Hvarför skall man också göra det?" sade notarien. "Så långt bör det väl ej få gå, innan man påminner sig det der löftet att älska i nöd och lust. Och skilsmessan synes mig i princip förkastlig. Den kunde hafva sitt berättigande på den tiden, då den unga qvinnan icke sjelf fick bestämma öfver sin hand, utan bortskänktes eller såldes, allt efter omständigheterna. Då kunde hon verkligen råka i outhärdligt slafveri."

"Och hade vida svårare att slippa derifrån", sade fru Natalie. "Men hvad skall man göra, när man ej uthärdar längre med sitt elände?"

"Ja, det är svårt att säga, men här synes mig dock botemedlet värre än sjukdomen. Ty på samma gång som skilsmessor underlättas, befordras också de obetänkt ingångna äktenskapen. Ju lättare man har att upplösa en förbindelse, desto mindre oroar man sig öfver det ansvar, som dermed följer — icke sant?"

"Skilsmessa är något så vulgärt", anmärkte den eleganta frun. "Bildade personer veta att beherska sig, säger alltid min man, och då kan aldrig en tvist urarta på det sättet."

"Mycket sant", inföll öfversten, "men samtalet här har en viss benägenhet att urarta, så tillvida, att vi alltid komma så försvifadt långt från ämnet. Låt oss taga till boken, och börja med hudflängningen igen."

Doktorn tog upp boken.

"Detta sista för oss osökt in på ett ämne, som vi helst ville förbigå, men som vi ej våga lemna alldeles åsido. Då, på den dagen, då "böckerna varda uppplåtna" och enhvar af oss skall träda fram och svara för dem som blifvit oss gifna eller som vi gifvit lifvet, hvad skola vi då säga om dem, som saknas? Om dem, som vi låtit gå förlorade genom likgiltighet, genom missgrepp och försummelse och om dessa, som vi kanske rent af öfvergifvit? Hvad skola de svara, de män — och sådana finnas — som i eget hem omhuldat den ena modrens barn, men lemnat den andras vind för våg, öfvergifvit och lemnat dem att förgås både till kropp och själ? På den dagen går det nog icke försig att döfva samvetets röst så, som när man sitter i sitt angenäma hem, omgifven af blomstrande och lofvande barn, och ganska lätt kan slå bort tanken på dem, som med lika rätt till

ett trygghadt hem och till en faders kärlek, dock måste stå utanför både hans dörr och hans hjerta. Dessa, som om de åtnjutit samma förmåner kunde vara lika oskuldsfulla, lika lyckliga och som icke förverkat rätten att vara det, men som kanske nu i synd och skam växa upp till sorg och elände, till samhällets olycksbarn. Och med full rätt kan man fråga: huru vågar den man vara lycklig, vara ansedd och hedrad, den man, som vet med sig att samhällets olycksbarn genom hans förvållande ökats med, vare sig blott ett enda? Kanske skyller han på ungdom och obetänksamhet. Ack, ungdomen skulle ju icke ens tänka på sådana förvillelser, och obetänksamheten skulle fördrivas genom mera allvar, mera karakter — med ett ord genom känslan af det ansvar hvarje handling bär med sig.

”När ynglingen kommer ut bland kamrater och jemnåriga, möta honom kanske förut aldrig anade svårigheter. Det är då, som det visar sig huru pålitlig den grund är, som i hemmet blifvit lagd. Har ynglingen blifvit van att alltid fråga sig sjelf: ”är detta rätt? Kan jag stå till svars för en sådan handling?” så be-

höfver man knappast frukta, att han följer dit skalkar locka. Ömtålig för kamraters begabberi är dock hvarje yngling, och en önskan att snart blifva manlig och sjelfständig förleder mången att lyssna till råd, som bedrägligen förespegla honom sådant, men som i sjelfva verket leda honom till gifven förlust af det han åtrår. Mer än en, som bruten och åldrad i förtid ser tillbaka på sin ungdom och på de förseelser, hvartill just kamraters falska föreställningar om manlighet och sjelfständighet, kanske också om "lifsglädje" och nöjen, till och med om helsans fordringar, förledde honom och som han nu med bitter ånger och lifsleda får gälda, mången sådan skall säkert gifva mig rätt deruti, att om han från hemmet medfört i tidigare år grundlagd stadga i karakteren, fullständigare begrepp om sitt ansvar för sina handlingar, så skulle hans lif annorlunda gestaltat sig.

"Men låtom oss återgå till den hederlige mannen, till honom, som af verklig kärlek och med allvarlig föresats att älska och ära henne valt sin maka. Han får ej tänka, att hon ensam skall taga lyckan och trefnaden i hemmet på sitt

ansvar. Ty det kan hon icke. Visserligen beror den saken mycket, till och med mest på hustrun, men hon måste dock hafva någon hjälp der-till; åtminstone måste mannen *icke förhindra* trefnaden i hemmet, icke undandraga hustrun den lilla uppmuntran, hvarförutan modlöshe-ten snart griper henne, och icke genom knot och otålighet förbittra hennes dagar. Detta vill naturligtvis icke den hederlige mannen göra — långt derifrån! Han är tvärtom be-redd att bära sin hustru på sina händer, som det heter. Men så finner han henne ej sådan, som han väntat sig. Hon har andra egenska-per än dem han väntat — kanske lika värde-fulla, men dock icke desamma. Hon har fel, ty hon är icke fullkomlig, hvilket han må-hända trodde. Och om än icke kärleken egent-ligen lider af detta, så lider det dagliga um-gänget deraf, om mannen icke mins, eller icke vill minnas, att han, lika väl som hustrun, står i ansvar för hemmets trefnad. Han an-ser sig oftast hafva gjort nog, när han an-skaffar hvad som göres behof, och fordrar att icke blott utan hans åtgörande, utan äfven fast han på allt sätt motarbetar detta, hemmet

skall göras angenämt och trefligt, barnen vara lydiga och vänliga och hustrun alltid glad och belåten. Visserligen kan hon oftast trösta sig med, att han icke vet af huru tvär, knarrig och kinkig han är, icke menar så illa, som det synes, eller har på annat håll haft någon förtret, som hemmet får uppbära. Men detta är i bästa fall en klen tröst och nedsätter dessutom mannen i hustruns ögon. Jag säger icke derföre, att mannen skall låta sig nöja med allting eller med ständigt öfverseende och ständigt beröm skämma bort sin hustru -- mången gör nog också detta -- men jag vill, att mannen skall känna sig äfven i detta afseende ansvarig för hustruns lycka och hemmets trefnad. Han skall vara *vänlig* mot hustru, barn och tjenare, om lyckan och trefnaden skall för dem vara fullkomlig. Ty det är den icke, när husfadrens inträde i rummet förjagar det lugn och den trygghet, som förut rådde der, när det glada skrattet tystnar vid hans mulna min, när hvar och en med hemlig ängslan frågar sig: "hvad skall han nu anmärka på eller gräla öfver? Hvems tur blir det nu att få bannor eller snäsor?"

"Sådant har jag sett", sade fru Natalie med en liten suck.

"Jag har också sett det", sade fröken Malin, "och jag har sett huru en sådan man snart lär sig att fordra allt af hustrun och ingenting af sig sjelf och till sist urartar till fullkomlig hustyrann, som man aldrig kan göra till lags, om man så stode på hufvudet för honom."

"Vore det inte ett något egendomligt sätt att behaga en kinkig man?" frågade kandidaten skälmaktigt.

"Tyst, nippertippa!" sade faster Malin, som i sin vokabulär hade några gammaldags uttryck, hvilka mycket roade de unga. "Vänta du, tills du får vigselringen på, så får du se hur treffligt det kan vara att hafva en kinkig husbonde!"

"Jag? Jag skall aldrig bära någon annan ring än doktorsringen, det vet faster ju", utbrast den unga damen med mycken säkerhet, men om hon i detsamma, när hon såg upp, mötte någon talande blick, eller om det var af någon annan orsak — i en sekund var hon alldeles mörkröd i ansigtet, ända upp till de bruna, krusiga pannlockarne.

Ingen tyckte dock märka hennes lilla förlägenhet, ty samtalet fortsattes obesväradt.

"Det värsta med en sådan hustyrann, som

fröken Malin nyss talade om", sade notarien, "är att kring honom vanligen spinner sig ett nät af små bedrägerier och osanningar, som en och hvar för husfredens bibehållande anser icke blott ursäktligt utan till och med nödvändigt. Man står ej ut med oupphörliga förebräelser och gör sig ej samvete af att på hvad sätt det vara må, komma undan dem. Jag vet män, och för öfrigt fruar också, som ordentligt gå omkring och leta efter något att förarga sig på och gräla öfver."

"Nej, nu härdar jag ej ut längre", utlät sig den rödblommiga frun. "Jag kan verkligt inte sitta här och höra på hur ogifta och oerfarna personer" (en sidoblick på notarien) "beskräma sig öfver gift folk och tala om hur man skall vara mot sin hustru — när man ingen har — eller mot sin man — när man aldrig haft utsigt att få någon! Nej, mitt herrskap, om förhållanden inom äktenskapet kan ingen dömma, som inte står i det! Det säger också alltid min man."

"Det är ändå inte alldeles omöjligt att den utanför stående också kan se något litet, åtminstone så pass, att — han aktar sig", sade notarien.

"Ja, huru det än är med den saken", inföll öfversten, "så vet man inte hvilken bof man är, förrän någon annan har kurage att

tala om det. Dock har jag mina små dubier rörande de der tyranniserade fruarna. Himlen vete om inte motsatsen lika ofta eger rum, och tyrannerna i stället blifva tyranniserade."

"Inte omöjligt", sade doktorn, "men den tyranniserade tyrannen har dock nästan alltid ett korrektiv till hands deruti, att det är han, som råder öfver plånboken, i alla fall så länge den mycket förkättrade egendoms gemenskapen ännu är lag."

"Alla förnuftiga qvinnor göra nu för tiden paktum", förklarade den moderna frun bestämdt.

"Har ni varit så der förnuftig?" vände sig doktorn till den andra unga frun.

"Det är så ljuft att vara oförnuftig ibland", svarade hon leende.

"Måtte ni ej komma att ångra er", inföll kadidaten litet snäft.

"Ångra mig? O, aldrig!" utropade den andra och tittade i taket med svärmisk blick. "Skall ni också vara så der utmärkt förnuftig, när ni gifter er?" tillade hon.

"Jag? Nej, vetenskapen vill ej veta af några förbehåll, och jag har ju högtidligt förklarat, att *jag* ej vill veta af någon annan brudgum."

"Kan man få veta hvilken vetenskap, som har den lyckan?" frågade doktorn.

"Filosofien", svarade kandidaten storslaget.

"Åh! Det bådar godt för framtiden, ifall ni skulle ändra åsigt och skaffa er en tyrann", sade han leende; "filosofien kommer säkert tyrannen väl till pass."

"Käbbla ej längre om ingenting", afbröt fröken Malin, som ej såg rätt nöjd ut; "vi skola väl läsa slut på vårt kapitel i qväll."

"Ja, hvar var det vi slutade?" sade doktorn och bläddrade i boken; "jasaå -- vid snäsorna. Nå, låtom oss fortsätta med dem."

"Men det är icke nog med att mannen med sådant ovänligt sätt stör och hindrar trefnaden i hemmet, han gifver också de sina ett dåligt föredöme, och detta är något, som han ej får hafva på sitt ansvar. Ty omärkligt gestaltas familjelifvet i vissa viktiga delar efter familjens öfverhufvud. Om modren anger tonen, är det fadern som anger åsigterna. Om modren råder för klädedrägten, är det vanligen fadren som bestämmer lefnadssättet i öfrigt. Gifver modren hjertelag och värma, så skall fadren gifva ädelhet och storsinne åt familjelifvet. Och det blir på hans ansvar om småaktighet och skrymtéri till följd af klander-sjuka och obillighet regera der.

"Att barnens uppfostran mest ligger i modrens hand, är en gammal sanning, den vi förut påpekat, men detta fritager ej fadren från ansvaret för barnens karaktersutbildning: de skola hafva ett godt föredöme för ögonen, de skola utan tvekan kunna följa sin faders spår. Det högsta mål modren skall ställa för sina söner, skall vara detta: blifven som eder far! Men då skall också fadern vara värdig i sitt uppträdande, ädel till sinnelag, fast i karaktären, god och öm till hjertelaget. Lycklig den qvinna, som kan visa sina barn på en sådan faders väg och säga: följ den honom!

"Att rätt uppfostra söner utan stödet af en god och ädel faders föredöme är för modren ganska svårt, om icke omöjligt. Huru skall hon kunna uppfostra sonen till redbarhet, när fadren skämtar öfver skurkstrecker, berömmar bedragaren och förlöjligar den bedragne? Låt vara att sådant blott gäller obetydligheter, rena lustigheter. Genom dylikt tal utsås ofta i det unga sinnet en säd, som obetänksamma föräldrar sedan med tårar få uppskära. Och hvad hjälper det, att modren hos barnen inplanter måttlighet och enkelhet, om

faderns vanor öppet visa motsatsen? Hvar och en, som har någon erfarenhet af lifvet, har utan tvifvel hört mången fader beklaga sig öfver sonens oarter och modrens oförmåga att uppfostra barnen. Men har han också dervid besinnat, om icke möjligen han sjelf genom de åsigter han framlagt, det skämt han tillåtit sig, i den unges hjerta utsatt just de frön, hvaraf skörden nu är så bitter?

”Mannen är hustruns målsman, heter det i lagen, och det vill ock hvarje man vara. Och att hustrun icke i detta afseende är hans jemnlige, deri fogar hon sig gerna, då ett rätt kärleksförhållande är rådande mellan makarna; när så är, vet man ej hvilken som lyder och hvilken som befaller, tänker aldrig derpå, ty man har förtroende och aktning för hvarandra. Men äfven under sådana lyckliga förhållanden kan mannen råka glömma sitt ansvar gentemot hustrun i det afseendet, att han lemnar henne i okunnighet om sina tillgångar och sin affärsställning. Ty här får mannen stå till svars, om hon i okunnighet om denna slösar bort tillgångar,

som kunnat bättre användas eller som framdeles kunde behövas. En ursäkt för detta förhållande, som dessvärre icke saknar sin giltighet, är den, att qvinnor icke alltid hafva, som det heter, tand för tunga. Men nog skulle mannen kunna med en viss försigtighet säga hustrun hvad hon behöfde veta för att efter omständigheterna ställa sin hushållning. Det vore väl vida bättre än att lemna henne i okunnighet om sakernas tillstånd, låta henne lefva sin tid fram i sorglöshet och öfverflöd, tills ett pistolskott eller en rymning gör henne till en förtviflad enka eller en bedragares hustru. Torde hända att mången man saknar mod att störa hustruns lugn med en antydning om hotande olyckor, som ju möjligen kunna afvändas, eller att sätta i fråga förändringar i vanor, som blifvit hennes andra natur. Och sant är att mången hustru skulle vara oförståndig nog att, oakadt fullständig kännedom om förminskade tillgångar eller hotande förluster, dock fordra samma öfverflöd, samma lyx och förströelser. Men då är det mannens sak att med allvar

och bestämdhet förehålla henne, att hon har familjens heder och lugn att svara för, också hon. Väl torde hända att hårda ord då falla, att förebråelser kastas från den ena till den andra, att ingendera vill påtaga sig skulden för att det kommit så långt. Men sådant beror i de flesta fall derpå, att detta meddelande kommer *för sent*; hade hustrun i rättan tid och småningom fått sätta sig in i förhållandet, skulle hon måhända tagit saken på annat sätt. Att det gifves fjollor, som på inga vilkor taga reson, vet man ju, men detta bör dock mannen snart kunna märka och icke genom för stor eftergifvenhet öka en karakterssvaghet, som kan blifva ödesdiger för båda."

"Jag tror verkligen", sade öfversten, "att mycket beror på huru en man behandlar sin hustru. Visserligen förfäktade jag nyligen den satsen, att hustrun har stort inflytande öfver mannen, men jag börjar tro, att mannens sätt mot henne inverkar mycket på hennes karaktär, och att en redlig mans bestämdhet sällan förfelar att ingifva hustrun en respekt, som

verkar välgörande på hela förhållandet mellan makarna."

"Medvetandet om mannens redbarhet och karaktersfasthet inger i alla fall en känsla af trygghet, som är bra ljuflig", sade öfverstinan med en vacker blick på sin man. "Respekten — —"

"Den tror jag vi inte tala så högt om, Malvina", afbröt han leende.

"Det var inte heller meningen", återtog hon och log också. "Jag vet inte hvad namn jag skall gifva den känsla, som födes af tanken på, att maken aldrig kan gilla något ohederligt, aldrig råda till något, som ej öfverensstämmer med redbarhetens och sanningens fordringar, och att hustrun tryggt kan lita sig till hans ord, så snart det gäller pligt och heder. Jag vet, som sagdt, ej namn på denna känsla, jag vet blott, att jag icke ville byta den mot allt verdens gods och guld. Den mannen kan ju också hafva sina fel: han kan, till exempel, vara häftig och obillig, eller", med en skälmaktig blick på öfversten, "vara så pedantiskt ordentlig, att *det* gör honom obillig och orättvis, men man tycker nästan, att han har rättighet till några fel, när man i honom har ett så säkert moraliskt stöd."

Man kunde ej gerna misstaga sig på me-

ningen, äfven om man ej sett den handtryckning de båda makarna vexlade.

"Det vore verkligen den största lycka för hela vår verld, om äktenskapet kunde blifva sådant, att begge makarna tänkte mera på att hvar för sig fylla sin pligt och sålunda stödja och hjälpa hvarandra", sade fru Natalie, "än att, som nu ofta sker, skjuta skulden på hvarandra, när icke allt är som det borde vara."

"Kunde äktenskapet reformeras", utlät sig doktorn, "vore också världen reformerad. Men då skulle äktenskapets grundidé också annorlunda och bättre än nu uppfattas."

De båda unga fruarna sågo mycket förvånade ut och den äldre och munvigare tog till orda.

"Äktenskapets grundidé?" sade hon. "Hvad menas med det? Är det orsaken, hvarför man gifter sig, så är saken ganska enkel och lätt afgjord."

"Ja, mycket lätt", instämde den andra frun.

"Verkligen?" sade doktorn. "Låt oss för all del höra detta. Hvarför gifter man sig då?"

"För att blifva lycklig", sade frun numro ett.

"För att göra sin man lycklig", sade frun numro två.

"Men om nu begge delarne misslyckas?" inföll kandidaten.

"Hvad säger då ni om saken?" frågade doktorn lifligt.

"Jag vet icke hvarför man gifter sig, men jag vet hvarför man *icke* gifter sig."

"Det vore nog! Hvarföre då?"

"Derför, att man vill vara oberoende och utan hinder kunna göra någon nytta i verlden."

"Inte så illa sagdt", inföll öfversten. "Men skulle inte lilla nåden också såsom gift kunna vara till någon nytta, till exempel för så ovärdiga och obetydliga varelser, som man och barn?"

"Jo, det hoppas jag; men då blefve det blott för dem."

"Och det skulle vara för litet?" frågade doktorn med en viss vekhet i tonen.

"Ingegerd vill, som all ungdom, helst uträtta storverk", skyndade sig fröken Malin att svara; "jag har också varit så der verldsstörmande i min ungdom, och nu sitter jag här som en gammal stackare och stiekar strumpor åt min systers dotterbarn."

"Så jag målar, donna Bianca, ty så roar mig att måla", citerade notarien. "Skulle någon annan måla fröken Malins porträtt blefve det helt säkert också med andra färger. Men

det vore kanske något vågadt att inlåta sig på porträttmåleri", tillade han leende, "helst det redan är sent och dessutom talanger i den vägen torde saknas i vårt lilla sällskap."

Femte aftonen.

Hög och låg.

"A' vi nu alla församlade här?" smågnolade öfversten, som i unga dagar varit en omtyckt Bellmanssångare och såg sig omkring i fru Natalies arbetsrum, der ännu skymning rådde.

"Nej", svarade värdinnan, som just tände en stor lampa, så att en riktig ljusflod bredde sig i rummet, "nej, här är ännu ingen mer än fröken Malin."

"Ingegerd är på en föreläsning", sade denna, "hon och doktorn; han kom och hemtade henne, men de lofvade att vara här senast klockan half åtta. Och de andra komma så småningom."

"Jaså?" sade öfversten med illparig min, "doktorn och kandidaten följas åt på föreläsning? Nå, det passar ju rätt bra. Och jag

har dessutom tyckt mig finna att — hm — ja, fröken Malin, har inte ni också sett något?”

”Sett något?” svarade fröken i litet hvass ton. ”Jag vet inte hvad ni menar.”

”Ja, det vet jag knappast sjelf”, medgaf öfversten. ”Men — säg mig uppriktigt, tror ni, att det är så fullkomligt allvarsamt menadt, det der talet om vetenskapen till brudgum och så vidare?”

”Det tror jag visst, och det vore ganska ledsamt om Ingegerd inte hade allvar med sina studier, när både hon och jag för den skull genomgått så mycket obehag.”

”Ni yttrade likvisst något i går, som gaf mig en liten anledning att tro —”

”Gjorde jag? Det var då i ren tanklöshet — men se här komma våra vänner.”

Notarien kom in med boken i handen, och småningom samlade sig de öfriga. De båda, som varit på föreläsningen infunno sig dock först sedan de andra placerat sig och väntat en liten stund. Fröken Malin såg på dem med en något misstänksam blick, men antagligen blef hon nöjd med granskningen, ty hon återtog med mycket lugn sin oskiljaktiga stickstrumpa.

Notarien föreläste i afton.

"Att hvarje förbättring eller förändring till det bättre måste gå uppifrån och ned, ligger i sakens natur, ty det högre belägna kan ej gerna förbättras af det, som ligger långt under dess fot. Visserligen har en och annan gång sakernas ordning blifvit omvänd, och förändringen till det bättre gått nedifrån och uppåt, men då hette den revolution, och rentvagningen skedde i blod. Vilja vi undvika sådana reformer, måste vi arbeta på förbättringens naturliga gång och, så mycket vi förmå, befordra denna och bibehålla den i den rätta riktningen.

"Det måste ligga i människans natur att sträfva uppåt, att förbättra sin ställning i det yttre. Eljest hade hon väl stannat kvar i det barbari och den råhet, hvarom vittnesbörd då och då skymta fram från långt bort liggande tider. Och med förbättringen i yttre vilkor borde ju egentligen människans inre ställas i samklang. Ju högre människan steg i verldsligt afseende, ju mera borde hon också höja sig i andligt, och kunna och vilja höja andra till sig. Men männe hon ville det?

"Icke genast, icke snart, åtminstone. Sek-

ler efter sekler måste förgå, innan den ena människan började räkna som en pligt att sörja för den andra, men detta kom dock till slut. Generation efter generation af bildning och förädling måste dock till sist bära frukt, och det hedniska föraktet för de ringa, de fattiga och förtryckta måste vika för kristendomens kärleksreligion. De blefvo allt flere, som räknade för en dyrbar pligt att älska och tjena den lidande menskligheten. Uppfattningen af människovärdet blef en annan och icke öfverallt mättes det efter yttre håfvor och inre gåfvor. För tusenden och åter tusenden hade människans värde blott såsom människa blifvit det högsta, utan tanke på något yttre eller inre företräde. Här bor en odödlig själ! Detta var nog för dem. Mera behöfdes ej för kärlek och kärleksverk.

”Att det någon gång kunnat blifva så, är kristendomens verk. Hedendomen var väl stundom gifmild, slösade till och med gåfvor, men först kristendomen kom med kärleken till de fattiga och ringa, och det vore orätt, om man ville påstå, att hjälpsamheten aftagit eller att mindre göres nu än förr, för de nödlidande. Ej

heller saknas välgörenhetsföreningar och anordningar till omvårdnad af de lägre klasserna och förbättring af deras vilkor. Men det är ändock något som vi glömma eller alltför litet betänka, det nemligen att öfverklassen, strängt taget, står i ansvar för beskaffenheten af underklassens både yttre lefnadssätt och seder och moral. Ty exempel manar till efterföljd, och här är exemplet icke blott en maning, utan nästan en makt.

Och därför är det ock vida mera viktigt, än vi besinna, huru vi te oss för dem, som se upp till oss. Ty om ock vårt föredöme icke direkt efterföljes, verkar det dock alltid på stämningen hos dem, som se derpå, och denna stannar ofta och rotfäster sig som åsigt hos den oreflekterande. Fordom betydde det dock mindre; endast den närmaste omgifningen påverkades då af onda och lättsinniga föredömen. Men nu, då enhvar kan läsa, då tidningar fås för ett så billigt pris, att äfven den fattige då och då kan förskaffa sig denna lyx, nu utbredes kännedomen om ett öfverdådigt lefverne, bedrägerier och laster i vida

kretsar och blir ett utsäde, som, dessvärre, blott alltför ofta faller i god jord.

"Och skörden — skörden heter ännu mera öfverdåd, ännu flera laster, ännu listigare be-
drägerier.

"Man skulle kunna önska, att allt detta onda blefve förtegad, att det icke utkolporterades vidt omkring, ty det kan icke nekas att giftet på sådant sätt sprider sig. Men det vore måhända icke stort bättre, om mörksens gerningar alltid gömdes i mörkret, så att de ogerningsmän kunde vara säkra på att deras synder och laster blefve fördolda för menniskors ögon. I denna sak är det svårt att afgifva något bestämdt omdöme."

"Det kan jag inte finna", afbröt öfversten, som endast med svårighet tycktes hafva så länge bekämpat sin otålighet. "Saken är klar som dagen. Att alla de utförliga referaten om polisärenden, falsarier och annat otyg göra mycket mera ondt än de flesta drömma om, det måste väl alla medgifva."

"Ja", svarade notarien, "det medgifves, men omtalades det onda så som sig bör, så att det väckte afsky, eller åtminstone så, att man kunde se, att det afskyddes af den, som

berättade det — om så skedde, tror jag att det skulle göra mera godt än ondt, att bedragare och lastbara människor afslöjades. Och nog hafva vi tidningar, som taga saken så.”

”Deri har ni nog rätt”, utlät sig doktorn, ”men olyckan är att sådant sällan sker opartiskt.”

”Ganska försigtigt yttradt”, anmärkte kandidaten leende. ”Jag tycker, att man kan så gerna säga rent ut, att så snart någon tidning understår sig att framhålla uselheten hos de högt uppsatte, skrikes genast på skandal, men är personen mera underordnad, får man gerna nagelfara alla hans gerningar på det nogaste och betrakta dem till och med genom förstoringsglas.”

”Lilla nåden har inte alldeles orätt i detta”, inföll öfversten, ”och orden skandalskrifveri och skandalblad missbrukas verkligen inte så litet.”

”Jag undrar”, sade öfverstinnan, ”om de personer, som föra dessa ord på läpparne, alltid tänka på hvad som menas dermed? De konservativa kalla de liberala bladen skandalblad, och de liberala, eller radikala, eller hvad de nu skola kallas, ropa öfverljuddt på skandal, när de harmas på tidningar, som till och med skulle kunna sägas vara klädda i prest-

kragar. Det kan väl ändå inte vara annat än partisanne."

"Visst är det partisanne, partisanne i hög grad", sade öfversten, "men skandalblad finnas nog också, det kan ej nekas, och det göra rätt mycken skada, äfven om de onekligen äro qvicka eller kanske just därför, ty deraf förvillas okritiska läsare, som naturligtvis äro i majoriteten."

"Men man skall väl någon gång läsa något roligt, också", invände den moderna frun. "Och bara det är qvickt, får man inte vara så noga."

"Säger er man det?" frågade doktorn.

"Ja, det gör han", svarade frun med något skarp ton, "och han köper alltid en hop tidningar om lördagarna, och när det är något riktigt roligt och qvickt, så läser han upp det för mig, för jag senterar det så bra, säger han."

"Det är jag alldeles viss på", sade notarien med en bugning. "Men efter min mening", fortfor han, "är ändå korrespondens- ofoget det värsta. Äfven om det gäller saker, som verkligen tilldragit sig, ligger det något obehagligt i att man skall slå mynt deraf, och för öfrigt är det närvarande ögonblickets uppfattning och dom sällan tillförlitlig."

"Naturligtvis skall man släta öfver allting med den beryktade hartassen", utbrast kandidaten. "Vi ha ju rätt vackra exempel på dylikt. Förfalskning, förskingring af anförtrodda medel, 'oregelbundenheter' i förvaltning af allmänna kassor — alltsammans nedtystas snällt och vänligt utan afseende på om det allmänna rättsmedvetandet såras i sin innersta rot."

"Jag förstår nog hvad ni syftar på", inföll den moderna frun med mycken indignation. "Men har man då inte rättighet att hjälpa sina vänner? Och der ingen åtalare är, der faller ingen dom, säger alltid min man, och han är jurist, mitt herrskap!"

"Han har utan tvifvel rätt", sade doktorn, "men då dylikt ej kan fullkomligt hemlighållas, borde det ej heller få gå strafflöst förbi. Den allmänna rättskänslan lider, som Ing — som fröken nyss anmärkte, på ett betänkligt sätt deraf."

Ett klingande ljud hördes; fröken Malin hade fällt en strumpsticka i golvet. Hur den kommit så långt fram att den kunnat falla utanför mattan, kunde ingen begripa, men alla de unga skyndade att uppsöka tingesten, som också snart kom tillrädda. Emellertid var samtalet afbrutet och läsningen återtog.

"Men det är icke blott genom direkt verkande dåliga föredömen, de högre klas-

serna öka sin skuld gentemot underklassen. Det egentliga ansvaret ligger just i det, som vi minst tänka på — vårt dagliga lif, vårt uppträdande, vårt lefnadssätt. Ty ingen förständig människa kan väl neka, att vi alla, relativt till stånd och vilkor, kunde nöja oss med ett på allt sätt mera enkelt lefnadssätt. Må vara att de rika, de högförnäma böra dels låta sina penningar omsättas i andras arbete, dels ock äfven i det yttre måste bära upp sin värdighet. Men derföre behöfver ej den, hvars förmögenhet till sådant är otillräcklig med andras penningar briljera med ett öfverflöd, som är honom i alla afseenden mera till skada än gagn. Derföre, att den stormrike bankiren eller högförnäme godsegaren lefver som en liten furste, behöfver väl ej den aflönade bankdirektören eller den obetydliga landtpatronen lefva som om han hade miljoner till sin rådighet. Men dertill tenderar det — nemligen så länge krediten räcker.

”Och liksom, när man kastar en sten i vattnet, detta krusas i allt vidare ringlar, likaså sprider sig begäret efter vällefнад allt längre och längre nedåt. Man behöfver visst

icke vara lastgammal för att kunna påminna sig huru enkelheten mer och mer försvunnit och öfverflödet stigit allt längre ned. Ingen välbergad stadsarbetare skulle t. ex. nu vara belåten med den möblering och det lefnads-sätt, som fordom var godt nog i prestgården och hos den förmögne småborgaren. Prestgården täflar nu med godsegarens bostad, och godsegaren täflar med hufvudstadens eleganter både hvad lefnads-sätt, och nöjen beträffar. De högt uppsatte öfverbjuda hvarandra i prakt och öfverflöd och snart torde sjelfva kungligheten ej finna något annat sätt att skilja sig från mängden än det att återgå till vadmalsrocken och skintröjan.

"För att nu börja med början, så har den rike den pligt att icke, oaktadt sin rikedom, med vansinnig lyx sprida smak för ett öfver-dåd, som aldrig kan vara annat än skadligt, äfven om man har aldrig så öfverflödiga tillgångar. Ty blott detta, att förskaffa sig allt hvad man önskar, och mera dertill, alstrar alltid öfvermättnad, och för sin egen skull borde därför den rike lägga an på enkla vanor, och sund smakriktning.

”Men ännu mera för andras skull. Ty den rikes och förnämliges inflytande på dem, som stå något trappsteg lägre är, som förut antydts, mycket stort, och fortplantar sig allt vidare och vidare nedåt. Ända från den tid, då ”Lovisa begapade frökens garnering med spekulation på en dylik stoffering”, — och långt förut — hade det blifvit de ringares högsta diktan och traktan att efterlikna de högre stånden i fråga om bjäfs och flärd, om njutningar och nöjen. Härtill har i nyaste tider kommit begäret att omgifva sig med lyxföremål af alla slag, och efterfrågan har gjort tillverkningen af sådant allt billigare och åtkomsten allt lättare. Allting har blifvit billigare, men lefnadskostnaderna dock drygare — hvaraf kommer detta? frågar sig mången. Svaret måste blifva: just billigheten utgör frestelsen och åstadkommer att man lägger sig till med vanor, som aldrig kunde komma ifråga, om de med dyrare saker skulle tillfredsställas. Hvart för sig är så billigt! Och utan att man märker det, kommer man derhän, att vilja hafva ungefär allt hvad man ser och som man finner behagligt eller komfortabelt.

Att man ej har pengar, gör ingen skilnad. Man betalar "en annan gång". Men en annan gång är en skälm, och här bedrager han icke blott säljaren, utan ock köparen. Den förre förlorar blott sina penningar; den senare förlorar sin redbarhet, sin karakter. Den förre blir bedragen, den senare bedragare. Och när öfverflödiga ting anskaffas för de medel, som skulle användas till nödvändighetsartiklar, när man lånar af den ene för att betala den andre — och dertill går det till sist — då står både timlig och andlig ruin för dörren. Exempel på sådant se vi ju nästan alla dagar, dessvärre. Och hvarifrån härleder sig detta elände, om ej derifrån att de rika glömma, att deras slöseri ger uppslaget till andras slöseri och att deras enorma lyx bländar andras ögon, så att de ej se hvart *deras* obetalade öfverflöd till sist skall leda dem."

"Det är dock hårdt", inföll den moderna frun, vid ett litet uppehåll i läsningen, "att den, som har god råd, inte skall hafva rättighet att lefva efter sina tillgångar."

"Den rättigheten tror jag ingen förmenar er", svarade notarien småleende; "det är egent-

ligen den sjelftagna rättigheten att lefva *öfver* sina tillgångar, vår författare vill taga bort."

"Jag tyckte likvisst, att det hette, att äfven den rike borde lefva "enkelt" för att inte locka andra till öfverflöd; och det är väl ändå litet för mycket begärddt, att man inte skall få använda hvad man eger, för att inte andra kunna hushålla! Det är alldeles som min man säger, när folk bråkar om nykterhet: skall inte jag kunna få taga en aptitsup för det att bönder och arbetare suppa sig fulla, säger han."

"Nej, det är just hvad han inte får", ifrade kandidaten. "De få måste offra något för de många. Och om det är något nöje, som *jag* kan njuta utan öfverdrift, men som blir en frestelse till olycka och elände för många, för hundrade, ja, tusenden, så är det min oeftergifliga pligt att afsäga mig detta nöje eller denna njutning, för att ej med mitt exempel fresta andra."

"Jag tycker", utlät sig den nygifta frun, "att man ger ett mycket bättre exempel med att visa, att man kan måttligt njuta någonting. Det är mycket lättare att försaka ett nöje, än att måttligt njuta det."

"Åh, det vet jag visst!" bröt fröken Malin ut. "Sätt sig hon, min lilla vän, om morgonen till sitt kaffebord, och stig upp igen utan att smaka en droppe, så får hon se, om

inte det är litet värre, än att få sitta kvar och dricka åtminstone en half kopp af den vanliga morgondrycken."

"Ja, på det viset! Men det, som ni talar om, fröken Malin, är ju inte ett nöje, utan en nödvändighet, något som man inte kan undvara."

"Så heter det om aptitsupen också", svarade fröken litet torrt.

"Men nu fortsätta vi", föreslog notarien och tog upp boken.

"Dock har ännu icke det svåraste blifvit sagdt, det att när de egna tillgångarne ej förslå, andras medel tillgripas, kassor förskingras, falsarier och bedrägerier af alla slag anlitas för att uppehålla ett lefnadssätt, som man aldrig bort begynna. Och detta onda griper omkring sig mer och mer nedåt. Det har nu hunnit ned till de mest underordnade tjänstemän, till arbetsförmän, som fått några hundra kronor sig anförtrodda, ända ned till springpojken, som skickas bort med ett penningbref. Alla vilja de lefva högt, alla gifva de vika för frestelsen och slutet blir att våra dagblad som stående rubriker få orden: "ekonomisk ruin och själfmord." Det är icke så länge sedan enhvar med en liten rysning genomögnade dylika no-

tiser; numera hafva vi kommit derhän, att man ej fäster mera uppmärksamhet dervid än vid underrättelser om "meteorstenar", "ovanligt för årstiden" och mera sådant.

"Man förebär stundom, att den rikes lyx ger många fattiga bröd. Men om ej lyxen finnes, skulle ju tusende händer syssla med nödvändiga och nyttiga ting, som nu kanske ligga nere af brist på händer och kapital.

"En annan sida af denna fråga, som vi ej få förbigå, är de högre stående kvinnornas ansvar gentemot sina ringare systrar i vissa förhållanden, som alltför litet beaktas. Föga tänker den unga, firade damen på, att hon i sin tjenarinna, sin sömmerskas, sin mindre bemedlade väninnas själ utsår frön till fåfänga och missnöje med den gifna platsen inom samhället, när hon yttrar sin ringaktning för arbetet och för dem som arbeta, gör det af blott vana och tanklöshet, utan aning om den skörd, som sådant utsäde gifver.

"Och ännu en sak. Visserligen bör kvinnan, om någon, strängt hålla på dygd och renhet i seder och hon bör visa, att hon gör det. Men kvinnan bör också vara barmhertig

och framför allt tänka på hvilka frestelser hennes ringare systrar ej kunna undgå, och derföre skall hon dömma dessa mildare. Låtom oss såsom ett exempel tänka oss en ung flicka af tjenande klassen i en familj, der dottern eller döttrarne hafva råd och lägenhet att roa sig så mycket de vilja. Äfven om de häruti ej gå till öfverdrift, blir det dock alltid den tjenande systemens sak, antingen hon är tjenstflicka eller "går frun tillhanda" — och frökarna också — för vid pass femtio kronor om året eller något mindre än hälften af jungfruns lön, det blir alltid hennes sak att styra ut husets döttrar, när de gå bort på teater och baler, och att hemma arbeta dubbelt för att få allt i ordning till nöjen inom hus. Och sedan — hvilka nöjen stå henne sedan till buds? Hvad skall hon tänka, när hon, som hon ej kan undgå, gör sina jemförelser? Och kan man undra på om, när frestaren för henne upp på templets tinnar och säger: "allt detta samma, som du nu ständigt ser, det vill jag gifva dig", om hon då "gifver sig der utföre"? Jag säger icke, att det *är* möjligt att omskapa detta förhållande — ehuru det nog *borde* vara

det — men allt sådant sker dock på de högre stående kvinnornas ansvar, och därför skulle de vara mera barmhertiga mot de fallna, mindre slappa i sin omvårdnad om dem som ännu stå, men så lätt kunna falla. En skilnad måste ju nödvändigt existera, men det gäller att lära de underordnade finna sig deruti. Och alla, såväl höga, som låga, skulle framför allt lära sig att sätta mera värde på karakter, än på yttre förmåner, mera tänka på att pryda sin inre menniska, än på att styra ut den yttre. Klädsel och utseende skulle af hvarje kvinna anses såsom underordnade ting, men som visst ej därför behöfva vårdslösas. Och om hvarje matmoder toge den saken på rätta sättet, skulle också vida mindre flärd och fåfänga råda inom den tjenande klassen och på samma gång också frestelserna förminskas. Men när tjenarinnan ser huru en rynka på klädningslifvet betraktas som en riksolycka, ser en dräkt förkastas blott emedan "ingen menniska" mera nyttjar sådant, hör att man har "ingenting att taga på sig", fast garderoben hänger full af klädning, hvilka lärdomar skall hon få af detta, om ej att kläder och grannlåt är det högsta

och förnämsta i världen? Och när hon sedan omsätter dessa lärdomar i verkligheten och tror sig komma att stiga genom ett fall, då blandar sig med de bittra frukter, hon skördar som sina gerningars lön, ofta nog ett kallt förakt af dem, som bort vårda sig om henne och gifva henne bättre lärdomar och bättre föredömen.

"Det nekas ej, att mången bland dessa är sitt öde värd och med öppna ögon går i förderfvat. Men detta upphäfver ej ansvaret för de högre, om de försumma sin pligt mot de ringare."

"Men de ringa, de underordnade, hafva väl något ansvar, de också, skulle jag tro", anmärkte fröken Malin, "och min erfarenhet är, att det kunde ganska väl behöfva predikas också för dem, en smula, om detta."

"Och att man af konsideration för jungfrur och husmamseller inte skall få ställa som man vill med sin toilett, det kan jag aldrig gå in på", sade den rödblommiga frun,

"Det får man visst", sade fru Natalie, "men hvarför kan man inte ställa förståndigt med toiletten?"

"Jag har alltid tyckt, att man gör orätt i att till tjenarinnorna skänka sina aflagda,

utstofferade klädningar", inföll kandidaten. "På sådant sätt utplanterar man ju sin egen flärd bland dem."

"Jag säljer mina klädningar, när de bli omoderna", sade den nygifta med ett ljuft småleende.

"Det medför ungefär samma resultat", menade fru Natalie.

"Ja, hvar i all verlden skall man då göra af sina gamla klädningar?" utbrast den andra unga frun.

"Skulle det inte gå an att slita ut dem?" föreslog doktorn.

"Eller sprätta af grannlåten och sedan ge bort dem till fattigt folk — så gör jag", sade öfverstinnan.

"Här talas nog också om underklassens pligter och ansvar", sade notarien, som bläddrade i boken, "men olyckligtvis kommer det troligen att läsas endast af öfverklassen."

"Jag kan inte tåla de der orden, öfverklass och underklass", sade öfversten; "det retar mig alltid att höra dem."

"Men hvarför det?" frågade kandidaten. "Benämningen är ju riktig och bra mycket mera användbar och behaglig än 'bättre' och 'sämre' folk eller det långsläpiga högre och lägre klasser, som ju säger alldeles detsamma."

"Det må vara, men jag tål det inte, ändå.

Det påminner mig alltid om de der herrarne, som på 80-talet ville dominera hela litteraturen och mera till."

"Jag kunde just tro det", började kandidaten i stridslysten ton, men notariern skyndade att förekomma bataljen genom att taga upp boken och fortsätta läsningen.

"Att särskildt tjenarinnor mer och mer höja sina anspråk och alltmer offra på fåfångans altare, är olyckligtvis blott allt för sant liksom att husmodren numera får hålla till godo med anspråk, om hvilka man förr aldrig drömde. Men huru har det blifvit så? Nedifrån har denna anda aldrig kunnat komma. Efterhärmaningsbegäret har oupphörligt i allt vidare kretsar spridt anspråk och behof, förut okända der. Enda korrektivet är nu att på samma väg sprida enkelhet och förnöjsamhet.

"Förnöjsamhet! I detta enda ord ligger underklassens hela ansvar. Lifvet blir under alla omständigheter icke mer än drägligt, men det blir för både hög och låg till en börda, om förnöjsamhet fattas. Och den fattas så ofta. Det nyaste namnet på denna brist är hos öfverklassen lifsleda, hos underklassen so-

cialism. Vore arbetaren och hans hustru nöjda med de enkla, tarffiga, men starka möbler och kläder, som deras förfäder ansågo nästan som lyx, skulle äfven arbetaren kunna aflägga en sparpennning för nödens och ålderns dagar. Uppfostrades deras barn i samma enkla vanor som i föräldrarnes barndom voro öfvervägande, skulle ej så många förolyckade existenser öka de missnöjda, knotande skaror, som skylla allt ondt på det förkättrade samhället, hvarmed de vanligen mena enhvar som har sin ordentliga utkomst. Men när man ser arbetsklassens barn i drägter, som för blott några decennier sedan den välbergade medelklassen knappt ansåg sig hafva råd till, då är det förlåtligt om man misstänker, att "arbetarens tryckta ställning", hvarom så mycket ordas, åtminstone i vårt land måtte i icke ringa grad bero på arbetaren sjelf.

"Säkert är att arbetaren — och för öfrigt de flesta människor — skulle kunna lefva betydligt lugnare, åtnjuta samma trefnad och finna lifvet åtskilligt ljusare, om de kunde lära sig förnöjsamhet. Deri består den rätta lifsglädjen, deri att kunna vara nöjd med li-

tet; kommer då något tillägg, blir fröjden verkligen stor, hvilket den icke kan bli, när man alltjemt önskar sig något mera och bättre, än det man har eller kan få. Nog kunde t. ex. den ringares hem vara tillräckligt snyggt och trefligt med enkla, målade furumöbler, och arbetarens hustru och dotter i en enkel dräkt icke underkastad modets alla vexlingar, borde väl kunna påräkna lika mycket aktning, som den oundvikliga sommarkappan och hatten betinga.

”Men det är just här som, åtminstone efter arbetarens mening, skon klämmer. Som man är klädd, så blir man hädd, det är hans valspråk och derpå hyser han en bergfast tro. Har han rätt i detta, då beror den saken på, att arbetet icke får sin tillbörliga aktning, människovärdet icke uppskattas rätt. Och är det så — ju förr vi rätta på detta förhållande, desto bättre.”

”Detta allt är jag fullkomligt ense med författaren om”, sade öfversten, då notarien slog igen boken.

Sjette aftonen.

”Fin de siècle.”

”**H**ur står det till?” frågade öfversten och slog sig ned i länstolen bredvid det soffhörn, der fröken Malin satt insvept i en stor mjuk sjal, och — förunderligt att skåda — utan någon stickstrumpa i handen. ”Är ni nu fullt återställd?”

”Ja, så säger i alla fall min doktor, och jag litar på honom”, svarade fröken. ”Men ni må tro, att de varit långa, dessa två, tre veckor, för mig, som aldrig förr varit sjuk. Och ännu orkar jag just ingenting.”

”Och humöret? Hur har det varit med det?” återtog öfversten småleende.

”Det har nog varit si och så, men det får jag säga, att Ingegerd har då haft ett englatålmod med gamla faster, och doktorn — ja,

han har varit oförliknelig. Jag skall aldrig glömma huru outtröttlig han varit, och huru god."

"Hm! Hans aktier måtte hafva stigit betydligt på senare tiden! Men här kommer vår notarie med sin bok: vi ha nu blott sista kapitlet kvar, tror jag."

Det vanliga lilla sällskapet var snart församladt, och man väntade äfven denna gång blott på doktorn och kandidaten. Slutligen kom den senare, röd och varm efter en promenad, med hatten i hand och handskarna på. Hatten lade hon hastigt på pianot, drog af ena handsken och behöll den i handen medan hon tog plats bredvid fröken Malin och med öm omsorg ordnade soffdynor, sjalar och pall så bekvämt, som möjligt.

"Har du gjort en lång promenad?" frågade fröken Malin. "Du ser så varm ut."

"Det är så skönt väder och sådan ljuflig, ljuflig luft!" svarade Ingegerd med ett slags hänförelse, som än ytterligare jagade blodet upp i hennes kinder.

"Ljuflig luft?" upprepade öfverstinnan förvånad. "Jag tyckte det var smällkallt, jag!"

Doktorn infann sig nu och man ordnade sig kring bordet. Allt var sig likt, utom det, att både kandidaten och fröken Malin sutto sysslolösa och tankfulla.

"Öfverskriften på detta kapitel", började notarien, "är densamma, som bokens titel, hvilken alla ju funno litet afskräckande."

"Det der "Fin de siècle", ja!" sade öfversten. "Det är också af de der uttrycken, som jag inte kan tåla. Och hvad har det här att göra?"

"Det är hvad vi få se", sade fru Natalie. "Jag hade nog också hellre sett, att boken hade haft en annan titel, men nu har jag vant mig vid den, och tycker inte, att den passar så illa. Vi äro ju nu vid seklets slut, och antydningar derom, liksom jemförelser med föregående sekels slut, saknas ju icke i boken."

"Titeln tycker jag mest om af alltsammans", utlät sig den moderna frun. "Men jag nekar inte, att man blir litet sviken; nog väntade jag mig något helt annat."

"Hvad väntade ni då?" frågade doktorn med sitt irriterande lugn.

"Tja — det kan jag inte repa upp här — det var så mycket —" stammade hon och blef ännu mera rödblommig. "Inte sådana här predikningar i alla fall", tillade hon i bestämmande ton.

"Det gjorde inte heller jag", inföll fröken Malin. "Jag trodde det skulle bli några spetsigheter, några qvicka skildringar af nutida personligheter, och dylikt. Jag tycker för re-

sten, att det är bättre, som det är, äfven med afseende på titeln.

"Nej, det är inte bra", ifrade öfversten. "Det der uttrycket har alltid harmat mig. För att en parisergamin hittar på ett ord, som i och för sig ingenting är — som det der *chic* och *pschutt* och hvad det nu allt heter — så skall det bli ett slagord för hela världen och skall passas in på både likt och olik! Det kan jag alldeles inte ha tålmod med!"

"Men, min vördade farbror —"

"Seså, notarie, var nu inte försmädlig! Jag vet nog, att det är svårare att döpa en bok, än en menniska, och har du stått fadder åt denna, så är det inte värdt att gräla om det der längre, utan läs nu ett stycke, så kanske vi bli vänner igen, sedan."

"Inte omöjligt", trodde notarien och började läsa:

"Praktiskt taget är naturligtvis seklets sista decennium icke något annat och mera än ett annat årtionde, liksom årets sista dag, århundradets sista dag, icke till sin beskaffenhet skiljer sig från andra dagar. Man somnar i nittonde seklet och vaknar i det tjugonde — det är alltsammans. Så litet — och dock så mycket! I dagligt tal yttrar man ofta

detta skedde 1850, eller 1880 eller 90, utan att tänka på den tidrymd deri innefattas. Men vid den tanken, att man snart är vid seklets slut, står det ofta fram med en förfärande kraft och storhet, att nu ett århundrade snart är lagdt till dem, som försvunnit i tidens haf, och man skall vara ytterligt antingen tanklös eller lättsinnig för att ej gripas af denna föreställning. Adertonhundrade år! Hvilken tidrymd blott från den stund då *vår* tideräkning begynte! Och huru många sekler hafva icke före denna rullat bort!

"Och tätt i spåren af denna tanke följer en annan: Huru många sekler återstå ännu? Det ligger något svindlande i dessa föreställningar. Visserligen är det så att dylika tankar kunna tänkas hvilken dag, som helst, hvilket år som helst, och de finnas ock, som tänka dem. Men den stora mängden, de alla, som låta tiden gå, utan att tänka på dess flygt, de få dock en allvarligare min, när de tala om eller tänka på, att vi närma oss seklets slut. Det är sant, att det frivola i tidsandan bemäktigat sig äfven denna tanke och förvändt den i ytlighet och flärd. "Fin de siècle"

blir efter denna ordbok liktydigt med extra, förut icke sedda öfverdrifter, lika orimliga, som onödiga, i klädsel, lefnadssätt och uppträdande. Och så har man vant sig att vid detta ord fästa begreppet af något fåfängt, löjligt, för mången till och med vidrigt. Ty icke blott sprätten och modedockan, utan förfalskaren och sjelfmördaren och den onaturligt lastbare — allesamman äro "fin de siècle." Det är nära nog en ursäkt för allt som är på tok, detta "fin de siècle". Och dock borde det vara helt annat. Det borde vara en allvarlig maning till mången, till alla, den tanken att slutet af ett sekel så ofta betecknats af stora omhvälfningar. Det ser nästan ut, som om seklen vore perioder i mensklighetens och jordens tidsåldrar. Det ser ut, som om någon hemlig kraft skulle drifva allt framåt till att vid seklets slut på ett eller annat sätt kulminera. Kanhända skulle man när som helst i tidernas lopp kunna finna dylika perioder, om man uppsökte dem, men man gör det icke. Ty detta — att seklet närmar sig sitt slut — utöfvar ett slags fängslande inflytande på tankar och känslor, och väcker ovillkorligen en

underlig, om än så flyktig stämning. Omfånget af den tidsålder, som närmar sig sitt slut, verkar gripande. Hvarje tänkande meniska finner sig vid årsskiftet mer eller mindre berörd af tanken att ännu ett år blifvit lagdt till dem, som flytt, och taget ifrån dem, som skola komma. Hur mycket mera öfverväldigande är icke då tanken på att ett helt sekel gått, eller snart skall vara färdigt att gå!

"Häfdaforskaren skall helt säkert finna att hvarje tidsålder karakteriseras af någonting egendomligt, olikt föregående eller efterföljande. Att detta skulle gälla just jemnt ett sekel, kan man ju ej påstå, men dock finner man väl inom hvarje århundrade några stora allmänna drag, som icke utan skäl, skulle kunna anses sätta sin prägel på det hela. Så skulle man ju kunna säga, att det nittonde seklet, oaktadt de stora krigen i dess början och vid några andra perioder, dock varit ett fredens och frihetens århundrade. Ty fredsåren hafva varit de öfvervägande, och, det viktigaste härvidlag, mellantiderna af fred hafva varit nog långa att bota krigets sår. Det nittonde seklet har, när allt blifver sagdt, dock varit det

allmänna välståndets tid, frihetens, jemnlighetens tid. Skilnaden mellan hög och låg, rik och fattig, har utjemnats i en grad, som man vid århundradets början aldrig skulle kunnat tänka sig, och menskligheten har onekligen under detta tidehvarf förts längre framåt i utveckling än någonsin förut.

”Dock få vi ej för denna utveckling obetingadt prisa det sekel, som nu har blott några steg att taga för att nå sitt slut. Ty dess fina kultur, dess välstånd och frihet är blott blomman af det träd, hvars rot står djupt ned i årtusendens odlade mark. Icke med ett slag kommer allt detta, som vi, fin-de-siècle-menniskor njuta af; det har länge, länge varit förberedt. Tusenden och åter tusenden hafva stupat under bördan af detta arbete; miljoner hafva blifvit martyrer för att andra miljoner skulle vara lyckans skötebarn. Vetenskapsmän, uppfinnare, mensklighetens välgörare, hafva kämpat med nöd, blifvit missförstådda, misshandlade, marterade till döds, på det att en framtid skulle kunna bygga sin utveckling på den grund dessa lagt. ”En är den, som sår,

en annan den, som plantar och vattnar, en annan den, som uppskär."

"Vi hafva rikligen haft att uppskära hvad flydda sekler sått — hafva vi ock utsått något för kommande tider? Hafva vi plantat och vattnat till nya seklers skörd? Och framför allt, hafva vi *icke* utsått den säd, hvars skörd för kommande slägten bli tistlar och törnen?"

"Enskilt måste enhvar göra sig denna fråga och svara sig sjelf derpå, enhvar som tänker på och gör sig reda för sitt ansvar, såsom en del af menskligheten, en länk i det hela. Och det är, noga taget, nödvändigheten häraf, som allt hvad i det föregående blifvit sagdt, varit ämnadt att klargöra. Men här taga vi frågan mera i allmänhet och dess besvarande likaså.

"Kanhända är det nittonde seklets bästa utsäde dess *fredstankar*. Hvad mer, om dessa vuxit fram ur krigen? Krigets förhärlikande hör ej till vår tid. Förra tiders krigiska hjeltar beundras ej så högt, som förr, och historieforskningen har afklädt mången fältherre hans hjeltegloria. Visserligen har på senare

tider frammanats ett slags militärisk entusiasm, men den är, efter alla tecken att dömma af en mera efemär beskaffenhet. För öfrigt är det rätt anmärkningsvärdt att vid alla de rustningar, som göras, anföres såsom skäl förnämligast fredens upprätthållande. Visserligen ser det temligen besynnerligt ut, att freden skall uppehållas med krigsrustningar, men det är dock ett tidens tecken, att man skyller på fred, när man vill vara beredd på krig. Antagligen torde ännu månget blodigt krig förestå och blifva utkämpadt, men det är dock redan mycket vunnet, när kriget ej längre räknas såsom både lofligt och berömligt, ej längre prisas och upphöjes såsom ädelt och härligt. Fredsvännerna förhånas visserligen — och *de* gå ju å sin sida stundom också för långt — men det blotta faktum, att de finnas och få finnas, bevisar att vårt århundrade vill fred, och det är att hoppas, att detta utsäde blir för kommande sekler en lycklig skörd."

"Jo, det blir nog lyckligt", brummade öfversten, "när hela menskligheten kommer att bestå af idel stugugrisar, och det inte finnes hvarken män eller qvinnor med modigt hjerta!

Lyckligtvis kommer icke jag att upplefva den dag, då det blir en skam att vilja våga lif och blod för fäderneslandet, ty ännu måtte den väl vara bra aflägsen. Och är detta det nittonde seklets utsäde till det goda, då måtte man bedja himlen bevara oss för skörden!"

"Ack, att ni skall vara en sådan vän af kriget!" sade fru Natalie. "Blotta tanken på dess rysligheter är nog att beröfva mig både nattens ro och dagens trefnad."

"Att försvara sitt land är icke krig", utbrast kandidaten ifrigt. "Och utan att förorda krig, kan man väl vilja vara i stånd att försvara sig mot öfverfall."

"Det är beklagligt att det skall behöfas", vidhöll fru Natalie. "Jag är och förblir fredsvän, om man aldrig så mycket kallar mig försvarsnihilist."

"Utan tvifvel vore det en lycka för menskligheten", utlät sig notarien, "om det vore fred öfver hela verlden, och om också fredstanken ej ännu på sekler kan realiseras är det väl ändå godt, att den en gång framkommit."

"Ja, verldsfred få vi på samma gång som det tusenåriga riket", genmälte öfversten, "men låt höra vidare hvilka härligheter det nittonde seklet förberedt."

"Frihet och jemnlighet hafva likaledes under dessa snart förlidna hundra år på många

sätt omskapat verlden och menskligheten. Detta skulle väl också snarare vara en skörd af forna tidens utsäde, än en sådd till framtida skördar. Men det arbete på utveckling i denna riktning, som alltjemt fortgår, kan likväl få anses som utsäde till ännu rikligare skördar. Ty afstannar såningsarbetet, blir heller aldrig vidare någon skörd. Att här åtskiligt ogräs kommer med ibland hvetet, att här och der törnet går upp och förqväfver den goda säden, att lidelsernas brand förtorkar den, der den ej har djupa rötter, det se vi dessvärre alla dagar. Men detta får ej förleda oss att sluta ögonen till för det faktum, att mensklighetens förbrödring måste vara målet för mensklighetens sträfvan, om någonsin lyckan skall blomstra här på jorden.

"Äfvenså måste den, som vill vara rättvis, medgifva, att om materialism och fritänkeri i vårt tidevarf uppnått ett slags blomstring, har dock det nittonde seklets slut framför det adertonde det företräde, att, oaktadt detta motstånd, på det religiösa området visar sig en större lifaktighet än förr, och en allvarligare anda än det svärmiska, lätt upp-

flammande och lätt slocknande religiösa lif, som en gång ansågs såsom tecknet på de rätta Guds barn. Och det skall en gång i långt framom oss liggande tider blifva vårt sekels berömmelse, att allt detta utsåddes till efterkommandes skörd.

Detta är den vackra sidan af den medalj, som vi kunde kalla "Fin de siècle", men den har också sin frånsida."

"Det har jag väntat länge på!" utbrast fröken Malin. "Allt det här berömmet föreföll mig litet misstänkt. Det har förut van-kats så mycket stryk, att jag inte rätt visste hvar jag var hemma i detta komplimenterande för tidsandan."

"Komplimangerna äro skäligen matta", menade kandidaten, "och jag undrar om de komma från hjertat. Det förefaller snarare som om meningen vore att förvilla oss litet med fagert tal. Det här var sammetstassen — klorna komma nog snart fram."

"Apropos", inföll fröken Malin med litet förvånad min, "hvarför har du handskarna på dig, Ingegerd?"

"Apropos af sammetstassar eller af klor, faster?" svarade hon småskrattande; "i alla fall kan jag ju taga af handsken."

Men hon gjorde det icke, utan steg upp och gick till fönstret och stod der en stund.

"Jag medger", sade öfversten, "att vår förkättrade tid nog också har sina goda sidor. Yttrandefriheten till exempel, är ju nästan obegränsad, och det gör, mer än något annat, att man känner sig fri. Af alla bojor är mun-kaffe den värsta."

"Ja, nog har man fri yttranderätt här i landet i både tal och skrift, det må himlen veta", sade fröken Malin. "Alldeles för mycket, ibland."

"Visserligen", instämde notarien, "men det kan dock ej nekas att om slutet af vårt århundrade medfört något godt och nyttigt, har man pressfriheten till stor del att tacka derför."

"Till största delen", tyckte kandidaten.

"Och hvad mod beträffar", inföll doktorn, "så är nog det moraliska modet rätt så vigtigt, som det krigiska. Och det vill ej så litet mod till att framträda som kämpe för det rätta, när man kanske är ensam om sin åsigt. Ty det är man ofta. Men har man verkligen rätten på sin sida, så bryter den sig nog igenom, och man får till sist de rättänkande öfvertygade. Och gäller det att afslöja någon humbug — någon sådan, som tager fasta på den gamla sanningen, att världen *vill* bedra-

gas, då fordras det sannerligen icke mindre mod till att föra pennan än svärdet."

"Det är väl så godt att vi alla bli pennfäktare, gissar jag", sade öfversten godmodigt; "arméerna hafva vi färdiga och fältherrar fattas just icke heller. Återstår nu blott att hitta på uniformer, så är det nya seklets försvar fullkomligt färdigt."

"Det är ju icke omöjligt", sade notarien, "att, när det gäller fäderneslandets försvar, pennfäktarne icke sköta svärdet så illa, heller. Om nemligen icke hädanefter kriget kommer att föras endast med kanoner, och der personliga tapperheten består deri att med resignation låta skjuta ihjäl sig af en fiende på så långt håll, att man ej kan se honom."

"Låt oss tala om något annat", bad fru Natalie.

"Vi skola väl läsa ett stycke igen", föreslog notarien.

"Ty om vi vid seklets slut med glädje kunna säga, att vi icke blott skördat hvad våra fäder sått af den goda säden, utan ock fortsatt deras arbete, måste vi med blygd erkänna, att vi icke mindre oförtrutet arbetat på att utså ogräs bland hvetet. Skörden har visserligen redan börjat, men fullmognad är

den dock ej ännu, och kommande tider få nog församla den i ladorna.

”Det farligaste af detta ogräs-utsäde är kanske det oafåtliga jägtande efter allt nytt, som med rätta kunde kallas ”fin de siècle”, ty detta har väl aldrig förr antagit sådana dimensioner som nu. Oupphörlig omvexling är så att säga dagens lösen, och att uppfinna något nytt, är det problem, som anses nödvändigast att lösa. Nya former för allting — för kläder och seder, för mat och dryck, för nödvändighetsartiklar och lyx — nya böcker, nya åsikter, nya lefnadsbehof fördrar man, och skapar man alltjemt. Derom vore intet att säga, om man i det nya sökte det bästa och, när man funnit det, ville behålla det åtminstone så länge, tills man hunnit vänja sig dervid, då det möjligen kunde påräkna någon framtid. Men knappast har man funnit något godt förrän man förkastar det, emedan det ej längre är nytt. Att det gamla är godt, är ej någon rekommendation; att ombytet blir dyrbart, är af underordnad betydelse. Skall man hysa intresse för något, måste det vara antingen alldeles splitternytt eller ock urgam-

malt, så gammalt, att det genom sin ålder blir dyrbart. Eller ock skall det gamla, såsom i fråga om toaletten upptagas och omstöpas så att det, åtminstone genom sin öfverdrift är något alldeles nytt. Det bekväma och ändamålsenliga i en dräkt tänker man sällan på; icke ens det vackra är det viktigaste. Att den ena säsongen tränga in armen i ett fördral, så trångt, att den ej kan böjas, och under den andra spöka ut sig med puffärmar, så vida, att man kunde stoppa in en hel torgkorg deri, det fördrages med jennmod och räknas för vackert så länge det är det nyaste modet — sedan, det vill säga om några månader, blir det naturligtvis 'alldeles rysligt'. Och denna princip genomföres ganska fullständigt i alla lifvets förhållanden. Öfverallt skall ständigt allting vara nytt. Ingen frågar om något är godt; alla fråga om det är nytt.

"Värst huserar detta nyhetsbegär inom konstens och litteraturens område. En bok hinner ej existera ens ett år, förrän den är ur marknaden. Tidningarne täfla om hvem som kan bjuda de färskaste nyheterna, lika godt om dessa nästa dag måste tagas tillbaka, som

ogrundade. Skall man köpa en bok begär man oftast en *ny* bok, icke en god bok. Är det då en bok, som "alla menniskor" tala om, går den snart åt, men faller den ej den nyhetsgiriga publiken genast på läppen, blir dess framtida öde att magasineras, ty att en bok skulle efter ett års tillvaro kunna småningom slå igenom, sådant ligger knappast inom möjlighetens gräns. Under första halfåret, helst under första veckorna, skall den spridas; i annat fall ligger den, der den ligger, huru förträfflig den än må vara. På samma sätt är det med konsten, i alla fall med vissa grenar deraf. Är skådespelet godt, underhållande, oskyldigt muntert? De äro visst de färre, som göra den frågan. Är det nytt? I den moderna stilen? Dessa frågor sväfvva vanligen på allas läppar. Och kunna de jakande besvaras, öfverser man oftast med både slippigheter, förvrängningar och vanställande af rätt och orätt, till och med rent af ruskiga scener, som under sken af sanningens kraf föras fram. Gäller det åter blott förströelser, så ser man sällan på den moraliska verkan af sådana; nytt skall det vara, nytt och omvex-

lande. Och då denna nyhethunger, kolossal, som den är, icke kan med vanliga medel tillfredställas och då efterfrågan skapar konkurrens, blir följden den att de, som tillhandahålla nöjen och konstnjutningar, söka öfverbjuda hvarandra i retmedel att kittla de njutningslystnas öfvermåttade gom. Den nyaste tiden har ju till och med uppfunnit ett skådespel, som kallas "dekorationsstycke" och som mest består af kulisser och mer och mindre påklädda eller afklädda statister. Stundom hör till dekorationerna en mer eller mindre lättfärdig text och dito musik, och då kallar man det operett. Men äfven den verkliga operan, måste taga hänsyn till allas afgud, nyhetens behag. Det finnes musik, som är odödlig, hvars värde och skönhet aldrig af någon tid kan förminskas, och som alltid har sina beundrare, men skall den stora mängden värdigas uppmärksamma den, måste der vara nya dekorationer, nya sångkonstnärer eller åtminstone skall deri vara "inlagdt" ett nytt balettnummer. Icke ens "guldkrogarne" kunna bestå utan att deltaga i denna nyhetsjagt. De måste öfverbjuda

hvarandra med nya varietédivor, damekomiker, luftgymnaster och hvad de allt heta.

"Nytt! Nytt! Det nyaste nya! ropas från alla håll. Hvar skall det sluta? Hvad skall blifva skörden af detta slags utsäde? Beklagansvärda de, som en gång skola uppskära hvad slutet af vårt sekel här har utsått!

"Den frihet, vi nyss prisade, har också sin afvigside. För mången är ordet frihet liktydigt med sjelfsväld och förakt för lag och rätt; för andra betyder det den skarpaste egoism, och frihetshjeltarne af det slaget tolka ordet vanligen så att de för sig och sina meningsfränder fordra obegränsad frihet att -- förtrycka andra; icke sällan kallas det ock frihet, när man vill kasta bort hvarje stöd, föraktar all vägledning, allt ljus, och blindt och stapplande rusar fram, måhända mot en afgrund. Och utsädet af sådana frihetsbegrepp bär helt visst samma skörd som den grekiska fabelns draktänder, om ock skörden kommer först på nästa sekels räkning.

"Ännu återstår dock den största skuldsumman, den som kommer vårt sekels debet och kredit att visa den svåraste balans. Och siff-

rorna deri heta fåfånga, flärd, njutningslystnad, vällefnad, jägtande efter "lifsglädje", alltsammans förstoradt och förökadt genom den vansiuniga brådska, som framför allt karakteriserar vår tid. Det är som en kapplöpning om hvem som skall först hinna till slutet af en bana, som så ofta slutas med både andlig och timlig ruin — bedrägerier, förgripelse på andras egendom, till sist på eget lif.

"Facit af denna hopsummering är i sanning fruktansvärdt, och räkningen är dessvärre fullkomligt riktig. Vi hafva i det föregående redan ydrört detta och många ord behöfva ej läggas dertill. Det är företrädesvis denna debetsida i tidehvarfvets hufvudbok, som hedras med namnet "Fin de siècle", och detta antyder ock, att det utsäde, som här bokföres, är hvad man i landtbruket plägar kalla hufvudsäde. Allt gifver ock för handen att kommande tidens skördar hufvudsakligen komma att hemtas deraf. Ty det är ju det svåraste med denna flärd och njutningslusta att deraf angripes äfven den, som är anlagd för mera återhållsamhet och som, om han ej förleddes till en förderflig täflan, skulle förblifvit enkel

och redbar och lefvat sin tid i stillhet och heder. Om det blott vore dåliga subjekt, som träffades af en sådan "fin-de-siècle"-feber, vore olyckan icke så stor, ty dessa äro ändock, säga hvad man vill, dessbättre ännu i minoriteten. Men just det, att de, som börjat sin bana som hederliga och förståndiga menniskor, ryckas med i hvirveln och af högmod, öfverdåd och njutningsbegär så förvillas, att deras sista uppträdande blir på de anklagades bänk, när de ej sjelfva förekomma lagens straffande arm — det är detta, som är det förtviflade, det olycksbringande för vårt folk och vårt land.

"Jag vet icke om det är endast här, i vårt land, som "fin de siècle" företer en sådan brådiskande, nästan ursinnigt brådiskande täflan om hvem som skall komma först ut på det sluttande planet. Men hvad jag vet, är att de, som bäfva för ett sådant slut, som med smärta tänka på den skörd, kommande generationer skola inhösta, dessa äro ännu hos oss tillräckligt många för att, om de bestämdt föresätta sig det, kunna småningom hejda det öfverhandtagande njutningsbegäret. Smakriktningar uppstå icke med ett slag; de arbeta

sig småningom fram. Och om *de* blifva allt flere, som, fastän deras tillgångar skulle medgifva öfverflöd, dock bibehålla enkelhet och måttlighet, så borde väl *de* blifva färre, som utan tillräckliga tillgångar, dock lefva hvar dag kräseliga. När lyxen ej längre ger anseende af rikedom, skulle väl ock det svepskälet för öfverdådigt lefnadssätt falla, det, att derigenom "krediten skall uppehållas." En temligen egendomlig förevändning. Man skulle snarare tycka att "krediten" skulle försvagas genom att alltför mycket anlitas.

"Och när vid ett enklare lefnadssätt en allvarligare anda blir förherskande, skall derigenom helt säkert en sedernas förbättring åstadkommas. Och en sammanslutning till förverkligandet af ett sådant önskningsmål, ett förbund mellan alla rättänkande fosterlandsvänner, ett slags andligt frimureri mellan alla, som med ord och handling ville arbeta på att för kommande tidens skörd utsåden goda säden, ett sådant förbund vore ett värdigt slut på nittonde seklet, ett vackert och lyckligt "fin de siècle."

"Och dermed är det också slut på vår bok", sade notarien och slog ihop boken.

"Och kanske slut på våra trefliga afton-cirklar också", sade fröken Malin med en liten suck, "när ni, vår bästa föreläsare, lemnar oss."

"Hvad?" utbrast fru Natalie. "Reser notarien bort?"

"Har ni ej hört det?" svarade han. "Jag skall nu tillträda en syssla i min födelsestad och reser om fjorton dagar."

"Ni ser glad ut. Är det någon som väntar er der?"

"Min mor", svarade den unge mannen med vekt tonfall.

"Emellertid har det varit ganska trefliga aftnar, dessa, då vår lilla läsecirkel varit samlad", sade öfversten "och våra små meningsbrytningar hafva ej efterlemnats någon bitterhet. Kritiken öfver vår bok har på det hela varit beskedlig, och vi ha snarare kritiserat hvarandra — men äfven detta i all beskedlighet, icke sant?"

Allmänt instämmande.

"Har ni nu försonat er med titeln?" sade kandidaten vändande sig till öfversten.

"Ja — det vill säga icke fullkomligt. Och det der imaginära förbundet mellan hederligt folk, förstår jag mig ej rätt på."

"Här är nog icke frågan om någon särskild

förening", tog nu notarien till ordet, "utan endast ett uppslag, som enhvar efter behag kan använda och antingen åstadkomma något förbund mellan flere, eller blott sjelf lefva och verka, så som han eller hon anser att andra redbara menniskor göra, i hopp om att sålunda kunna medverka till en allmän förbättring af sakernas tillstånd. Och liksom alla troende kristna känna sig såsom ett, som en kyrka, såsom det heter, skulle väl också dessa, som här afses, kunna känna sig förenade, utan att särskildt veta om en och hvar, som vandrar på samma väg."

"Det är sannerligen lyckligt", inföll den moderna frun, "att man har notarien här, som kan uttyda den här märkvärdiga boken! Det behöfs verkligen förklaringar."

"Förklaringar?" upprepade kandidaten, som, underligt nog, hittills ej deltagit i samtalen. "Faster Malin, jag har en förklaring att göra."

"Hvad då?"

Den gamla fröken blef helt blek och sjönk ändå djupare ned bland sina dynor och sjalar.

Kandidaten drog af handsken, som hon alltjemt behållit på, och sträckte fram sin venstra hand. En slät blank guldring blixtrade mot ljuset.

"Ingegerd!"

"Det är doktorsringen, faster! Du visste ju att den skulle komma — icke sant?"

"Doktorsringen? Jag förstår inte —"

"Jag har fått den af doktorn —"

"Och doktorn följer med på köpet", sade nu denne och visade fram *sin* venstra hand, der också en slät ring blänkte.

Allmän öfverraskning. Ett par tårar runno stilla öfver fröken Malins bleka kinder. Den unga flickan kysste bort dem.

"Var icke ledsen", bad hon, "jag är så lycklig!"

"Jag anade det ju på dessa sista dagar", svarade fastern, "men jag trodde inte att det skulle komma så snart. Likvisst", tillade hon med en skymt af sin forna liflighet, "kunde du varit så god och frågat mig om lof, först — det hade inte varit för mycket, fast du, bevars, nyss blifvit myndig."

"Förlåt, allrakäraste faster! Jag var rädd för en hel lång rad af om och men, och så öfvertalade jag min doktor — för det är inte hans fel — han är vida mer belevvad än jag."

"Öfvertalade *ni* honom?" utbrast den moderna frun. "Jag är då inte lastgammal, men i min ungdom skulle det visst inte gått an att en ung flicka uppträdde på sådant sätt, det säger —"

"Alltid er man?" inföll doktorn.

"Nej, det säger jag, och det blir jag vid. Och en sak till säger jag — hvad är det nu för nytta med allt fröken Ingegerds studerande?"

"Är det inte litet vågadt", vände sig den nygifva med sitt vanliga, ljufva småleende till doktorn, "att gifva sig med en lärd dam?"

"Hvarför det?" svarade han. "Tror ni, att den qvinna, som odlat sitt förstånd och förskaffat sig kunskaper, blir en sämre hustru, än den, som underlåtitt detta? Jag tror alldeles tvärtom. Jag tror, att den förra har större utsigter, än den senare, att kunna klart uppfatta sina pligter och samvetsgrannt uppfylla dem."

"Om en studerad person bryr sig om sådana simpla pligter, som att sköta sitt hus och se efter barn och tjenstefolk."

"Gör hon det icke", tog öfversten uti, "så är hon en fjolla, och sådana finnas nog både bland studeradt och ostuderadt folk, och efter min erfarenhet mest bland de ostuderade. Men en kunnig och upplyst — låt oss säga studerad — qvinna, kan man nästan alltid bringa att taga reson, hvilket är en stor fördel, som man mera sällan kan räkna på, när man har en ostuderad fjolla att göra med."

"Till hvilken kategori har jag den äran

att räknas?" inföll öfverstinnan med ett fint leende.

"Icke till fjollornas, det vet du nog", svarade öfversten och förde med gammaldags galanteri sin hustrus hand till sina läppar, "och det var om dem, vi nu talade."

Under denna lilla kontrovers hade faster och brorsdotter tydligen slutit fred och sutto nu hand i hand i soffan, båda med rörd och glad min.

"Men", sade fröken Malin, "hur och när har detta skett? Jag menar — när vaxlade ni ringar?"

"För en liten stund sedan", svarade Ingegerd gladt. "Vi gingo i morgse tillsammans in till en juvelerare och beställde ringarne och nu hemtade vi dem och satte dem på."

"Inne i butiken? Vid disken?" utbrast den moderna frun. "Utan något vidare?"

"Ja, min fru", sade doktorn, "utan något vidare."

"Så ohyggligt!" suckade den yngre frun.

"Högst originelt!" skrattade öfversten. "Och utan all den minsta sentimentala anstrykning. Doktorn förlofvar sig med kandidaten — medicinen med filosofien — Nå, det är ju också "fin de siècle"!"

Stads 2/10
207

Attest: _____
Notary Public for the State of _____

Witness my hand and seal this _____ day of _____ 19____

Notary Public for the State of _____
My commission expires _____

Notary Public for the State of _____

Af **Mathilda Langlet** finnes i bokhandeln tillgängliga följande förut utkomna arbeten:

Tidsströmningar.

Belysta från hemmets härd.

Pris 2,50.

»Ingen som läser denna bok kan säga annat än att förf. ärligt menar hvad hon säger och att hon lika ärligt ger skäl för sina åsikter, skäl som väga tungt i vågskålen. **Språket är osökt och rakt på sak gående; mången gång framkomma vändningar, slående uttryck, färgade af en uddig ironi, fullkomligt på sin plats; understundom antager framställningen en humoristisk form, när ämnet så kräfver — —.**»

»Mycket frestande kunde det vara att gifva några profbitar af Mathilda Langlets lugna, förståndiga sätt att döma öfver mycket af hvad som längre fram i boken följer, höra henne t. ex. tala om bosättningar, lysningspresenter, utelif, baler, teaterbesök o. s. v. **Och så den präktiga uppsatsen om vår literatur.**»
(Lunds Veckoblad.)

» — — **Mathilda Langlets arbete är så förtjenstfullt, att man skulle vilja, för att visa prof på hennes förmåga, afskrifva hela sidor ur ifrågavarande bok.** — — Vi hembära Math. Langlet vår uppriktiga, ja vår vördnadsfulla tacksägelse för hennes bok.»

(C. D. W.)

Vi och våra söner.

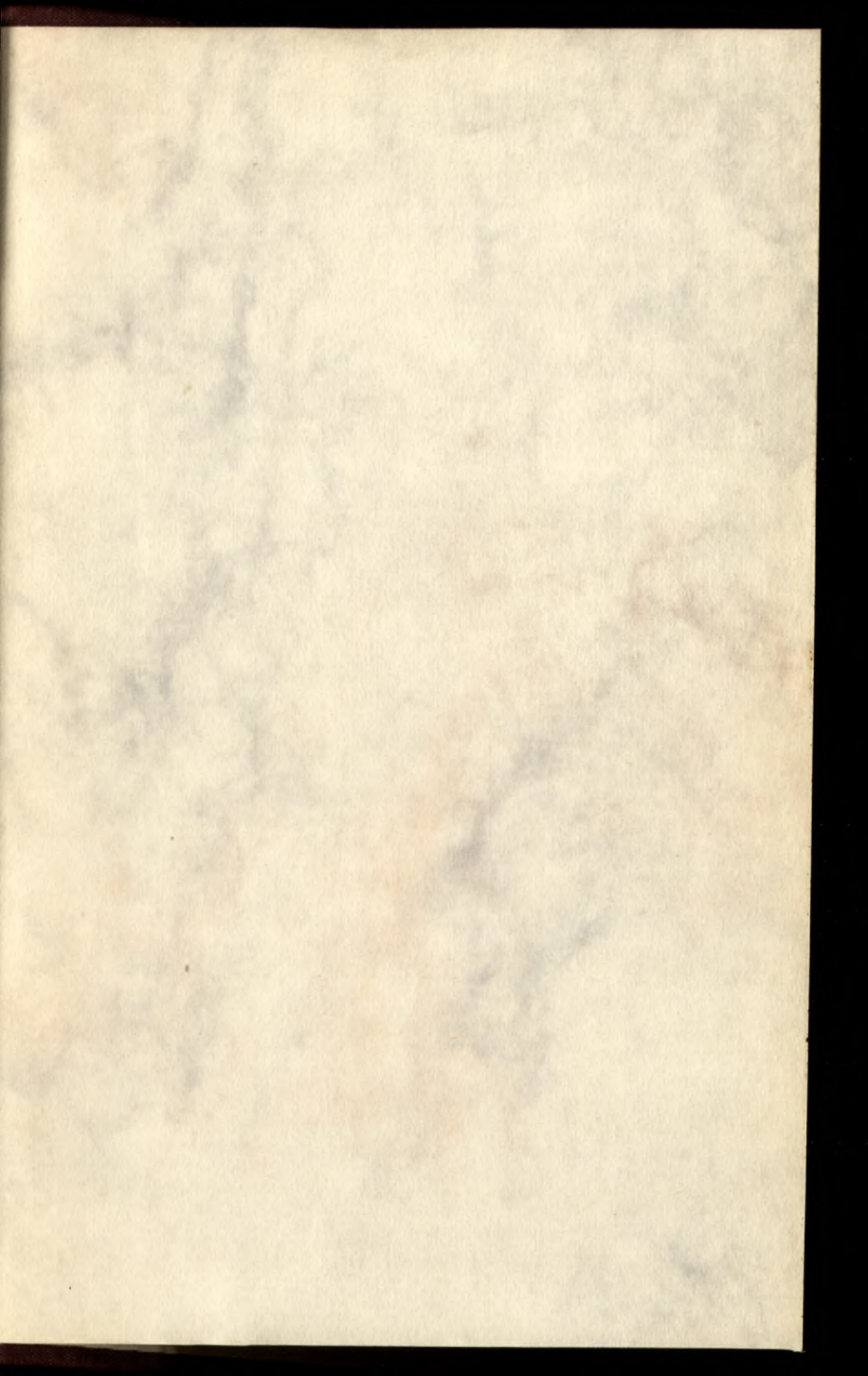
Några ord om uppfostrans betydelse.

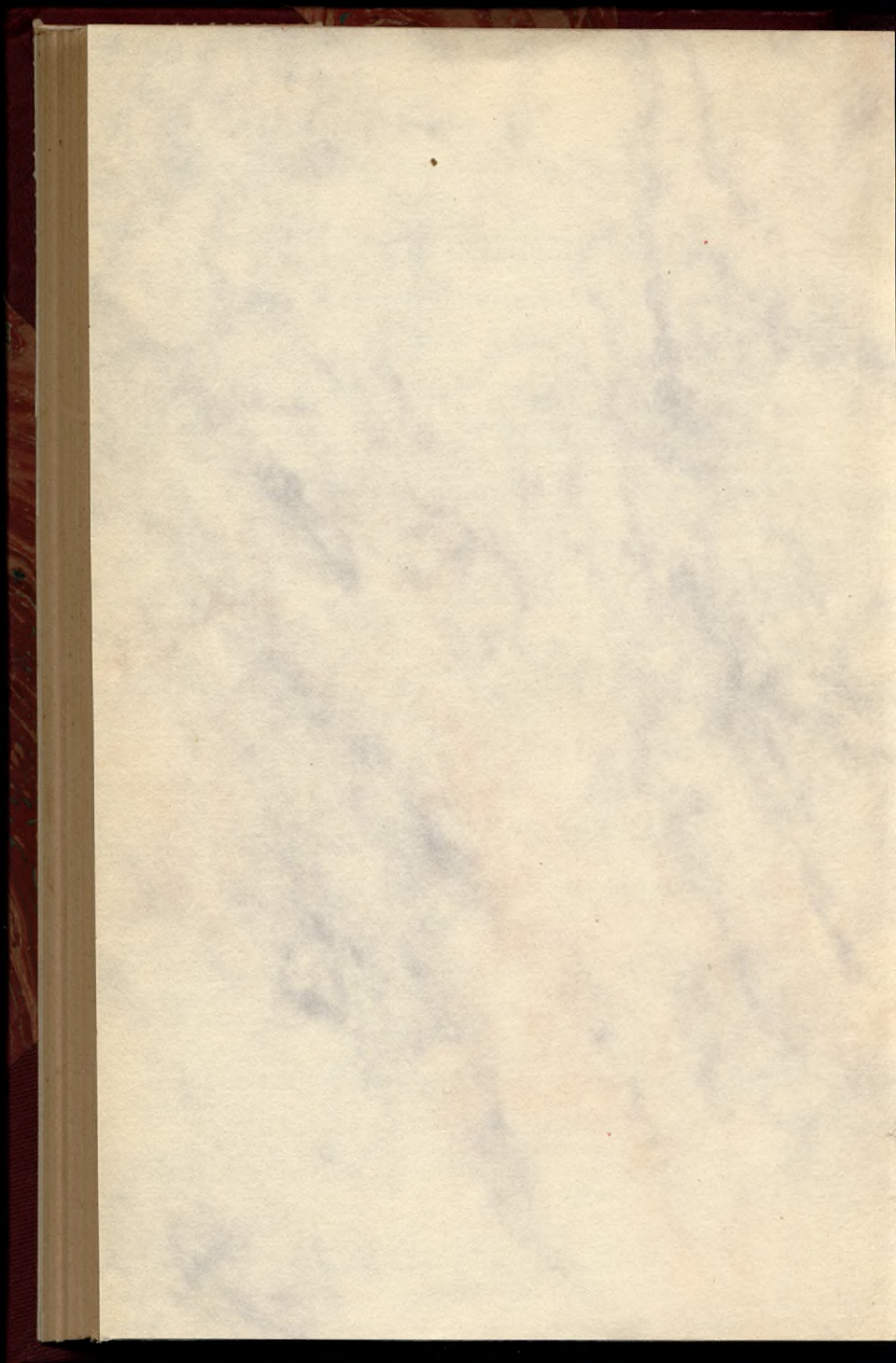
Pris 2,50.

»Det är den tänkande, intellektuellt vakna och kärleksfulla **qvinnan-modern**, som här framlägger sina på egna erfarenheter och rön grundade tankar och reflexioner om gossars uppfostran och undervisning. — —»

— — »Som ett slutomdöme vilja vi här uttala, att fru Langlets bok 'Vi och våra söner' är en god och nyttig bok, som borde läsas af alla mödrar och fäder, hvilka hafva uppväxande gossars uppfostran om händer.»
(Aftonbladet.)

»Sedan Spencers bok om uppfostran öfverflyttades till vårt språk, har icke i svenska bokhandeln på detta område utkommit något arbete, som innehåller så förträffliga saker som det föreliggande. — —»
(Svensk Läraretidning.)

6000227038

Göteborgs universitetsbibliotek

1.80

JOHN JOHNSON
BOKBINDARE
GÖTEBORG

